

960/2

3

1960

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა

საქართველო

ქართველთა
წიგნების კავშირი

საქართველოს მწერთა კავშირი

ლიბერალურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ - პოლიტიკური
უშრნალი

საპარტვილოს საბჭოთა მწერლების
კავშირის აჭარის განყოფილების
ორგანო

შ ი ნ ა ა რ ს ი

პ. რურუა—ლექსები	3
ნ. მალაფონია—ავტობიუსში (ლექსი)	5
პ. ლორია—მამა (მოთხრობა)	7
მარიჯან—ლექსები	13
ძ. მუხიანი—ლექსები	16
ქ. რუსიძე—ნიგარი (მოთხრობა)	18
ჯ. ჯაყელი—ლექსები	37
ი. უშვერიძე—ლექსები	39
ნ. მოღვაძე—ჩემი სახლის პირდაპირ დგას ორი სახლი (მოთხრობა)	40
ფრ. ხალვაში—ჩადრი (პოემა)	44
ა. პლატონოვი—ბედნიერების პირისპირ (მოთხრობა, თარგმნა გ. მაჭუტაძემ)	49
ბ. დელავრანაძე—ფანტა-ჩელა (მოთხრობა, თარგმნა ე. ზედგინიძემ)	55

1945 - 1960

ა. გურგენიძე—მარადღოვლიან აღზე- ბში	60
ი. ცერცვაძე—ბრძოლით განგლილი გზა	64

მწერლის არქივიდან

შ. იოსელიანი—ლექსები	68
--------------------------------	----

კრიტიკა და კუბლიცისტთა

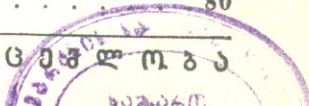
შ. ძუარიძე—იოსებ გრიშაშვილის ხატრფე- ალო ლირიკა	70
ს. თურნაშვილი—ახალი მასალები „დიდ- ოსტატის მარჯვენის“ ფრანგულ თარ- გმანზე	80

3

1960

მ ა ი ს ი
ი ვ ნ ი ს ი

8073

ს. ბოლქვაძე — თვითმომსახურება — შრო-
მითი აღზრდის შემადგენელი
ნაწილი 84

ლიტერატურული კალენდარი

მ. ცინცაძე — აკაკი წერეთლის პატრიო-
ტული ლირიკა (დაბადების 120 წლის-
თავის გამო) 86

კუბლიკაცია

ი. იმედაშვილი — აბაშიძე, ჰაილარ
ალის-ძე 88

სატირა და იუმორი

შ. შუბლაძე — ლექსები 92
ბრ. ჩხანიძე — თქვენ რომ ეძებთ, სწორედ
ისა ვარ (მოთხრობა) 93

რედაქტორი შოთა ქუჩიძე

სარედაქციო კოლეგია:

ხ. ახვლედიანი, ნ. გვარიშვილი, პ. ლორია, გ. სალუქვაძე (პ/მგ მდივანი),
აღ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

პაჩინს ჩიჩუა

რამ შეგაუჩუოლა

რამ შეგაუჩუოლა, რა ცეცხლის ძალამ,
სიხარულს რატომ დაუხშე კარი!
რად გაიმეტე, რად დაამსხვრიე,
მგოსანო, შენი ძვირფასი ქნარი?

რად დაანარცხე გულმკერდი მიწას,
სიკვდილს სად ძალუძს შენი გენია
გააქროს სუსხით, გააქროს ყინვით,
რაც გამოსტაცე მას, ხომ ჩვენია?

მთაწმინდის მთვარე სულ იქათქათებს,
სამშობლოს ზეცა განა თალხშია?
ის არასოდეს აღარ მოკვდება —
შენ ჩანგის სიმმა რაც შეარხია.

მერი ცრემლებს ღვრის, ატმის ყვავილებს
ძრავს, აცახცახებს ველური სევდა.
ფიქრობენ, ნეტავ რა მოუვიდა,
მგოსანმა თავი რად გაიმეტა?!

დაგვშორდი, მაგრამ მაინც ჩვენთან ხარ,
ჩვენთან იქნები ყოველთვის, მარად,
როგორც მუსიკა — მწარე ტკივილის
საამებლად და გულგასახარად!

შაბლონს ლექსი თუ აცდება

შაბლონს ლექსი თუ აცდება,
რაც გინდ იყოს პატარა —
ის გულს ისე გაგიხარებს,
როგორც წყარო ანკარა.

თუ კი წყურვილს მოგიკლავს ის,
სიხარული დაგრჩება,
ნასიცხარი ყვავილები,
რომ შენში არ დაჰკნება.

სხვა მაღლი აქვს პოეზიას,
სხვა ძალა, სხვა თვისება!
ბინას ყველგან იპოვის ის
და სულს შეეთვისება!

ნაესვორი მადაზონია

ავტობუსში

ავტობუსი!

დამილოცავს ის მარჯვენა,
სწრაფმავალი მანქანა რომ გააკეთა.
სიბერემ ხომ იგი მხსნელად მომაჩვენა,
შემაყვარა ქშენით ქუჩის გადაკვეთა.

მაგრამ ერთხელ — არ დამცხრაღა გული ჯერაც —
ჩვეულებრივ მივადექი ავტოს კარებს.
მძლოლმა იგი თითქოს მეტ ხანს შეაჩერა
და მგზავრებმაც მკლავში ხელი წამატანეს.

— ეჰ, სიბერე...

აჩუროხულდა ერთი მგზავრი,
ვინ გზას მაძლევს,
ადგილს მითმობს,
ვის ხელბარგი მოაქვს ჩემთან,
ერთმა უფრო გამიღრმავა გულის ბზარი —
საწყალიო —
და ბილეთი მომაჩეჩა.

ელდა მეცა

და დავწყევლე ავტობუსი,
მივაფურთხე ნაწყალობევე სკამს და ბილეთს!
ნუთუ ასე დაეჩიავდი, დაეძაბუნდი?
ნუთუ წლებმა დამჩაგრეს და გამაწბილეს?

მე ჭაღარას გიშრის თმაშიც არ გავუცვლი
იმ შემწყალე ქალიშვილებს და ყმაწვილებს —
იმ ბატონებს,
მოსაკითხს და მოწყალეებას ვინც ატოლებს!

ეს ჭაღარა — ჩემი წლების თაიგული —
მე ხალხსა და ქვეყანაზე ფიქრში ვკრიფე,
მე მას ისე მაღლა ვიჭერ,
ისე ვუვლი,
რომ ვერ მისწვდეს სიბრაღული მოჩიფჩიფე.

მაღლა ვიჭერ,
სიამაყის გრძნობით ვვარცხნი
და შევხარი,
როგორც გმირი თავის ორდენს:
ის ჯამია ჩემი შრომის,
ჩემი ღვაწლის...
მე მის აუგს ვერ ავიტან ვერასოდეს!

პაკენ ღოგია

მ ა მ ა

„აჲ, მომავალმა თაობებმა ჰპოვეს ბედნიერება; მაგრამ ისინი ხომ უნდა დაფიქრდნენ, რისთვის ცხოვრობდნენ და რისთვის იტანჯებოდნენ მათი წინაპრები“.

ანტონ ჩეხოვი.

ის ერთი უბრალო მუშა იყო, დატაკი და არაფრის მქონე, მაგრამ გულუხვი, კეთილი და პატიოსანი როგორც ყველა ღარიბი კაცი...

მან არ იცოდა რა იყო დალღა. დასვენება არ ღირსებია, ქარხანაში კარგი მუშის სახელი ჰქონდა, მაგრამ უმუშევრად დარჩენის შიში არ შორდებოდა.

შვილებში უფროსი მე ვიყავი და წამდაუწუმ თვალთ მზომავდა, ვინძლო დროულად მომესწროს და გვერდით ძმასავით ამომიდგესო.

ცამეტე წლისას ვადამაცვა ძველი ხალათი და ქარხნისაკენ ვამიყოლია.

პატარა არისო, მაგრამ უარი არ მითხრეს და საქმე მომცეს...

საღამო, როცა შინ ვბრუნდებოდით, მამამ ხელისგულზე დამხედა და ვარდისფრად ამდგარი კოყრი რომ დამინახა, გულისტკივილით ამოიგმინა.

„თავს გაუფრთხილდი, ზომიერად იმუშავეო“, გამაფრთხილა და თავისი მძიმე ხელი, როგორც თანატოლს, მხარზე დამადო.

— არ მჭირს, მამა, — ვუთხარი მე და მის ნაბიჯს ჩემი გაუუთანაბრე.

იმ ღამეს ძილი არ მომეკარა. წავთვლემდი თუ არა, კუნთების ძაბვა შე- მაკრთობდა და მრევფხიზლდებოდი.

მეორე დღით ძლივს ავიტანე მოშლილი ტანი, მაგრამ მაინც არ შევიმჩ- ნიე, მამს დავასწარ წამოდგომა და ტან-ფეხზე ჩაცმა.

მალე ყველაფერს შევეგუე და ერთი კვირის განმავლობაში ძველ მუშასა- ვით გამოვიწაფე. ვაჟკაცურად ვურტყამდი უროს აგარვარებულ ლითონს.

შაბათ საღამოს პირველი ხელფასით ვახარებული დედას ვეახლე, გულში ჩავეკარ და ჩემი ნაშრომი მთლიანად მას ჩავაბარე.

— ღერთო, შენ გმადლობ! — წარმოთქვა დედამ და ჰერს ახედა.

— ჰრს რად უტქერი?! ხელზე დახედე. — უსაყვედურა მამამ მეუღლეს და შემუტულკედლებს თვალი შეავლო.

— დაკოყრება. — არც ისე წყენით თქვა დედაჩემმა და დაუმატა. — ვაჟკაცს ამშვენებს ხელზე კოყრები.

— დიახ. ამშვენებს. — გაიმეორა მამამ, მაგრამ სულ სხვა ტონით. დედამ გაიგო რას ნიშნავდა მამის ნათქვამი და ლოყები შეუფერადდა.

— რა ვუყოთ მერე. მუდამ ასე ხომ არ იქნება. — თქვა მან მამაჩემის გასამხნეველად. — წამთიზრდება, დავაჟკაცდება, უკეთეს სამუშაოსა და საქმეს იპოვის, თავსაც მიხედავს და სხვებსაც უშველის.

მამამ დუმილი არჩია და მწარე ნაღველი თამბაქოს კვამლში გახვია.

დღე დღეს ცვლიდა და ღამე ღამეს. იცვლებოდა წელი და ზამთარ-ზაფხული. ქარბუქი და უამინდობაც იცვლებოდა დართითა და მზიანი დღეებით, მაგრამ ჩვენი ცხოვრება ერთნაირად უცვლელი და უფერული იყო. მუდამ ავდარი და უამინდობა იდგა ჩვენს კართან, მუდამ შიმშილისა და სამუშაოს დაკარგვის შიში დაგვტრიალებდა თავზე ან გულქვე პატრონი მოგვიხდებოდა ბინის ქირისათვის და ბოქაულით დაგვაშინებდა.

მაგრამ ამ დროსაც მხნედ იდგა მამა. მომავალს იმედით შესცქეროდა.

ერთხელაც ბედის აუგი არ დასცდენია. დაბადების დღე არ უწყეველია. სინდის-ნამუსი არ ჩაუწიხლავს, მოყვასი ფულში არ გაუცვლია, სიმართლისათვის გვერდი არ აუვლია და საკუთარი მკლავის მეოხებით მოწყალეობა არ უთხოვია.

...და ერთხელ, როცა ოდითგან ნანატრმა სიომ სისხლისფერი ცდკრის მოახლოების წინამორბედად ამოიქროლა და მრავალწლობით მონობაში მყოფთ დიადი ბრძოლების დაწყება ამცნო, — მამა პირველი დადგა დროშასთან და ბარიკადებზე გასულ ვაჟკაცებს ძმობა შეჰფიცა.

ამ ბრძოლების დროს დაიჭრა იგი. დაიჭრა, მაგრამ არ დაცემულა წყალული შეიკრა, შეიხორცა და კვლავ ბარიკადებს მიაშურა.

თავისუფლებისა და ძმობა-ერთობისათვის!

ხალხის ბედნიერი მომავლისათვის!

ჩვენი შვილებისა და შვილთაშვილებისათვის!

განა ერთი და ორი ბრძოლა მოიგო მამამ, განა ერთი და ორი ამხანაგი და თანამებრძოლი დატოვა ველზე გულგანგმირული?!

განა მილიონებმა არ შესწირეს სიცოცხლე ჩვენს მომავალსა და ბედნიერებას?!

— ეს თქვენთვის, შვილებო, თქვენთვისა და მრავალი მილიონი თქვენისთანებისათვის. — გვეტყოდა ხოლმე ბარიკადებიდან დაბრუნებული, და გამარჯვების სიმღერას წამოგვიწყებდა.

ბავშვი ვიყავი, მაგრამ მჯეროდა, რომ ჩვენი მამების დაღვრილი სისხლი ახალი ქვეყნის ასაშენებლად გადგმულ საძირკველს ადულაბებდა.

ეს რწმენა იყო ურყევი და მას ბზარი არ გაჩენია.

მალე ამოვიღე მამას ძმასავით გვერდით. ძალ-ღონითაც გავუთანაბრდი, მაგრამ ის მაინც უფროსი იყო, ჩემზე დიდი და გავლენიანი, მე მაინც ბიჭი და მისი საზრუნავ-მისახედავი. ახლაც არ შორდებოდა ჩემზე ფიქრი და დარდი. სა-

კუთარ ლუკმას ახლაც ზოგავდა ჩემთვის და სხვა შეილებსთვისაც. მძინარეს ჩამოგვივლიდა და გადახდილ საბანს წაგვახურავდა.

მოჭარბებული მეჩვენებოდა მამაჩემის ეს ყურადღება. ზოგჯერ მეტი ვაყენებდი, რომ კვლავ ბავშვად მთვლიდა და დარიგებას დამიწყებდა. მე დიდი ვიყავი, ვაყენებდი, მისგან დამოუკიდებლად შემეძლო თავის რჩენა და არსებობა, მაგრამ ხშირად მაინც მისკენ გამეჭყეოდა თვალი, როცა იგი ჯიბისაკენ წაიღებდა ხელს. ამ დროს მე მაინც პატარა ვიყავ და მამის ჯიბიდან ამოლაგებული საჩუქრებისა თუ ტკბილეულის მომლოდინე.

ის ჩემი კეთილისმდომელი მამა იყო და მე მისი ერთგული შვილი.

ვსაუბრობდით მამაშვილურად.

ზოგჯერ ვდაობდით ძმურად.

ხან ვპაექრობდით და უბრალო საკითხს დიდი მსჯელობის საგნად გავხდიდით. ხშირად რამდენიმე დღე გრძელდებოდა ჩვენი კამათი და ბოლოს ჩემი დატუქსვით მთავრდებოდა.

მე ვაჭარბებდი, როგორც მოსდით ხოლმე თავშეუკავებელ ჭაბუკებს უფროსთან კამათის დროს.

ერთხელ სწორედ ამაზე მისაყვედურა:

— თავშეკავება არ იცი, უფროსის მოკრძალება და რიდი არ გაქვს. ზოგჯერ დათმობაც უნდა იცოდე.

ახლა რატომღაც დავკარგე ზომიერება და მივახალე:

— კონსერვატორი ხარ, მამაჩემო!

ის უცებ შეცბა. მან არ იცოდა ამ უცხო სიტყვის მნიშვნელობა, მაგრამ უკმეხად ნასროლი სიტყვა იუკადრისა და ფერი ეცვალა.

ეწყინა...

დიღხანს-ერიდებოდა ჩემთან საუბარს, მაგრამ ერთხელ უნებლიეთ მაინც ჩავებით პაექრობაში. ზომიერებამ ახლაც მიღალატა და კვლავ ის უცხო სიტყვა გავიმეორე.

— გასაგებია. — მიპასუხა მან. — შენ ფიქრობ, რახან ძველი დროის კაცი ვარ, სიახლეს თვალებს ვერ გავუწიწორებ. ადამიანი, რომელიც მუდამ წინ იყურება და ხვალინდელი დღისაგან უკეთესს ელის, არასდროს არ ჩამორჩება, ნატყეპნი გზით სვლას არ აირჩევს. კონსერვატორობას მას ვერ დასწამებ.

ჩანს, მამამ უკვე იცოდა, რას ნიშნავდა სიტყვა კონსერვატორი.

— სიახლის გრძნობამოკლებულ კაცს თუ მიუდგება ეს სახელიო. — დაუშმატა მან.

შევეკამათე. გადმოვალაგე ჩემი ცოდნის მთელი მარაგი. მოვიშველიე გამოჩენილი მოღვაწეები, გაზეპირებულ ციტატებს წავავლე ხელი, მაგრამ მაინც ვერ გავტყებ მამაჩემის სიკერზე თუ ყინიანობა.

და ლამის დავკარგეთ მამა-შვილობა.

არ დავუთმე არც ერთი გოჯი, არ ვაპატიე არც ერთი სიტყვა და დავიჩემე, რომ მართალი ვარ და იგი ცდება.

— არა უშავსო, — გულდაწყვეტით თქვა. — ალბათ, ოდესმე დრო დადგება და მოგესურვება ჩემთან კეთილად გასაუბრება, მაგრამ ვერ შეძლებ. გვიან იქნება და მაშინ იგრძნობ შენს შეცდომას და დანაშაულს.

მე ეს სიტყვები არც კი ჩავთვალე დამახსოვრების ღირსად.

მამა მოულოდნელად გარდაიცვალა. სიკვდილსაც ისე ებრძოდა, ვერც ერთ დროს ბარიკადებზე მოსულ მტრის ურდოებს. მაგრამ მუდამ გამაყვანებელი ჩვეულებით, აქ დამარცხება ხვდა წილად და...
დაეცა...

მე მაშინ იმ ასაკში ვიყავი, ყოველგვარ მწუხარებას იოლად რომ იტანს და ურიგდება ადამიანი.

ახალგაზრდობა, ჭარბი ძალ-ღონე, სიცოცხლისა და სიყვარულის ურყევი ნდობა მედგა იმედად და მამხნეველად.

ვიდექი მოწყენილი და დაღვრემილი და უკანასკნელ გლოვის დღეებს ჭირისუფალის გამძლეობით ვიტანდი. გულწრფელ მადლობას ვეუბნებოდი სამძიმრით მოსულ მოკეთებებს და გამოწვდილ ხელს ზანტად ვართმევდი.

მოდიოდნენ და მოდიოდნენ ტოლ-მეგობრები და ამხანაგები. მოვიდა ისიც, რომლის შეხვედრა ჩემი გულის მომატებულად აძგერების მიზეზი იყო... მოვიდა მორცხვად, მაგრამ კეთილად და პაწია ხელი გამომიწოდა.

ალბათ, უარეს დღეში მყოფსაც გამამხნეველდა მისი ნუგეში და თანაგრძნობა.

დედა ტიროდა გულამომჯდარი, გულის დამთუთქველ სიტყვებს ამბობდა და კუბოს ირგვლივ შემომსხდარ ქალებს თავის ჭირ-ვარამს უზიარებდა.

მიკვირდა, რომ ეს მორცხვი და უენო ქალი დღეს, ამ ზღვა ხალხში ასე თამამად და მოურიდებლად ამხელდა თავის გულის დარდსა და ნაღველს, ამბობდა იმას, რასაც არასდროს არ იტყოდა სხვის გასაგონად.

მეძრახებოდა. მოჭარბებულად მეჩვენებოდა დედაჩემის ეს საქციელი, მაგრამ სხვები რომ არ უწუნებდნენ, მეც შევეგუე.

ჩემი უმცროსი დებიც ტიროდნენ, მაგრამ უსიტყვოდ.

პატარა ძმები ზღუტუნობდნენ და ზმუოდნენ გულშემზარავად.

მე კი ვიდექი, ვიდექი უხმოლ. თავმომწონესა და ამაყ ჭაბუკს, ალბათ, ცრემლი მესირცხვებოდა და შეუშინებლად ვიშრობდი და ვიპარავდი.

ახალგაზრდობა, სიჭაბუკე, სიყვარული და ხვალინდელი დღე იდგა იმედად და მეც ხვალინდელ დღეზე ვფიქრობდი.

გავიდა წელი. ერთი, ორი, ათი, თხუთმეტი, ოცი და...

მრავალჯერ იცვალა ცხოვრებამ სახე.

ბევრი ტკივილი წაიღო დრომ, ბევრ წყლულს დაადო მალამო და მოაშუშა. ბევრი ნაღველი გადაიტანა და გადანისლა და...

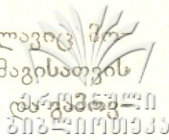
ჩვენს ოჯახშიც ბევრი რამ შეიცვალა და შემობრუნდა.

დები დაიზარდნენ, დაქორწინდნენ და ოჯახი შექმნეს. ძმებიც ცოლ-შვილით დაიტვირთნენ და ლალად ცხოვრობენ. მე ხომ აღრევე დავიდგი თავი და საყუთარი კერა გავმართე.

დედა?

მან ვერ გაუძლო წელთა სიმრავლეს და...

მისი დაკრძალვისას მოგვაგონდა ბედკრული მამა და მისი საფლავიც ვინახულებთ. მოვინახულებთ, მაგრამ განა დავეშვით მუხლზე და ამავისათვის მადლობა გადავუხადეთ? არა. მოვინახულებთ. მხოლოდ მოვინახულებთ და ვბრუნდით.

ეს იყო მამინ...

3

დღეს მე ვარ მამა და შვილთან ვსაუბრობ. იგი სტუდენტი და ფილოსოფი-
ის ჩასკიდებია. ბედნიერი და კმაყოფილი ვარ, რომ ხალხის ბედი ასე შებრუნ-
და და მრავალ მილიონ შვილთა შორის ჩემი ვაჟიც ბედნიერია.

ჩვენი უბრალო საუბარი პაექრობაში გადაიზარდა და მალე ცხარე კამათად
იქცა.

როდესაც მამა ვაჟსაც შვილთან კამათობს, მაშინაც ფიქრობს პატარას
ესაუბრება და ჭკუას არიგებს, საკუთარ ბავშვობას იგონებს და თუნდაც იქ
არაფერი ჰქონდეს საქები და მისაბაძი, მაინც ბევრს რამეს კარგს მიიწერს და
მაგალითზე მიუთითებს.

ალბათ, მეც ეს გამომრჩა მხედველობიდან...

— შენ, მამაჩემო, კონსერვატორობ. — ნაწყენი კილოთი მომმართა შვილმა.

— მე... მე ვარ კონსერვატორი? — მეწყინა და ეს წყენა იმ შეკითხვაშივე
ჩავაქსოვე.

— ასე გამოდის. — მშვიდად მითხრა მან და ნათქვამის დასამტკიცებლად
რალაც საბუთიც კი მოიყვანა, მაგრამ ის აღარ მომისმენია, სიბრაზემოჭარბე-
ბულს ამის უნარი სად მქონდა.

— მაგრამ შენ იცი რა არის მამა? — შევძახე მე. — არა. არ იცი. არ იცი,
რადგან არა ხარ მამა. არა გყავს შვილი. არ გიგრძნია მისი ალერსი და სიყვა-
რული. მის საწოლთან არ გითევია გრძელი ღამეები, როცა იგი მძიმე ავად ყო-
ფილა, გული ცეცხლით არ მოგწვია, როცა მას უთქვამს მშობიო და შენ კი ამ
დროს პურის ნატეხის მიწოდების საშუალებაც არა გქონია.

ღიახ, არ იცი, რა არის მამა. არ იცი, რადგან არა ხარ მამა. ხოლო მამაშენს
ისე უტყერი...

მაგრამ უეცრად დამება ენა და აქამდე ჩემთვის შეუმჩნეველი წყლული გა-
მგხსნა.

მამაჩემი მომაგონდა და მასთან გასაუბრება მომესურვა.

მისი სახე დამიდგა თვალწინ და მისი ნათქვამი გამახსენდა.

ნეტავ შეეძლოს ჩემი სიტყვის მოსმენა!

დავეშვებოდი მის წინ მუხლებზე და შენდობას ვთხოვდი. დავუკონიდი
შრომით დაკოყრილ ვაჟკაცურ ხელებს, ხელებს ჩვენს აღზრდაზე შეგუებულსა
და გადალეულს. ჩავეკვრებოდი მხურვალე გულში, გულში, რომელშიც მოძრა-
ობის შეწყვეტამდეც არ ჩამქრალა შვილების სიყვარული და პატივისცემა.

მაგრამ ის აქ არ იყო და ჩემს სურვილს ფრთას ვერ შევასხამდი.

მასთან მე ბოდიშს ვერ მოვიხდიდი და მისგან შენდობას ვერ მივიღებდი.
დაგვიანებულ სინანულს ღირსება და ფასი არა აქვს.

და გული დამწვა უხილავმა ცეცხლმა. ახლა ვიგრძენი მამის სიყვარული და
სიახლოვე, ვიგრძენი, რადგან ახლა თვითონ მე ვარ შვილიც და მამაც ^{სიყვარული}
და როგორც შვილმა, ახლა დავღვარე ის ცრემლები, რომელიც ^{მამის}
შორების ჟამს, მამის ცხედართან უნდა გადმომეღვარა.

შვილმა შენიშნა ჩემი წყენა, მაგრამ ბოდიში არ მოუხდია.

„მართალი ვარო“, ახლაც ჯიუტად გაიმეორა და კამათს მორჩა.

— დიახ, შენ მართალი ხარ, ჩემო ძვირფასო შვილო, მართალი ისე, რო-
გორც მე ვიყავი მაშინ მართალი, მაგრამ მართალი იქნება ის შენი შვილიც, ასე-
თივე სიტყვებით რომ მოგმართავს და შენს ამაგს ასევე გაგინიავებს.

შვილმა გაკვირვებით შემომხედა და შემეკითხა:

— რა გსურს ამით თქვა?

— რა მსურს ამით ვთქვა?

ნუ დაუუკარგავთ წინაპრებს ამაგს, გვახსოვდეს, რომ იმათი სისხლით
და ბრძოლით ღირსებია ხალხს გამარჯვება და ჩვენ — მათ შვილებს — საამური
და ბედნიერი დრო.

ყოველთვის და ყველგან სიყვარულითა და მადლიერებით ვიხსენიებდეთ მათ
სახელებს.

ბაჩიჯან

ბაუშის ცის ქვეშ

გადავიარეთ იალაღები,
შემოსილები მწვანე ხავერდით
და მთის ჰაერით განალაღები
ნაძენარ ბეშუმში სწრაფად ავედით.
მართლაც კარგია ტყეში ბეშუმი,
ამ აგარაკმა სხვები დაჩრდილა,
ამოქარგული მზის აბრეშუმით
მთა საუცხოო იყო ნამდვილად!
იღიმებოდა ცა მოწმენდილი,
ტყეში გალობდნენ წყნარად შაშვეები.
ძირს, მწვანე მოლზე, ფეხმოკეცილი
დედებთან ერთად ისხდნენ ბავშვები.
აქ ყველაფერი გასახარია:
თვითონ ბუნება, ხალხის მოლხენა,

დიდი, პატარა, ყველა არიან
აქ თავმოყრილი ჩვენს მოსასმენად.
და ღია ცის ქვეშ გაისმა სიტყვა.
ზელავს პოეტი ხალხის წინაშე,
ლექსებს სიმღერა და ცეკვა მიჰყვა —
ვაჟის გმირობა, ქალის სინაზე.
ქველ საბერძნეთში თავი მგონია,
ხალხური როკვა თვალს იტაცებდა,
უშუალობას ძალა ჰქონია —
გუგუნებს ტაში და აღტაცება.
გზას გავუდექით კმაყოფილები,
რომ შევესრულეთ მოვალეობა.
გვესალმებოდნენ მთის ყვაილები
და გვაცილებდა მწვანე ხეობა.

რომ გავხედავ

რომ გავხედავ ჩაის მწვანე ბალიშებს,
თქვენ გიგონებთ, ასმათი და აიშე,
თუ რამდენი მუშაობა გკირდებათ,
ვიდრე ბუჩქი თქვენი ზრუნვით
იზრდება!
რომ გავხედავ ჩაის მწვანე ბალიშებს,
ეს ფოთლები თქვენ შრომაზე
მანიშნებს:

წვიმა არის თუ მზიანი დარია,
მუშაობა არც ერთს დაუზარია.

არ ღალატობთ მწვანე ჩაის
ბალიშებს,
ვერსად წახვალთ, ეს ბუჩქები არ
გიშვებთ,
დაბრკოლებებს მედგრად რომ
ეურჩებით,
შვილებივით გახარებენ ბუჩქები.
რამდენი ჰყავს მწვანე ჩაის ბალიშებს
ერთგულები — ასმათი და აიშე!
ჩვენი ქვეყნის ვარდებო და იებო,
დიდება თქვენ, ტურფა მეჩაიებო!

გოდერძის უღელტეხილზე

ვერ მოვასწარით გოდერძზე მისვლა,
რძისფერ ლეჩაქში გაგეხვია ნისლმა.

ორ-სამ ნაბიჯზე ვერაფერს ვხედავთ,
როგორ მივალწევთ სალამოს ქედას?

წარმოვიდგინე უცბად, ერთ წამით,
რა საშიშია ყოფნა აქ ღამით...

თითქოს ჩემს ფიქრებს უსმენდა ქარა,
მოულოდნელად გაიღო კარი:

მიგვიპატიეეს. დილიდან თურმე,
აქ მოგველოდნენ ჩამოსულ
სტუმრებს.

გაშლილი იყო კოხტად და სუფთად
გემრიელი და გულუხვი სუფრა.

კვლავ მასპინძლები თავს გვადგნენ
მცველად,
გათოშილები გავცოცხლდით ხელად.

აქედან წასვლა არავის გვინდა:
გარეთ ციოდა და წვიმა სკრიდა.

ნ ა ღ ი მ ზ ე

ვაზით დაფარულ აივანზე გაშლილი სუფრა.
ქარვის ჩხავერით ელვარებენ ბროლის ჭიქები.
ქართული წესი, ადათები ჩვენ დაგვეუფლა,
თამადის სიტყვა იღვენთება გრძნობით და ქებით.

„ვერვინ შეარყევს ჩვენს გმირობას, იმედს და
ნდობას,
ათი ათასი სურვილები მთასა და მდელს,
პარტიას, ხალხსა, მშრომელებსა, ახალგაზრდობას,
კიდევ და კიდევ დღეგრძელობა ჩვენს
საქართველოს“.

ეს დღეც წავა და არასოდეს განმეორდება...
ეს დღეც ჩაბარდა საუკუნოდ უამთა მსვლელობას...

დგება თამადა, მოხდენილად წელში სწორდება,
რომ აღდგერძელოს ლამაზ სუფრის შემადგენლობა.

მოკრძალებული ვაკვირდები მასპინძლის იერს,
რისთვის შეაქო მხნეობა და ჩემი ჭკარა?
ისმის ხალხური „ურმული“ და „მრავალყამიერ“
და მენანება, ამაღამ რომ ვტოვებ აჭარას.

აქ დღეს სუყველა გულწრფელია, ყველა რაინდობს,
ზემის ამკობენ ახალგაზრდა, ტურფა ქალები.
ვიცი ჩემს სურვილს ამ სუფრაზე არვინ დაინდობს
და ჩუმად შევსვი სადღეგრძელო ლურჯი თვალების.

ე თ ე რ - ქ ა ლ ს

ქედაში მე ეთერ-ქალი გავიცანი.
გიშრისფერი თვალეები აქვს გრძნობით სავსე,
ტანწერწეტა, მონარნარე, ეშხიანი,
მე მაშინვე ზღაპრულ ეთერს მივამსგავსე.

არ გეგონოთ ობოლი და დაჩაგრული,
რომ ფერმკრთალი პირისახე ჩამოსტირის.
ის ვარსკვლავებს შესთამაშებს ნათელ გულით —
ეთერ-ქალი მდივანია კომკავშირის.

ქალი მხოლოდ სიყვარულში გაკაყდება.
ვუსურვებდი: შეხვდეს ქმარი თვალსაჩინო.
ბედნიერი იყოს მუდამ, გახდეს დედა
და სამშობლოს ერთგულები გააჩინოს.

ქსენია გუგუია

ს ა გ ა ზ ა ფ ხ უ ლ ო

მოვიდა, მოსვლა არ დაახანა,
ჭრელი ფარჩებით,
ტკბილი ჰანგებით,
მის მადლს ელოდა ბალი და ყანა,
სავენახეთიც და სავარდეთიც.
ფეხდაფეხ მოჰყვია ჩანჩქერთა ტაში,
ვარდ-ყვავილების ღიმი უბადლო,
ასე მგონია, ქვეყნად რომ გავჩნდი,
ამგვარ გაზაფხულს უნდა ვუმაღლო.
ასე მგონია, თუ გული ფეთქავს,

თუ სიხარულით სულს ემღერება,
გაზაფხულს მოაქვს სიცოცხლე
ქვეყნად,
სიყვარული და ბედნიერება.
აგავებს ჯანით,
გაგაჟრნავს სნეულს,
მტრედების ფრთებით დახატული
ცა...
მადლობა მზეო!
მადლობა დღეო!
მადლობა დილავე გაზაფხულისა!

* * *

ისევ ვიხილე ზღვა უშფოთველი,
ვეწვიე პალმებს,
ნაძვებს,
მიმოზებს,
მშვენიერება თვალისპომკრელი

გაფენილიყო სანაპიროზე.
ნიავექარს წუთით არ ქონდა მოცლა,
უნანავებდა ვარდებს, გვირილებს;
იებმა თვალი ჩამიკრეს მორცხვად,
აპრილიაო, — ჩაიღიმილეს.

* * *

თითქოს მერცხალმაც გამიგო ფიქრი,
ფიქრი, რომელსაც გულში ვფარავდი,
ფრთა ფრთას შემოჰკრა ისეთი რიხით,
თითქოს მოჰქონდა შენი ბარათი.
გამქრალა სევდა...
ჰა, საოცრება! —
ჩრდილიც არ დარჩა გულზე
მცირედი,

შენ ჩემთან იყავ. ჩემო ოცნებავე,
და დიდ სიხარულს ვინაწილებდით.
ვიდექით მზის ქვეშ, მზით
გარუჯულნი,
გეცტრიდა სხვითა ნაზი ფანტელი,
ყურში მესმოდა შენი ჩურჩული,
ასე ძვირფასი და სანატრელი.

და ვიდრე ფიქრი ფიქრზე ავკინძე,
ვიდრე შევცინე ცას ტრფიალებით,

მანაც ვადიხსნა ბროლის საკინძე,
და შემომხედა შენი თვალგბით.

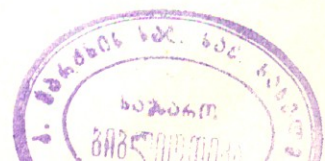
* * *

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მე ყველა კვირტში სიცოცხლეს
ვხედავ. სიცოცხლევ ჩემო,
ყოველი ფოთლის სუნთქვა მახარებს,
აპრილს ვეძახი სიცოცხლის დედას,
სიცოცხლესავით ტკბილს და
საყვარელს.

აპრილმა შობა გენია დიდი,
საუკუნეებს ვინაც ეყოფა,
მოძმეთა გულთან ვინც გადო ხიდი,
მტარვალებს მკერდით გადაედობა.
მისი სახელით შევებით ბნელეთს,
გათოშილ ხელში დროშა გვეჭირა,
ის გაზაფხულად მოედო ხმელეთს,

ულაბნოები ააჯეჯილა.
სამულო ჩემო,
გმირების სისხლით მკერდდანამულო,
რა იქნებოდი ქვეყნად უმზეოდ,
რა იქნებოდი უგაზაფხულოდ?!
... და მეც მახარებს ვარდების თოვთა,
სულს ელხინება,
გულს ემღერება,
რადგანაც მხოლოდ გაზაფხულს
სიყვარული და ბედნიერება.
მოაქვს

8073

პავლიკოვსკი

ნ ი ვ ა რ ი

— წადი!.. გამშორდი!..
— ა?.. წავიდე?!

— დიახ, წადი!.. ქალი შევირთე მეგონა... ცოლი მოვიყვანე მეგონა... შენ კი... არა, ჩვენი ერთად ცხოვრება აღარ შეიძლება!..

— გეგონა?!. აღარ შეიძლება?!. ჰო, მართლა აღარ შეიძლება, რამაშ!.. მეც კაცი მეგონე, შენ კი ჩვილი ყოფილხარ... ჰოდა, მორჩა!..

მამაკაცის მჭახე ხმა პირშესუდრულ ცაში საავდრო ქუხილის გრგვინვას გავდა, ქალის კენესანარევი ჩურჩული კი მინის წკრიალს მოგაგონებდათ, მაგრამ ერთ ხმაშიც და მეორეშიც გაბზარული ეყენის უღარუნივით მოისმოდა გოროზ გულთა ძალუმი დაგადუვი.

მამის ღრიალზე ბავშვს ძილი დაუფრთხდა, აიპობრა და ატირდა. გაოგნებული დედა საწოლთან მიიჭრა, პირშეშოს აზრმოუცემლად დასტაცა ხელი, თხელი საბნითურთ აიტაცა. აიგანზე გაიბარბაცა, კიბის საფეხურები ძლივსძლიევობით ჩაითვალა, ჭიშკარი გაიხურა. ფართო შარავნა უკან მოუხედავად გადასჭრა და სწრაფად დაეშვა ხეივანში, ელვასავით დაკეცილ ბილიკზე.

— ასე ეკუთვნის, აბა არა? რაც დათესა, ის მოიმკა! — ღია ფანჯარასთან გაქვავებულ რამაშს უკანა ოთახიდან შემოუძახა მოხუცმა დედამ. — კარგად ქენი, შვილო, კარგად! ყველა კაცური კაცი ასე იზამდა! აბა არა?! ვის რათ უნდა ამფერი ცოლი, ამფერი რძალი! გათხოვილი ქალი შინ უნდა დაეტიოს, ქმარ-შვილს მიხედოს, ოჯახს მიხედოს!.. იგი კი... არა, მაგი ნიგარი არ იყო საჩვენო ქალი! მაგის რძლობაზე თავიდანაც არ მოქვამდა გული, მარა შენ აიჩემე და... ა, ახლა მოდი ჭკუაზე!.. ხომ ხედავ, როგორ მოსცოცხა! ეტყობა, გაქცევამდე ერთი სული ჰქონდა!.. ჰოდა, ირბინოს ახლა რამდენიც უნდა!.. შენ მოდი აგერ, ერთი-ორი ლუკმა ვადაყლაპე, თორემ დილის აქეთ ხევისი არ აგიღია... მოდი, პო!.. გამოსავალი სისხლი არ დაკავდება. უნდა გამოსულიყო და გამოვიდა, მორჩა და გათავდა!.. გეყურება? არც იმ ნიგარზე და არც იმ ბარტყზე აღარ გაიკარო გულში! ქალის მეტი რაა ამ ქვეყანაზე, ყველაფერს მოესწრები! აბა არა?!. ჰოდა, მოდი აგერ, მოდი! არ გეყურება?!

რამაზმა საბერველივით ამოიქშინა. ბრაზისაგან ყბა კინალამ მოექცა. ამ და-
ლოცვილს სადილი მზად თუ ჰქონდა, რაღად წაჰკიდა შვილი და რძალი. ანდა
ახლა რამაზს რა შეექვად უნდა საჭმელი. ლუკმა ხომ ბურთივით გაეჩხირება ყე-
ლში! მაგრამ დედას უარი მაინც ვერ შეჰკადრა, მორჩილად მიბრუნდა და
დატოვებული უკანა კარი ხელის ფათურით შეაღო. კარმა გაიჭრიალა. გულს
ლავად გაიჭრიალა. იმ ჭრიალმა კი თითქოს ნიგარის ყურამდე მიატანა, გულში
ნემსივით უჩხვლიტა და ერთბაშად მოუსავა, მოთენთა, მოტეხა.

— გამაგდო!.. ხელი მკრა!.. გამიმეტა და გამწირა!.. ოხ, რამაზ, რამაზ! —
უცრემლო ჩურჩულით ამოიტირა ქალმა. წყაროსთან გაბარდნილ შქერის ბუჩ-
ქებს მიეფარა, ლოდზე ჩამოჯდა და ჩაძინებული პირმშო მუხლებზე ფრთხი-
ლად დაიწვინა. — მეც გამიმეტა, შენც გაგიმეტა, შვილო!.. ოხ, უგულო, უგუ-
ლო!.. ამას ველოდი მისგან?! ესაა მისი ფიცი-მტკიცე?! მაგრამ... ოხ, ღმერთო,
ცხადში ვარ თუ სიზმარში?!

ირგვლივ ყველაფერი სილაღისა და სიხარულის შარბათით თვრებოდა. მზე
კამკამებდა. ფერდობებზე მწვანედ მობიბინე ჩაის პლანტაციებში ნასადილევს
სიცილ-კისკისით მიეშურებოდნენ ჭილისქუდებიანი ქალები და გოგონები. მან-
დარინისა და ფორთოხლის ბაღებში ჭაბუკები ნაყოფით დახუნძლულ ხეებს წა-
მალს ასხურებდნენ, თან ისე ომახიანად და მხიარულად გაჰყიყინებდნენ —
„ერთი გოგოს დარდიდანა დამწვარი ვარ შიგნიდანაო“, რომ, ეტყობოდათ, დარ-
დის ნატამალიც კი მათ გულს ახლოს ვერ მიეკარებოდა. ფართო შარავზაზე
„მწვანე ოქროთი“ გადალალული ავტომანქანები მიგრუხუნებდნენ. მოსარკულ
ცას ტყეისფერი თვითმფრინავი ზუზუნ-ზუზუნით მიაპობდა. მთის ძირას, ხე-
ლისგულის ოდენა შევაკებაზე ელექტრომაგალი მისრიალებდა. ლილისფერ
ზღვაში ხანჯალივით შეჭრილ ბათუმის კონცხთან დიდ-პატარა გემები მიჯარუ-
ლიყვნენ და მზის სხივებზე თვალის მომჭრელად ლაპლაპებდნენ. ნელი ზღვაური
პეპლის გუნდივით დაფარფატებდა და ბარაქით კალთადამძიმებულ მიწას საამო
სუნთქვით შუბლს უგრილებდა... დიახ, ირგვლივ ყველაფერი სილაღისა და სი-
ხარულის შარბათით თვრებოდა, იცინოდა და მღეროდა, ჰხარობდა და ზეიმობ-
და, ნიგარი კი... ნიგარი აღარც მკვდარი იყო და აღარც ცოცხალი.

— გათავდა... მორჩა... გადაწყდა... — კვლავ გულის დუდილით აღმოხდა
უმოწყალოდ ხელკრულ ქალს, მრგვალი მხრები ვერხვის ფოთოლივით შეუთრ-
თოლდა და გრძელ წამწამებზე ვერცხლის მძივები ჩამოეკიდა. — მერედა, რო-
გორ უცებ გადაწყდა, როგორ უცებ და იოლად!.. ოხ, რამაზ, რამაზ! ნუთუ ასე,
ხელის ერთი დაკვრით შეგვიძულე და გაგვიმეტე მეც, შვილიც!.. ჩვენი ცოდვა
ეწიოს დედაშენს!.. იმის, იმის ბრალია ყველაფერი!..

ჰო, იმ გულშავი დედამთილის ბრალია, მან ვერ აიტანა, ვერ შეიგუა, ვერ
შეითვისა ახალგაზრდა ქალი. კერასთან მიჯაჭვა მოუხდომა. ბუზღუნითა და
წყევლა-კრულვით სული ამოართვა. მუდამდღე ჩასჩინებდა: ქალი ხარ თუ
ქაჯი, შინ დაეტე, ქმარ-შვილს მიხედე, ოჯახს მოუარე, რა გეკრებება და გესხ-
დომება. ანდა რა გაგვიჭირდა, შენ რომ არ იმუშაო, ისე ვერ შეგინახავთ თუ
რაო. ნიგარი კი უთმენდა. შესაშური სიმშვიდით უთმენდა. ერთი უბირი სიტ-
ყვაც არ დასცდენია. ციბრუტვიით ტრიალებდა ჩაის პლანტაციამდე და ეზო-
შიც. თვითონ ძილსა და მოსვენებას იკლებდა, ოღონდ ქმარსა და შვილს სადილ-
საუხემე ან გარეცხილ-დაუთოებული არ მიკლებოდათ. დედამთილის სახელსაქ-
მოსაც ხშირად თვითონ თაობდა, მაგრამ არ იქნა და ვერ მოიგო გაკერპებული

მოხუცის გული, ვერ შეაყვარა თავი, ვერ გამოსტყუა დედური სითბო, დედის
ალერსი კი საოცნებოდ ენატრებოდა ბალობიდანვე დედ-მამით ობოლს...

ეხ, რამაზ, რამაზ! შენაც მუდამ თავჩაქინდრული იდექი მოხუცის მკერდთან
თქოს დამუნჯდი, ერთხელაც ხმა არ ამოგიღია და შენს მეუღლეს არ გამოქომა-
გებიხარ. დედაშენის რისხვისა გეშინოდა, თუ ამ ბოლოდროს მისი მონაჩმახიც
დაიჯერე, ვითომ ნიგარი უბნის აგრონომს ეკეკლუცებოდეს?

ვაი, რომ ერთიც უნდა იყოს და მეორეც, რამაზ!

აბა შენაც როგორ აიხირე და აითვალწუნე ცოლი, როგორ გაიმეტე და მო-
იგლიჯე შვილი, როგორ აპყვევი დედაშენს და თავზე ჩამოინგრეი ახალშექმნილი
ოჯახის ჭერი! სად არის შენი კაცობა, სად?!

თუ არ გიყვარდა, თუ ცოლად არ გინდოდა, რას ერჩოდი იმ ობოლ გოგო-
ნას, რას უძვრებოდი გულში, რას ჰპირდებოდი საუკუნო მეგობრობას, ხოლო,
თუ გიყვარდა და თუ ახლაც გიყვარს, როგორ დაეცი ისე, რომ სიყვარულს ვერ
უპატრონე?! დედა დედაა, მაგრამ ცოლი და შვილიც ხომ ცოლი და შვილია!
სად გაგონილა მათი სიყვარული სასწორზე დადო! ვისაც ქუდი ჰხურავს, თავს
ანაცვლებს ერთსაც, მეორესაც, მესამესაც. დედის ამავს ვერ გადაიხდი, მოყვასი
ცოლის მეგობრობას ფასს ვერ დადებ. შვილის სიყვარულით ვერ გაძლები. შენ
თვითონ დედის სისხლი და ხორცი ხარ, შენი შვილი შენი სისხლი და ხორცია,
საყვარელი მეუღლე კი სულია შენი... ჰოდა, შენ, რამაზ, ხორცსაც და სულსაც
ერთბამად შეეღიე?! კი, მაგრამ რატომ, რისთვის, რამ გაიძულა, სულიან-ხორ-
ციანად რად გაიძარცვე?!

უნებისყოფო ყოფილხარ და მეტი არაფერი!

ღიახ, უნებისყოფო! აბა სხვა რა უნდა ეწოდოს შენისთანა კაცს?! საუკუნის
მეოთხედი უკან ჩამოგიტოვებია და თავისთავადი მაინც არა ხარ, სწორსა და
მრუდეს ვერ არჩევ, კვლავ დედის კარნახით ტაატობ, იმ ნაბოლარა, დაგლახე-
ბულ წიწილას გავხარ, მისი დაფრთიანებული და-ძმანი ეზოში რომ დანავარ-
დობენ, თვითონ კი ბზიაქ-ბზიაქით ნისკარტიანად იმალება კრუხის ბუმბულში.
სასაცილო არ იქნებოდა, ასეთ წიწილას რომ ეთქვა, ამას დედის სიყვარულით
ჩავდივარო?! შენ კი სწორედ იმ წიწილასავით იქცევი, რამაზ. ასე გგონია, დე-
დის სიყვარულს ჩრდილს მიაყენებ, თუ მის კალთას არ ამოეფარე. შენს მაგიერ
დედაშენი სჯის და ჭრის. ავს იტყვის, ღუმხარ, კარგს იტყვის, ღუმხარ. ცოლს
ვილანძღავს, ღუმხარ. ნუთუ ამ „სიმუნჯით“ გინდა დაამტკიცო დედის სიყვარუ-
ლი?! ვერაფერიშვილი ვაქცობაა!.. დედაშენი ჩამორჩენილი ქალია, მისი წადი-
ლია შენი მეუღლე კერასთან დაბას. ამას ვერ ახერხებს და ჯავრისაგან ბოროტ-
დება, წონასწორობას კარგავს, ჭორებს თხზავს, ცოლს გაძულებს და ოჯახის
დანგრევისაკენ გიბიძგებს... შენს ადგილას სხვა რომ ყოფილიყო, დედას მორი-
დებით, დაყვავებით ჭკუისაკენ მოუხმობდა და რძალ-დედამილის შორის ხიდის
გასამრთელელებად ყოველ ღონეს იხმარდა. ხოლო თუ ამ მეცადინეობით ვერა-
ფერს ვახდებოდა, მაშინ საყვარელი ცოლ-შვილის დაკარგვას ნათესავისას ან
რომელიმე სხვა ახლობლისას დროებით გადახიზუნას ამჯობინებდა. შენ კი რა
ჰქენი, რამაზ? შენ იყუჩე, იყუჩე სამ წელიწადს. მერე კი... მერე კი ჰა, ეს საბე-
დისწერო დღეც გათენდა. ღიახ, საბედისწერო, თუმცა არაფრით განსხვავდებო-
და წინა დღეებისაგან. ეგვეც სამხრეთის ზაფხულისათვის უჩვეულოდ გრილი და
წყნარი, გამრგვ კაცის გულის გამახარებელი დღე იყო.

როგორც კი ცისკარი მტრედისფრად აკამკამდა და ვარსკვლავებმა თვალები

მილულეს, ნიგარი უკვე ფეხზე იდგა. ქმარ-შვილისათვის რომ ძილი არ გავტეხა, ოთახიდან ფრთხილად, თითქოს ბეპელას ფრთებით გამოიპარა, უკან ოთახში ნებიერად მდგომიანად დედამთილსაც ფეხაკრფევით ჩაუარა და სამზადს ემზადებოდა. ხალისიანად, ღიღინით მიაშურა და საქმესაც ჩვეული სიბეჯითით მიტოვებდა. კერასთან ცეცხლი გააჩაღა, გასახურებლად ზემოდან ქვის კეცი გადაამხო, ყირმიზა მოწველა, კარმიდამო თვალის დახამხამებაში დაგავა, ჩვილის თეთრეული დააუთოვა...

ვიდრე მზე მთა-ცისკარზე ამოგორდებოდა, ცხელი საუზმე უკვე მზად იყო. რამაზმა თოთო ხაჭაპურს კიდე მოატეხა და ბრიგადაში გაიქცა. დედამისი კი აუჩქარებლად და მადიანად ილუკებოდა.

— დედა, — მოხუცს გაუბედავად მიმართა ნიგარმა, — მე... მეჩქარება... ძალიან მეჩქარება... რგოლის ერთი წვერი ავად გავგვიხდა და... ბავა ჯერ არ იქნება ღია. ბავშვს სძინავს. ერთ-ორ საათში მოვაკითხავ და წავიყვან... მანამდე, თუ გაიღვიძოს და წამოიტიროს, მიხედ რა!

დედამთილის მოყვითალო სახეზე ნაოჭები ზიზღნარევმა ღიმილმა შეათამაშა. ზღურბლთან შეჩერებული რძალი მან უნდოდა შეათვალიერა და გესლიანად ჩაიჩიფჩიფა:

— გუგული ხარ, ნამღვილი გუგული, შენი ბარტყი სხვას გინდა გააზრდიო! მივხედავ, აბა არა! ისე შენ გაიხარე!.. მეჩქარებო! ქმარ-შვილიან ქალს სად უნდა მიეჩქარებოდეს ამ უთენია?! ვინმე ხომ არ შეგვიპირებია?! უი, მოისპეთ და გადამენდით ახლანდელი ქალები! უმცროსი თქვენ არ იცით და უფროსი, ქმარი თქვენ არ გახსოვთ და შვილი, სინდისი თქვენ არ გაწუხებთ და ნამუსი! აქ გეგმავო, იქ დაუსწრებელი ინსტიტუტით, იქ კიდევ წარმოდგენა თუ ლექცი-აო, ღმერთმა დააქცია თქვენი გაჩენის დღე!..

„უპ, მოხსნა გუდას თავი, დღეს მეზობლებსაც აღარ მოასვენებს!.. — გაიფიქრა ნიგარმა. — მეც რა გულუბრყვილო... გულუბრყვილო კი არა, სულელი ვარ, ენა რატომ ვერ გავაჩერე პირში, განა არ ვიცი მაგის ამბავი?! ამ დილას სასწაული მოხდებოდა თუ რა?! როდის იყო, ბავშვს რომ იტოვებდა!.. ეებს!..“

— თქვენხელა მეც ვიყავი, მარა თქვენსავით კი არ ვკირითობდი! — მოხუცმა დაცარიელებული თევზები ერთმანეთზე რაჩხა-რუჩხით დაალაგა და ხმას აუწია, — ეზოდან ათასში ერთხელ თუ გადავიდოდი. გარეთ კაცი დადიოდა, მე ქალი ვიყავი და ქალის საქმეს ვაკეთებდი... ერთის მეტი შვილი არ შემარჩინა ღმერთმა და ქმარიც ციებ-ცხელებამ ადრე წამართვა, თორემ ამ ქვეყანაზე სანაღვლო არაფერი არ მქონდა, თუმცა ასე შეძლებულად წინათ ვინ ცხოვრობდა!.. თქვენ კი რას გავხარო? კარგ ცხოვრებას ვერ აფასებთ, ქმარს და ოჯახს სახელს უტეხთ, შვილი ვილაცებთან მიგდებული გყავთ და რა ვიცი, შეგირცხვათ ცხვირი ახლანდელ ქალებს!.. რა ჯანდაბა მიგარბენინებს ახლა პლანტაციასში, რავა, შენ რომ არ იმუშაო, რამაზს თქვენი რჩენა გაუჭირდება თუ?! ფი, მოგესპოთ სახელი და სახსენებელი, თქვე ატროკინებულეზო!..

ნიგარმა ველარ გაუძლო. სამზადიდან ტყვიანაკრავით გამოვარდა. ერთი წუთით ოდაში აირბინა, პირმშოს გადახედა, ფუნჩულა ხელებზე აკოცა და წინა კარი უჩამიჩუმოდ მიხურა. მერე აივანზე ტყეჩის კალათას დაავლო ხელი, შარავზაზე თავსაფრის ფრიალითა და მოხდენილი ტანის რხევით გადააბიჯა, თავის რგოლის წვერ ქალებს გადასძახა, თითო-თითოდ შემოიერთა, მხარში ამოიყენა და ჩაის პლანტაციაში ჩაუძღვა.

— დღეს მეტი სიყოჩაღე გემართებს, გოგოებო, ხომ იცით, ერთი ^{ნიგარი} გვაკლია და მის ნაკვეთზეც უნდა ვკრიფოთ! — შეახსენა მან ამხანაგებს თორემ დღეები თუ გაუხეშდა და მოსავალი დაგკარგეთ, ჩემზე ^{კარგად მუშაობს} გეხსენებათ, რაღა მოწინავე რგოლი გვერქმევა!

— ნუ გეშინია, ერთ დღესაც არ დაგკარგავთ! — მხიარულად მიუგეს ქალე-
ბმა და სიცილ-კისკისით მიაშურეს მობიბინე ბუჩქებს.

ნიგარი დაბლა, შევაკებაზე, იმ მეზობლის პლანტაციაში დარჩა, ავადმყოფობას რომ შინ გამოემწყვდია. თითქოს მოძვლელის ჯიბრზეო, ერთმანეთში გადახლართულ ბუჩქებზე საკრეფი ფოთოლი საოცრად მოხლევაებულებო. ნიგარი პირველ მწყრივს ვაპყვა: გამალეებით ამოძრავებდა გრძელ თითებს. ერთ საათში სამჯერ აავსო ტყეჩის კალათი. მერე შინ გაიქცა, პირმშო საბავშვო ბავაში წაიყვანა და კვლავ მუხლებამდე ბუჩქებში ჩადგა.

შუადღემდე მეზობლის საქმესაც მორჩა და თავისი პლანტაციის ნახევარსაც მოერია. ამასობაში სადილობამ მოატანა, შრომაში ვართულ ნიგარს კი სრულებით არ მოჰგონებია, ნახევარი საათით შინ თუ არ გავიქეცი და სადილს არ მივხედე, ქმარიცა და თავიც მშიერი დამრჩებაო. ახლა კი იკბინა თითზე, მაგრამ გვიანდა იყო. ისევ ამით გაიკეთა გული, პურები დამცხვარი მაქვს, ბაღჩაში ცოცხალ პამიდორსა და კიტრს დავკრეფე, სალათას დავამზადებ, ყველს გამოვიტან და ამჯერად როგორმე ასე ვადავალთო. ბავაში მიირბინა, პირმშო წამოიყვანა და შინისაკენ გასწია.

— ა, ახლა მობრძანდება აგერ! — ნიგარმა აივანზე აბიჯა თუ არა, გარკვევით გაიგონა დედამთილის სისინი. იგი რძალს უთუოდ რამაზთან აბეზღებდა. — სანაქებო ქალია, აბა არა? შეუტრცხვა გამზრდელი! ალბათ, იმ ქერივ აგრონომთან მასლაათში დაავიანდა, შენ კი უსადილოდ დაგტოვა!

„ოი, უხსენებელმა რატომ არ გიკბინა მაგ შხამიან ენაზე, შე ბოროტო, შენა! — დამსუსხავი ჩურჩულით მოსწყდა ნიგარის შეთრთოლებულ ბაგეებს. — კაცს გადამიჩრევს, ნამდვილად გადამიჩრევს ეს დასალუპავი!“

რამაზი მართლაც გადარეულს გავდა: თვალეზში სისხლი მოსწოლოდა, სახე მოქუფროდა, მუშტებს კუმშავდა, შუა ოთახში შეჩერებულებო, მკერდი წინ გამოეწია და თავი ისე დაეხარა, როგორც სარქვენად გამზადებულმა ბუღამ იცის ხოლმე. ნიგარს ელდა ეცა მის დანახვაზე, მაგრამ არ დაიძინია, შორიახლოს შიშნარევად ჩაუარა, ბავში ლოგინზე ფრთხილად მიაწვინა და მოინდრომა განრისხებული ქმარი მობოდიშებით მოეღბო:

— სადილი კი დამიგვიანდა, რამაზ, მაგრამ...

— ხმა!.. ხმა არ გამავიანო!.. კმარა!.. მეყოფა! — რამაზმა უცებ იფეთქა და... სიზმარია თუ ცხადი, ნიგარიც და ბავშიც თვალის დახამამებაში აგერ, შარავნაზე აღმოჩნდნენ.

დიახ, წადიო, გამეცალეო, დაუღრიალა რამაზმა და ნიგარიც უმალ დაემორჩილა, წამოვიდა, გაშორდა, გაეცალა... სხვა რა გზა აქვს, მამისეულ კერას უნდა დაუბრუნდეს. მისი დიდედაც და უმცროსი დაც აქვე, ახლოს, აი იმ მანდარინის ბაღის მიღმა ცხოვრობენ. ახლა უთუოდ სადილობენ. შეიძლება ნიგარის ქებაშიც არიან, სასახელო ქალი დადგაო, ოჯახშიც სანაქებოდ ტრიალებს და საკოლმეურნეო შრომაშიც ბადალი არა ჰყავსო. ნიგარი კი, ქმრის ოჯახიდან გამოძევებული, ძალღვივთ გამოგდებული ნიგარი მათთან ქვითინით უნდა მილასლასდეს და სთხოვოს მიმიღეთო. მიღებით როგორ არ მიიღებენ, მაგრამ ხომ

ძოვმხამებათ გული! რომელ შენიანს ესამოვნება შინდაბრუნებულო, ქმარს ვებულო ქალიშვილის დანახვა!.. ამაზე მეტი სირცხვილი და თავის მოხუც გინდა, ქალმა სამ წელიწადს ძლივს გადაამორა ქმრის ოჯახში, მტრულად მტრულად ჰკრეს და გამოაძევეს! უვარგისი ყოფილაო, იტყვიან, და საამისო საბაბიც ექნებათ, თუმცა... კაცმა რომ თქვას, რა საბაბი უნდა ექნეთ? რა დააშავა ნივარმა? რით არის უვარგისი? ანდა ამ ჩვილს რა ბრალი მიუძღვის, ღვიძლმა მამამ რომ გადასაგდებად გაიმეტა?!

არა, თუ ვინმე დამნაშავეა, ისევ რამაზია დამნაშავე: იმ მაწყვეარა მოხუცს ენა ვერ შეუბრუნა, ჭორები დაიჯერა, ბრაზისაგან გასივდა და გადაიბრია, ცოლიც შეიძულა და შვილიც მოიძულა!.. ჰოდა, სწორედ მან დაანგრია ოჯახი, მან!..

ვინ იცის, ეგებ მულამ ხმაგაკმედილი იმიტომ იყო, რომ დედამისს თანაუგრძნობდა, იმის თვალსაზრისს იზიარებდა, იმის ყურებით ისმენდა და იმის თვალებით იხედებოდა! მაშინ არც მას დაუჯდებოდა ჭკუაში ცოლის საქციელი, თუმცა ნივარი სათაქილოს არაფერს სჩადიოდა. მაშ, რა დამართა, რა ბზიკი შეუჩნდა?! უთუოდ შეიძულა და ეს არის! დიახ, შეიძულა და ვარეთ გამოავდო!

მაგრამ, ერთი ეს მითხარით, რა უფლებით გამოავდო?! განა ცოლი იაფფასიანი სათამაშო ნივთია, რომ მოგბეზრდეს და შორს გაიქნო?! განა ქალი ადამიანი არ არის?! განა კონსტიტუციაში ტყუილი წერია?! განა ქვეყანა ჩალითაა დახურული, სამართალი აღარ მოიძებნება?! ეჰე, რამაზ, ვაჟბატონო! ნივარმაც რომ გაპატიოს, ალალ-მართალი ცოლ-შვილის ვარეთ გამოყრას განა მეზობლები გაპატიებენ?! ხალხი გაპატიებს?! მთელი სოფელი არ გაგვიცხავს და ყურს არ ავიწევს?! რა ჩაიღინე, თუ იცი, რა?!

მეც სულელურად, წინდაუხედავად მოვიქეცი: — ნივარმა ცრემლი შეიშრო და ხუჭუჭი თავი უქმაცოფილოდ გააკანტურა. — წადიო, დამიყვირა და მეც მოუესვი! მის ბრძანებაზე რას მოვრბოდი?! როგორ, ძალად გამოძაგდებდა ვარეთ თუ?! აბა ერთი მოესინჯა და თითი წაეკარებინა!.. არა, თავმოყვარე ქალი ჩემსავით არ იხამდა! ნანდვილად შევცდი!.. და ეს შეცდომა ახლავ უნდა გამოვასწორო, ახლავ, სანამ მთელი სოფელი გაიგებდეს!..

მუხლებში ძალა მოემატა. მკვირცხლად წამოვდგა. ბილიკზე შეუხვეწებლად აირბინა და ღიად დატოვებულ ტიშქარში გაბედულად ჩააბიჯა.

დედა-შვილს წინა კარის ჭრიალი და დაბალქუსლიანი ფეხსაცმლის პაკიპუცი ჩაესმათ. ფეხის ხმაზე იცნეს. მობრუნდებო ალარ ეგონათ და გაუკვირდით. მოხუცს პირთან მიტანილი ლუქმა კალთაში ჩაუვარდა. რამაზი წამოხტა და უკანა კარს თვალმბრუნებელი მიაწყდა. დედამისმაც მომსუსხავად გამოიჭვრიტა.

— არ იფიქროთ, იმიტომ დაბრუნდა, რომ შერიგება უნდა გვთხოვოსო! — ნივარმა მძინარე პირმშო კვლავ ლოგინზე დააწვინა და წელში გასწორდა. — მე არაფერი მაქვს თქვენთან სათხოვარი და სახვეწნელი!.. აწი მე აქ გამჩერებელი მაინც არ ვარ!.. მაგრამ ვერც ძალღვივით გამავდებთ ვარეთ! კანონ-სამართალს მიმართეთ და, როგორც წესი და რიგია, ისე მორჩეს ეს ამბავი!..

რამაზი გაშეშებული იდგა, თითქოს აღარ სუნთქავდა.

მოხუცმა პირი დაახინა, კვლავ „ახლანდელი ქალების“ წყევლა-კრულვას უნდა მოჰყოლოდა, მაგრამ ისე იყო გაბოროტებული, რომ ენა დაებორძიკა.

ერთი-ორი წუთით მთელი სახლი სამარისებურ ღუმილში ჩაიძირა.

მერე ისევ მოხუცი აქაქანდა:

— უი, მოისპეთ ახლანდელი ქალები! კანონი და წესიო! ქონება მოგინდა ხომ? ჭკუის კოლოფი ხარ, აბა არა?!

ნიგარს მტკივნეულ ადგილას მოხვდა. წონასწორობა დაჰკარგა და დაეცა. თილს ამ სახლში ფეხის შემოდგმიდან პირველად ჰკადრა ავცილობაზე ავციობი-თვე დახვედროდა.

— ოი, მართლა მოსასპობი ხარ, შე ბოროტო ბებრუხანა! ვის უნდა თქვენი ქონება! ცეცხლმა დაგიწვათ სახლიც და კარიც! თქვენ ხომ ადამიანები არ ყოფილხართ! თქვენ ხომ...

— დიდუუ, რას მოვესწარი! — მოხუცმა უცებ თავპირში წაიშინა. — უზნეური დედაკაცის სალანძღავი გავხდი!.. ამიტომ გადავეყევი და გადაველიე ოჯახს?!.. ამისათვის გამოვზარდე შვილი?!..

— შვილი კი არა, ჩვარი, ჭინჭი! — ცეცხლზე ნათი გადაასხა ნიგარმა. — როგორც გინდა, ისე იხვევ თითზე! მაგი რომ ნამდვილი კაცი იყოს...

თითქოს ვიღაცამ წამოუბიძგავა, რამაზი ნიგართან ეფეხის ნახტომით მიიჭრა, მუშტის ოდენა თვალები დაუბრიალა, მარჯვენა ხელი მოცურავესავით ჯერ უკან წაიღო, მერე ზევით აიჭინა და...

— რამაზ!..

ეს ყინულივით ცივი, შემადრწუნებელი წამოძახილი თუ შეკივლება ნიგარის ხმას კიდევაც გავდა და კიდევაც არ გავდა. მასში არც ჩვეული სიტბოს ნიშანწყალი მოიძეოდა, არც შიშის ნატამალი იგრძნობოდა. ფოლადზე ფოლადის დარტყმასავით დარეკა. შიგ გულში დარეკა და წარბშეურხეველად გამოიწვია — აბა, თუ ბიჭი ხარ, გაბედო!

რამაზს მარჯვენა პაერში გაუშეშდა.

— აფსუს, რამაზ, — ნიგარს ცრემლი ყელში მოაწვა. — შენგან ხომ გალახული მქვია!

რამაზმა ხელი მოწყვეტილივით დაუშვა და კბილებში გამოსცრა:

— გამშორდი-მეთქი!.. გამშორდი-მეთქი!.. თორემ... გალახული მქვია კი არა, შეიძლება შემომაკვდე... წადი-მეთქი!..

„ღმერთო, რა ზიზლით მიცქერის, როგორ ეჩქარება ჩემი გაძევება!.. დავიჯერო, აქ მარტო დედამისის ხელია?!. არა, უსათუოდ რაღაც სხვა მიზნეცია!.. მაგრამ რა?!“ — ელვასავით გაურბინა ნიგარს თავში და წუთით რეტი დაასხა, მაგრამ მალე კვლავ გონს მოეგო.

— შეგიძლია უკვე წასულად ჩამთვალო, რამაზ... დღეიდან მე შენი ცოლი აღარ ვარ... ამას იქით არც შვილი გყავს... მაგრამ, გიმეორებ: ასე ძალღივით ვერ გამაგდებ გარეთ, ამის უფლება არ გაქვს... მიბრძანდი სასამართლოში!

— სა...სა...მართლოში! — მოხუცი შვილს აქაც წინ გადაუდგა, ჩაახველა და ენის ბორძიკით განაგრძო: — არ გითხარი, ქონება მოუნდა-მეთქი?! ნასწავლი ქალია, აბა არა?! მარა ჯანდაბას იქით ქონება, სისხლად და შხამად შეერგოს! წადი, შვილო, სასამართლოში!.. რაც იქნება, იქნება, გამოსავალი სისხლი უნდა გამოვიდეს... სირცხვილსა და თავის მოჭრას კიდევ ასე ჯობია... წადი, აბა არა?! დღეს რაღაი, გვიანაა, ხვალ კი... წადი!

— წავალ! — მუქარით ამოისროლა რამაზმა, წინა კარს მხარი ჰკრა და გარეთ გაიჭრა.

მოხუცმა ნიშნისგებით რაღაც წაიჯუჯღუნა და უკანა ოთახში მიიმალა.

ნიგარი ორიოდ წუთს ვარინდებოლი იდგა. არც რამეს ფიქრობდა, არც

ხედავდა, არც გრძნობდა. სუნთქვა რაა, თითქოს სულსაც არ ითქვამდა. მადრა ასე იყო ორიოდე წუთს. მერე ცრემლი მოიწმინდა. ოთახში მიმოიხედა. ფერი ეუცხოვა. ამოიოხრა...

დღე მალე მიილია, მაგრამ საუკუნესავით გრძელი აღმოჩნდა ღამე. სამველი არ დაადგა გათენებას. ერთ ოთახში ნიგარი ოხრავდა, მეორე ოთახში რამაზი წრიალებდა. უკანა ოთახიდან ხან ფშვინვა მოისმოდა, ხანაც ნერვების ამშლელი ჩიფჩიფი.

ნიგარს დაპა-ღუპით სდიოდა ცრემლი, მაგრამ თვალები მაინც საოცრად ეწვოდა, ჰაერიც აღარ ჰყოფნიდა. დარდ-ნალღელისაგან გული ვასიებოდა. თავი ყველაზე უბედურად მიაჩნდა. მეტადრე ქმრის თავხედობა ვერ მოენელებინა; იგი ხომ იქამდე დაეშვა, რომ ცოლს დასარტყმელად მუშტი მოუღირა! თანაც, ოპ, როგორი ზიზღი ენთო თვალებში!.. არა, მას რომ ნიგარი აღარ უყვარს, ეს დღესავით ნათელია... უყვარს კი არა, სძულს, სძულს!.. სძულს და თავიდან იშორებს!.. მაგრამ ასე უცებ რამ შეაძულა ცოლიც და შვილიც, რა მოხდა, რამ გამოცვალა, რამ აუტრუა გული?! დედამისის ჩიჩინმა გამოაშტერა, თუ ვინმე შეუყვარდა?!. თუმცა... ჰო, ახლა წყალის ნაყვია ამაზე თავის მტვრევა. ვინდ ერთი იყოს, ვინდ მეორე, სულერთია, ნიგარი მაინც არ აპატიებს წიხლის კვრასა და გარეთ გაგდებას, შეურაცხყოფასა და დამცირებას, სიყვარულში გაწბილებასა და მეგობრობაში ღალატს... არც აპატიებს და არც შეუთრგდება. დიახ, არასოდეს აღარ შეუთრგდება. აბა როგორ ჰგონია?! ნიგარს რომ შერიგება სწადდეს, გუშინ პირში წყალს კი არ ჩაიგუბებდა, სასოფლო საბჭოს აღმასკომში მივარდებოდა, კოლმეურნეობის თავმჯდომარესა და პარტიული ორგანიზაციის მდივანს ქმრის უღირს საქციელზე შესჩივლებდა, იმის თავგასულობის ამბავს მთელ სოფელს მოსდებდა; ხალხი მტყუანსა და მართალს ადვილად გაარჩევდა; მტყუანი, რა თქმა უნდა, რამაზი გამოვიდოდა; მას გაკიცხავდნენ, ყურს აუწევდნენ, შეუძახებდნენ, შემოუძახებდნენ, ცოლთან ბოდიშს მოახდევინებდნენ და ოჯახში ზავს ჩამოაგდებდნენ, ოღონდ... თუ სძულს, რა ზავი იქნებოდა ის ზავი?! ხვალ-ზეგ ან ხელახლა ატყდებოდა დავიღარაბა და მაინც განქორწინებაზე მიდგებოდა საქმე, ან ხალხის დასანახავად ერქმეოდით ცოლ-ქმარი, ისე კი ბაძია ხარებივით აქეთ-იქით გასწევდნენ ჭაპანს, მომღურაობა-მტრობაში დაიღამებდნენ და გაითენებდნენ. გაუთავებელი სინანულითა და ეჭვით, უკმაყოფილებითა და უმადურობით ერთიმეორეს გულს გამოსჭამდნენ და უდროოდროს დააბერებდნენ. რა ცოლ-ქმრობა იქნებოდა ასეთი ცოლ-ქმრობა, რა ცხოვრება იქნებოდა ასეთი ცხოვრება! არა, ნიგარი ვერ აიტანდა ამას. იგი ხომ იმისათვის არ გათხოვილა, რომ მარჩინალი ენახა და სამადლოდ მიგდებული ლუკმისათვის ყველაფერი მოეთმინა! ღმერთს მადლობა, შრომაც უყვარს და ძალაც შესწევს, გზაც ხსნილი აქვს და გასაქანიც! რატომ უნდა დამცირებინოს ვინმეს თავი, ანდა ძალად რატომ უნდა მიეტმასნოს იმას... იმას, ვისაც უკვე აღარ უყვარს?! არა, არა, არ ღირს შერიგება! არც შეუთრგდება. მორჩა და გათავდა!..

შერიგებისაკენ აღარც რამაზს მიუწევდა გული, თუმცა გრძნობდა, ბუნდოვნად გრძნობდა, თუ მეტს არა, ნახევარ სიცოცხლეს მაინც კარგავდა. წუთითაც არ მოუხუჭავს თვალი, შფოთავდა, ოფლში იწურებოდა, უნებლიეთ კუმშავდა მუშტებს. ცხვარი ცხვარია, მაგრამ თუ გაცხარდა, ცხარიაო, სწორედ ასე იყო მისი საქმე. დიდხანს დუმდა, დიდხანს ითმენდა და უცებ... იფეთქა, იფეთქა

ლის ბოლოში და აღმართს უნდა შედგომოდა, რომ უცებ თავისი სახელი გაიგონა. შემცბარად მიიხედა. სულ ახლოს, ღია ქიშკართან მოხუცი მებღბელი ქალი დაინახა და დაბნეულად მოუხადა ბოდიში.

— მაპატიეთ, ფატი დეიდა... გამარჯობათ!.. ჩაფიქრებული მიგდინოდი და...

— ღმერთმა გაგიმარჯოს, შვილო! — ფატიმ ხბო ძროხასთან მიუშვა და რძით სავსე ვედრო გაწე გადადვა, — სალამი გითხარი და, რომ არ მიპასუხე, ცოტა არ იყოს, გამიკვირდა... ხომ კარგად ხარ?

— გმადლობთ, დეიდა ფატი... თქვენ ხომ კარგად ბრძანდებით? — ნიგარმა თავაზიანობისათვის მიაგება, თორემ სამასლაათოდ როდი სცხელოდა.

— ეხ, ოთხმოცი წლის დედაბერს კარგად რაღა მამყოფებს, დავენაცვლე! — ფატიმ შუბლზე ჩამოშლილი თოვლისფერი თმა თავსაფარში შემაღა. — ერთ-ორ წელიწადს ეგება კიდევ დამცლოდა ამ ქვეყანაზე, მარა ბაღნებმა მომიწილეს და რაღაი! — ფატი კვლავ „ბაღნებს“ ეძახდა თავის ვაჟიშვილებს, თუმცა უძკროსმა, მესამემ, ორმოცი წელი უკვე ჩამოიტოვა უკან. — არ ჯობდა, ერთ-ერთი მაინც არ გამეშვა უმალღესში?! იქნებოდა აგერ, ჩემთან, ამ ეზოს, ამ სახლს, ამ ბაღს მოუვლიდა და მეც მეყოლებოდა წყლის დამღვეინებელი! მარა ყველა გამიპროფესორდა და რაღაი! ახლა ერთი ერთ ქალაქშია, მეორე — მეორეში, მესამე — მესამეში. არა ჩემთან წამოდი და არა ჩემთანო, ერთი იქით მეწიწება, მეორე — აქეთ და მესამე კიდევ იქით. ვაყიდე შავი სახლ-კარი და წამოდიო... ა, გუშინაც კი მომადგნენ კარზე ვიღაც მუშტრები... მარა არ შემეტება, დავენაცვლე, და როგორ ვავცილო?! აქ, ამ ეზოში, ამ ოღაში ვავატარე სამოცდაორი წელიწადი. შევეჩვიე, შევეთვისე... რა გამაძლებინებს ქალაქში!.. მარა ძალა აღმართს ხნავსო, ხომ ვაგიგონია? თუ სხვა ვერაფერი ვიღონე, მართლა ვავცილო უნდა და შვილებთან წავიდე, აბა მეტი რა გზა მაქვს, იმსიშორიდან ხომ ვერ მომხედავენ?!

ფატი, ალბათ, ერთხანს კიდევ არ მოათავებდა ლაპარაკს, ვზაზე რომ ნიგარის რგოლის წვერ ქალიშვილებს არ ამოერბინათ. მათ მერგოლური ხუმრობასიცილით ჩაიყენეს შუაში, თან გამოაჯავრეს — რატომ გამოგვეპარეო. კრიჭაშეკრულმა ნიგარმა უნებლიეთ ამოიოხრა. ქალიშვილებმა თვალღებში შეხედეს და სეტყვასავით დააყარეს კითხვები:

— რა მოგივიდა?

— ხომ არ გიტირია?

— ავად ხომ არა ხარ?

ნიგარი ფატის დაემშვიდობა. ორიოდ წუთს დუმდა. მერე ცნობისმოყვარე ქალიშვილთა ჩასახუმებლად ტყუილი მოიშველია:

— წუხელ თავი მტკიოდა... მთელ ღამეს... ვერ ვიძინე... მეტი არაფერი! — და ბილიჯზე პირველმა აუხვია.

ეს იყო და ეს. ვერც იმ დღეს, ვერც მეორე დღეს, განქორწინების თაობაზე ვაზეთში განცხადების გამოქვეყნების შემდეგაც კი, თვით სასამართლომდე, სხვა ველარაფერი წამოაცდინეს და სოფელში შეიქნა ერთი მითქმა-მოთქმა. ზოგი ამბობდა, ორივე გამოსულელებულა, თორემ ოქროსავით ცოლ-ქმარი იყვნენ და რა ჰქონდათ გასაყოფიო. ზოგი თავის მოშურნეობას ვერ მალავდა და ვაუბედვად ჩურჩულებდა — მგონი ნიგარს ქმრისათვის უღალატნია და ვინ აპატიებდაო. ზოგიც, სიმართლესთან ახლოს იყო თუ არა, ოჯახის დანგრევას რამაზის უნებისყოფობასა და დედამთლის აუტანელ საჭკიელს აბრალებდა. ყოველივე

ეს საწამლავევით ეწვეთებოდა ყურში ნიგარსაც და რამაზსაც. მაგრამ პირველი კვლავ და კვლავ იჭერდა ბაგეზე კბილს, მეორე კი უაზროდ იჩენდა მხრებს. ისინი ჯერ ერთად, შერე ცალ-ცალკე სოფლის თავკაცებმა აღმასკომშიც მიიხრმეს. ამ გაცხოველებულ კითხვა-გამოკითხვაში ნიგარს დიდდამ ორჯერ თქვენივე სახელითაა ჯერ აკითხა პლანტაციის და გულახდილად დაარბია: თუ იმ ოჯახში არ გეცხოვრება, შვილო, ადექი და წამოდი შინაო, მაგრამ ნიგარმა ქვა აავდო და თავი შეუშვირა — შინ არავითარ შემთხვევაში არ დავბრუნდები, ისე კი ნუ დარდობთ, ნუ გეშინიათ, ჩემს თავსაც მიეხედავ და ბავშვსაც არ მივაკლებ მზრუნველობასო. ამასობაში დღეებმა გაირბინეს და რამაზმა „მოსარჩლის“, ნიგარმა კი „მოპასუხის“ ახალსახელით თავი ამოყვეს სასამართლოში.

— მოქალაქე გორაძევე. — ხმადაბლა მიმართა რამაზს სახალხო მოსამართლემ — სრულიად ახალგაზრდა ქალმა, როცა „მოსარჩლისა“ და „მოპასუხის“ პიროვნებათა დადგენის ცერემონია მოათავა. — სასამართლო ვულდასმით გაცნო თქვენს სარჩელს და თელის, რომ მოტივი, რის გამოც თქვენ განქორწინებას მოითხოვთ, არ არის საკმარისი: თუ თქვენ ერთმანეთი არა გპულო... —

— მძულს. — ცხვირში წაიდუღუნა რამაზმა. იგი ხალხისაკენ ზურგშექცევით იდგა და თავის აწევას ვერ ბედავდა. — მძულს...

მოსამართლესაც და მსაჯულებსაც უნებურად გაეღიმათ. დამსწრეთა შორის ჩურჩულმა ნიავევით გაიშრიალა. რამაზის დედამ მრისხანედ მიმოიხედა, ნიგარი კი თითქოს უცებ დაპატარავდა, მოისუსხა, მოიყინა... მძულსო!.. ამდენ ხალხში იძახის მძულსო!.. ოჰ, ყველაფრის ღირსია ნიგარი, ყველაფრის!..

— ასეთ ლიტონ განცხადებას სასამართლო მხედველობაში ვერ მიიღებს. — მშვიდად მოუჭრა მოსამართლემ. — სიძულვილსაც თავისი მიზეზი უნდა ჰქონდეს... ახალგაზრდები ხართ, ჯანდონით სავსე ახალგაზრდები... სიყვარულით შეუღლებულხართ... შვილი გყავთ... რატომ უნდა დაანგრიოთ ოჯახი? თქვენს შორის სიძულვილი რას უნდა ჩამოეგდო?! კარგად ჩაუფიქრდით. ხომ გაგიგონიათ ანდაზა, ასჯერ გაზომე და ერთხელ გასჭერიო?! აჩქარება არ ვარგა. მით უმეტეს, ასეთ სერიოზულ საქმეში!.. ჰოდა, რახან ხელშესახები მიზეზი არა გაქვთ, თქვენი სარჩელი უკანვე წაიდეთ და შერიგდით!.. ა? რას იტყვიან?

რამაზმა პირველი რიგისაკენ ქვეშ-ქვეშ გააპარა მხერა და უცაბედად დედის თვალზე შეეჩხუბა. იგი გულბოროტად ანიშნებდა, ღმერთი არ გაგიწყრეს და უკან არ დაიხიო. რამაზმაც მორჩილად ამოილაპარაკა:

— არა... ჩვენი ერთად ცხოვრება არ ღირს!..

— აბა რატომ არ ღირს? — მკაცრად ჰკითხა მელოტმა მსაჯულმა, მოსამართლის მარჯვნივ რომ იჯდა და კეხიან ცხვირზე წარა-მარა ისწორებდა სათვალეს. — გვითხარით! ერთი მიზეზი დაასახელეთ!

რამაზი დაიბნა. რა დაასახელოს? ცხელი სადილი არ დამახვედრაო, რომ მოიმიზეზოს, სიცილს დააყრიან; რძალ-დედამთილი ვერ ეწყობიანო, რომ თქვას, შესაძლოა დედამისი განაცალკეონ; ცოლი სხვაზე მცვლისო, რომ წამოცდეს, ვერ დაამტკიცებს, თავს კი შეირცხვენს... რა ჯანდაბას ჩაჰკიდოს ხელი, ახლა ესენიც რას ჩასძიებინან, განა რამაზის ოჯახის დანგრევა რამაზზე უფრო ენანებათ?! გააშორონ და მორჩინენ!..

— მოპასუხეს ვკითხოთ, — დაარღვია დღუმილი მეორე მსაჯულმა, რომელსაც მკერდზე გამირი დედის ორდენი უბზინავდა. ჭადარა თმები შეისწორა და ნიგარს მიუბრუნდა. — თქვენ რას იტყვიან?

რა უნდა ეთქვა ნიგარს? ეს კაცი საქვეყნოდ გაიძახოდა, მძულს, ჩვენი ერთად ცხოვრება არ შეიძლებაო, და ნიგარი დაიხვედა უკან, ნიგარი შეეხვეწებოდა, შემობრალე, შემიყვარე, არ გამეყარო? აჰ, არასოდეს!..

— მე... მე რა უნდა ვთქვა, — ბაგე მოიკენიბა ნიგარმა, — მძულს, ჩვენი ერთად ცხოვრება არ შეიძლებაო, აქაც არ მომიყვანდა... მეც... მძულს... ჩვენი ერთად ცხოვრება მართლა არ შეიძლება!

— ჰოდა, მაშინ ეს გვითხარით, — ხმას აუწვია მოსამართლემ, — რატომ არ შეიძლება?

— აღარ ღირს და ეს არის! — ადგილიდან წამოიძახა დედამთილმა. — გასაშორებელი უნდა გაშორდეს, აბა არა?!

მოსამართლემ ზარი გააწკარუნა, დამსწრეთ სიწყინარისაკენ მოუხმო და დაკითხვა განაგრძო, მაგრამ ვერაფერს გახდა, ცოლიცა და ქმარიც ჯიუტად გაიძახოდნენ — ჩვენი ერთად ცხოვრება აღარ შეიძლება და აღარ შეიძლებაო.

— რახან ასეა, რა გაეწყობა, — მოსამართლემ მხრები აიჩეჩა. — ჩვენ გადაწყვეტილებაში ჩავეწერთ, რომ შერიგება არ მოხერხდა...

შერიგება არ მოხერხდა არც უმაღლეს სასამართლოში. პირველად რამაში და ნიგარი აქაც კარგა ხანს იმეორებდნენ — უნდა გავიყაროთ, რადგან ჩვენი ერთად ცხოვრება აღარ ღირსო, მაგრამ შემდეგ, როცა სხდომის თავმჯდომარემ მესამედ მოაგონათ, ამ თქვენს განცხადებას სერიოზული მოტივებით თუ არ გამოაგრებთ, განქორწინებაზე დასტურს ვერ მოგცემთო, ნიგარი მოთმინების უკიდურეს ზღვართან აღმოჩნდა და „მოპასუხიდან“ ერთბაშად „მოსარჩლედ“ იქცა:

— თქვენაც რომ არ გაგვაშოროთ, პატივცემულო მოსამართლეებო, მე მაინც აღარ შემიძლია ქმრის ოჯახში ვიცხოვრო... არ შემიძლია და არც შეიძლება... თქვენ მოტივი და მიზეზი გნებაეთ? კეთილი და პატიოსანი, მოგახსენებთ... — ნიგარმა ღრმად ჩაისუნთქა ჰაერი, თავმჯდომარესა და სასამართლოს სხვა წევრებს თვალი გაუსწორა და მღელვარედ განაგრძო: — დიდი ხანი არ ქვია, რაც ვავთხოვდი, მაგრამ ბევრი ტანჯვა გამოვიარე... არ მახსოვს ისეთი ერთი დღეც კი, რომ ახალ ოჯახში ჩხუბი, წყევლა-კრულვა და ნერვიულობა არ ყოფილიყო... ჩემი დედამთილი ვერ ურიგდება იმას, რომ მე თან ვმუშაობ, თან ვსწავლობ, ტოლ-სწორებიდან არ გამოვწყდი და კერას არ მივეჯაჭვე... შეილიც ისე ყავს გაზრდილი, რომ დედას ენის შებრუნებას ვერ უბედავს, პირდაპირ ყურმოჭრილ მონას ვავს და უნდათ მეც ასევე მონა-მორჩილი ვიყო, უმაღლესი სასწავლებელი მივატოვო, საზოგადოებრივი შრომა მივატოვო, ამხანაგები და მეგობრები მივატოვო, არც კრებას დავესწრო, არც კინო ვნახო, არც გაზეთში ჩავიხედო, ერთი სიტყვით, ისღა აკლიათ, რომ ჩადრის დახურვა მიბრძანონ!.. ბოროტგანზრახვით ჭორებსაც მიგონებენ და მლანძღავენ!.. ჰოდა, ამის შემდეგ ასეთ კაცთან, ასეთ დედამთილთან, ასეთ ოჯახში ღირს ცხოვრება? მე რომ ისევ წავუყრუო და მოვითმინო, ბავშვისთვის მაინც არ ვარგა იქ გაჩერება, აკვნიდანვე ლანძღვა-გინებას ისწავლის, უხეში და უზრდელი გამოვა...

თავმჯდომარემ შუბლი შეიკრა, რამაზს მწყრალად გადახედა:

— მართალია, მოქალაქე გორაძევე? უარყოფთ თუ არა რამეს მოპასუხის განცხადებიდან?

რამაზი გაფითრდა, მუხლებში სისუსტე იგრძნო, უფრო ჩაჰკიდა თავი, ძლივს გასაგონად ამოილაპარაკა:

— არ უარყოფ...
სიხლირთქა

— მაშ, მართალი ყოფილა. ყველაფერი გასაგებია! — ჩამოუმარცვლა თავი მჯდომარემ. — ისე, გულლიად რომ ვითხრათ, საჩივარი განქორწინებაზე დაკვირვებული კი არა, თქვენს მეუღლეს უნდა აღეძრა, მოქალაქე გორაძეც!..

განქორწინებული რამაზი იმ დღესვე, შებინდებისას სოფელში ავტობუსით დაბრუნდა, მეორე დღეს კი, ადრე დილით, როცა ნიგარიც ამოვიდა, რამაზი ეზოში სოფლის თავკაცებს მიუძღოდა, რომ მეზობელთა თანდასწრებით უძრავ-მოძრავი ქონება შეეფასებინათ.

რახან სასამართლომ ბავშვი დედას მიაკუთვნა, შემფასებლებმა მთელ ქონებას შუაზე დაადეს ლარი.

ამას შუადღემდე მოუნდნენ. ჯერი მიდგა ოდის გაყოფაზე. ეს სულ ადვილ საქმედ მიაჩნდათ, რა დიდი ამბავი უნდოდა ოთხოთახიანი სახლის გაყოფას: ორ ოთახში ერთ დედა-შვილს შეასახლებდნენ და მეორე ორ ოთახში — მეორე დედა-შვილს. მაგრამ შემფასებელთ უცებ ნიგარი გადაუდგა წინ:

— არა! ასე არ ჩაწეროთ აქტში! — გაფითრებულმა ქალმა ჯიუტად გააქნია თავი. — მე არ მინდა!.. შეუძლებელიცაა ერთ სახლში, ერთ ჭერქვეშ ჩვენი ცხოვრება!.. აქ ვერ გავძლებ... არც გამაძლებინებენ... ყოველდღე ისევ წყევლა-კრულვით გამომიჭედენ ყურს, არ მომასვენებენ, თავს მომაძულებენ... ეს სასამართლოშიც ვთქვი... მე დღეიდან ამ ეზოში ჩამომსვლელი არა ვარ!..

— ა, ხომ ვამბობდი, ქონებისათვის არის მოსული-მეთქი! ქონება უნდა წაიღოს. აბა არა?! — დაიწვილა დედამთილმა და ლოყები ჩამოიკაწრა. — ვაი, დაღუპულო ოჯახო! ვაი, დანგრეულო სახლ-კარო!.. ამისათვის ვაკვდი და ველიე აქაურობას?! ამისათვის გავზარდე შვილი?! ამას მიმზადებდა ბედი?!. ოი, რატომ არ დაიქცა ის დღე, როცა მაგ უდედოდ გაზრდილმა ჩემს ეზოში ჩამოგდა ფეხი! ოი, რატომ არ მოისპობიან ახლანდელი ქალები! ქალები კი არა, ქაჯები, წამგლეჯები!..

განჩხლებულ მოხუცს მეზობელი ქალები მისცივიდნენ, დაარიგეს და სამზადში რის ვაივავლახით შეიყვანეს, ჩაჩუმებით კი მაინც ვერ ჩააჩუმეს, გალიაში ჩამწყვდეულ აფთარივით იღრინებოდა, იწყევლებოდა და ილანძობოდა.

რამაზი ჭიშკართან, ჯირკზე, განმარტოებით ჩამომჯდარიყო. დაბნეულად გამოიყურებოდა. კრინტსაც არ ძრავდა, არაფერში არ ერეოდა, თითქოს ეს დავი-დარაბა მას არ ეხებო. მეზობლებიც არ აწუხებდნენ კითხვა-გამოკითხვით. ბევრმა ისე ჩაუარა, არც მისაღმებია.

აქამდე ნიგარსაც არ ამოუღია ხმა. ჯერ იყო და, გაჭირვებულებული ბავშვი ძლივს ჩააძინა, მერე ოთახში ვერ დაეტია, ავიანზე გამოვიდა და სამიოდე მეზობელ ქალიშვილთან ერთად მოწყენილი გადმოჰყურებდა ეზოში მოფუსფუსე ხალხს. გვეგონებოდათ, დანა პირს არ ჯაულებსო, მაგრამ როცა ოთახების განაწილების თაობაზე თავკაცთა საუბარს მოჰკრა ყური, ვედარ მოითმინა და ის იყო, შემფასებელნი შუა კიბეზე შეაჩერა.

— დიახ, ყოვლად შეუძლებელია ჩემი აქ ყოფნა. — თითქოს თავისთავს ეჩურჩილებოდა, ძლივს გასაგონად გაიმეორა ნიგარმა. — აქ ერთ საათსაც არ დავრჩები!..

— ესე იგი შინ დაბრუნდები. — თავი დაუქნია აღმასკომის თავმჯდომარემ და უღვაშებში კეთილად ჩაიღიმა. — გასაგებია.

— არა, — ნიგარმა სიტყვის დამთავრება არ დააცალა, — მამისეულ ოჯახში არ დავბრუნდები!

— აბა სად?! ანდა... რატომ არ დავბრუნდები?

— ეს ჩემი საქმეა. ჩაბრუნებული ქალის სახელს არ დავიდებ... სავსეა და ვაძლავ, ოთახს ვიჭირავებ...

— უი, შენ დაგენაცვლე, ჩემსას გადმოდი, შეილო! — დაბლიდან ამოსძახა მოხუცმა ფატიმ. იგი შეუმჩნეველად მოსულიყო კიბესთან და საუბარს გაფაციცებით ისმენდა. — არც ქირა მინდა და არც საწინდარი!.. ღამის მარტოდ ვათევა აღარ შემეშინდება, გული არ წამივიდეს და უბატრონოდ არ დავრჩე-მეთქი!.. მაგ ბალანსაც მიგიხედავ... ჩემი ქალიშვილივით ჩავთვლი, შორეულები მაინც არ ვართ!.. გადმოდი, შეილო, ჩემსას, გადმოდი! მაშინ აღარ გავყიდი სახლს!

მოხუცი მეზობლის წრფელმა სიტყვებმა ნიგარს გული აუჩუყა.

— გმადლობთ, დეიდა ფატი, მარა... — ნიგარმა უხერხულად მიიხედ-მოიხედა და ისე ხმადაბლა დაუმატა, რომ მხოლოდ კიბეზე შეჩერებულთ გაეგონათ, — მარა უბატრონოსავით, სამოწყალოდ დავარდნილივითაც ვერავის ვერ შევეჩხინებო... სხვის ქარვასლას ჩემი ფაცხა მირჩენია...

აღმასკომის თავმჯდომარემ გაუგო და დასტურის ნიშნად თავი დაუქნია:

— კეთილი და ბატიოსანი! მაშინ ასე მოვიქცეთ! ოჯახმა წილი ანაზღაუროს ფულად, იმ თანხით კი, ნიგარ, აგერ ჩვენი ფატი მოგყიდის თავისი ოდის ორ ოთახს და ხეხილის ნახევარს. რას იტყვით, ამხანაგებო?

შემფასებლებმა მოუწონეს. ნიგარმა ვერც „არას“ თქმა მოახერხა და ვერც „ჰოს“. მოხუცი ფატი კვლავ გულწრფელად ჩაერია:

— გაყიდვა არ მინდოდა, დაგენაცვლე, მარა... რახან მაინცდამაინც შენი კუთხე გინდა, კაი, მასე იყოს... ფულიც ახლა თუ არა აქვს ოჯახს, ამაზეც არ იღარდოთ, როცა იქნება, მაშინ იყოს...

აღმასკომის თავმჯდომარემ რამაში მოიხმო და გულცივად ახედ-დახედა...

— შენს ცოლს... ყოფილ ცოლს, ამხანაგო რამაზ, აგერ ჩვენი ფატი უთმობს თავისი კარმიდამოს ნახევარს. სწორედ შენი კარმიდამოს ნახევრის ტოლია... მაშასადამე, როცა გაყოფას ოფიციალურად გავაფორმებთ, განქორწინებულს ვაისტუმრებ წილის შესაფერისი თანხით... თანახმა ხარ?

რამაზმა თავი ჩაჰკიდა.

— როგორც თქვენ იტყვით, ისე იყოს... ერთ-ორ კვირაში გავაისტუმრებ...

— ჰოდა, ძალიან კარგი. საქმე მორჩენილია! ახლა ავტომანქანას გამოვგზავნი და ბარემ ქალის ნივთები გადავიტანოთ! — თავმჯდომარემ ყველას გასაგონად წარმოთქვა და ჭიშკრისაკენ გააპირდაპირა.

სწვებიც ეხოდან გადავიდნენ და გზას პატარ-პატარა გუნდებად გაყვნენ.

— წამოდი, შეილო! — მოხუცმა ფატიმ ნიგარს ისევ ქვემოდან ასძახა, თითქოს კიბეზე ასვლა ეშინიაო. — თუ რამე ხელბარგი გაქვს, მომეცი აგერ, დაგენაცვლე, მე წავალეზინებ!

— აჰ, რავე გეკადრებათ, ფატი დეიდა, ჩვენ აქ არა ვართ?! — ზრდილობიანად მიუგვის აივანზე შეჩერებულმა ქალიშვილებმა. ნიგარს ოთახში შეჰყვნიენ, ბავშვი გამოაყვანინეს და თითო მომცრო ფუთაც ჩაის საკრეფ კალათასავით წამოიცივეს მკლავზე.

ნიგარს არც უკან მოუხედავს, არც ზევით აუხედავს, რამაზის თვალებს არ წავაწყდუო. რამაზმაც ვერ გაუხედა თვალი გაესწორებინა ან რამე ეთქვა. თით-

ქოს ერთბაშად დამუნჯდა, დაბრმავდა და დაყრუვდა, თუმცა ქალიშვილები კარში რომ გადიოდნენ, ასეთმა წამოძახილმა კი მიადწია მის ყურამდე:

— უიმე, დედა, რა მოგდის, გოგო, ბავშვს მაგრად მოჰკიდე და გვივარდეს!

ნიგარს ამის სწავლება რად უნდოდა. ბავშვი ორივე ხელით მაგრად ჰყავდა მკერდში ჩაკრული, ოღონდ ფეხი წაიკრა თუ თვალთ დაუბნელდა, ბავშვიანად ზედ ჭიშკართან ლამის ჩაიკეცა. შეძახილმა დროზე მიუსწრო, გამოაფხიზლა, წუთიერი დაძაბუნება დააძლევინა. ნიგარმა თავი ასწია და, როგორც თანმხლებთ მოეჩვენათ, ამაყად განაგრძო გზა.

მოხუცი ფატის ოდა-სახლიც მაღალზე იყო წამოდგმული. წაბლის ფიცრებს მუქი ყავისფერი მოსდებოდათ და კედლები ოდნავ ქუფრად გამოიყურებოდნენ, ხოლო ხელისგულივით მოწმენდილი იატაკი ბზინავდა და პრიალებდა. ირგვლივ ისეთი სისუფთავე და წესრიგი იყო, რომ, იფიქრებდით, აივანიცა და ოთახებიც ოთხმოცი წლის დედაბერს კი არა, ვილაც ახალგაზრდა ქალს დაუგავ-დაულაგებია და ეს-ეს არის ეზოში ჩაურბენიაო. კარდია სახლმაც ნიგარს თითქოს გულკეთილი ღიმილით შეანათა და მამისეული კერა მოაგონა, მაგრამ თვითონ ნიგარი არამცთუ იმ დღეს, საკუთარი ავეჯის გადმოტანის შემდეგაც კი კარგა ხანს ხეირიანად ვერ შეეჩვია ახალ კარმიდამოს, თავს უცხო ადვილას, უცხოსავით და სტუმარივით გრძნობდა. თუმცა ცდილობდა ეს როგორმე დაემალა ფატისათვისაც, ნათესავთათვისაც, მეზობელთათვისაც. ცდილობდა და კიდევაც ახერხებდა.

ჰოდა, მისი ცხოვრება ისევ თავის კალაპოტში ჩადგა. მოხუცი ფატის სახით თითქოს მკვიდრი დედაც გაუცოცხლდა და ბავშვის გულსხმიერი მომვლელიც იპოვა; კაპასი დედამთილის წყევლა-კრულვა აღარ ესმოდა და ყურებმაც მოისვენა; რგოლსაც ძველებურად უძღვებოდა, გამოცდების ჩასაბარებლადაც ემზადებოდა და კულტურის სახლშიც დადიოდა.

თითქმის მთელი სოფელი თვალს ატანდა მას და ნაქმრევის გასაგონად ნიშნისგებით ამბობდა: სავალალო და სავიწვიშო რამაზმა იკითხოს, ოქროქალი რომ დაკარგა, თორემ ნიგარს არა უჭირს რა — თავის ნებაზე ცხოვრობს, შრომობს და სწავლობს, შეიღს ზრდის, თუ გათხოვებას მოისურვებს, ნუ გეშინია, საქმროს საძებნად ქვეყნის შემოვლა და რკინის ქალამნების გაცვეთა არ დასჭირდება, ჯანი არ აკლია და ღონე, ეშხს ვერ დაუწუნებ და ცოდნას, ოღონდაც ეს კია, ზედმეტად სერიოზული და გულჩათხრობილი გახდაო.

ასეთი იყო ხმა სოფლისა, ხმა ხალხისა, ხალხის პირით კი მუდამ ჭეშმარიტება ღაღადებს, თუმცა... ერთი თვითონ ნიგარის გულში ჩაგეხედათ!

პირველ ხანებში თვალწინ წამდაუწუმ ხან მუშტმოდერებული რამაზი ედგა და ყურისძირთა ყრიალში მონოტონურად ჩასძახოდა: „წადი!.. გამშორდი!.. ჩვენი ერთად ცხოვრება აღარ შეიძლება!..“ ხან კიდევ სასამართლოს სხდომა აგონდებოდა და ტვინს უბურღავდა რამაზისვე წამონასროლი საზარელი სიტყვა: „მძულს!..“ საბრალო ქალი საცოდავად იკრუნჩხებოდა და წითლდებოდა, თრთოდა და ძავძავებდა. ზაფხული ისე მიიწურა და შემოდგომაც თვალდახელშეუა ისე მიიპარებოდა, რომ ერთი ღამე რაა, ხეირიანად ერთ ღამესაც არ უძინია. რა დავუშავე, რისთვის შემიძულა, ასე სასტიკად როგორ გამიმეტა და შემარცხვინაო, თავისთავს სულ ამ კითხვებს შესჩიჩინებდა, მაგრამ პასუხს ვერ პოულობდა, თავისი ქალობაც, დედობაც, სახელიც შელახულად მიაჩნდა და ბოღმისაგან იგუდებოდა.

მერე სხვა ვერაფერი იღონა და მოინდომა სიძულვილისათვის სიმკაცრით მიეზლო: საბავშვო ბაგის მომვლელნი გააფრთხილა, რამაზს შვილი არ დასახლოვო; კოლმეურნეობის მონაგარიშეს ჭიშკართან დახვდა და რამაზის გამეფებულ ფულთან ერთად უკან ასეთი „დარიგებაც“ გაატანა — თავს ნუ იწუხებ, ცხელს ახალ ცოლს დაახვედროს, მას შვილი არა ჰყავს. ჩემს შვილს კი უალიმენტოდაც გავზრდიო; კულტურის სახლში ერთ წუთსაც აღარ ჩერდებოდა, თუ იმ საღამოს იქ რამაზს დალანდავდა; ასე განსაჯეთ, როცა შეიტყო, ქვრივი აგრონომის ქორწილში რამაზი ნამდვილად იქნებო, არავითარმა ხვეწნა-მუდარამ არ გასჭრა და ეზოდან ფეხი ვერ მოაცვლევინეს, თუმცა სწორედ მისი რგოლის წევრი ქალი თხოვდებოდა... ამასობაში გამოცდების დრომ მოატანა. ნიგარმა ბავშვი ფატის ჩააბარა და ორი კვირით თბილისს გაემგზავრა.

ათიოდე დღეს ისე ჩაეფლო წიგნებში, რომ არამცთუ კინო და თეატრი, სადლიც ავიწყდებოდა. მერე კი, უკანასკნელი, ისიც მისთვის ადვილი საგანი რომ დარჩა „მოსაშორებელი“, თავის ნათესავ დიასახლისთან ერთად რუსთაველის პროსპექტზე გაისეირნა. იმ საღამოს მაჰვარიანისა და ჭაბუკიანის „ოტელო“ უნდა ენახათ და ოპერის თეატრს დილაადრიანად მიაკითხეს. როცა ბილეთები იშოვეს და გარეთ გახარებული გამოცქრილდნენ, ნიგარმა ახალდაძრული ტროლეიბუსის ფანჯარაში თვალი მოჰკრა... არა, დაბეჯითებით ვერ გეტყვოდათ, რამაზი იყო, თუმცა ის კაცი, ვისაც თვალი მოჰკრა... ძალიან, ძალიან გავდა რამაზს, გაფითრებულ, კრიჭაშეკრულ, მგლოვიარესავით მოწყენილ რამაზს... ჰოდა, ის კაცი მართლა რამაზი იყო თუ სხვა ვინმე, ნიგარს იმ წუთიდან როგორც გული გადაუტრიალდა: ნაქმრევი შეებრალა. მუშტმოდერებული რამაზი თანდათან სიბნელეში ჩაიძირა, გაიცრია, გაქრა და მის მაგიერ სიხმარში თუ ცხადში ქალის თვალწინ ამოტივტივდა გაფითრებული, კრიჭაშეკრული, მგლოვიარესავით მოწყენილი რამაზი, რომელიც თითქოს რაღაცას უსიტყვოდ სთხოვდა, ეხვეწებოდა, ემუდარებოდა... „არა, შეუძლებელია მას ვძულდე!.. ყველაფერში დედამისია დამნაშავე, დე-და-მი-სი!“ — ახლა ძილშიც ამასლა ჩურჩულებდა ნიგარი და ორ ცეცხლს შუა ჩავარდნილს გავდა...

ნაქმრევს თუ ნაქმრევის ორეულს შემდეგ თბილისში ველარსად შესაწრო თვალი და უთუოდ მომეჩვენაო, ფიქრობდა. ამ ფიქრმა მატარებელშიც არ მოასვენა და მთელი ღამე არ დააძინა.

ფატის ჭიშკარი რომ შეალო, ნიგარმა ოდა-სახლისაკენ გაიხედა და... პირველად ეგონა, თვალევი მატყუებსო, მაგრამ კარგად რომ დააკვირდა, უმალ დარწმუნდა, მოჩვენება კი არა, აივანზე სწორედ ის, რამაზი, იდგა და მკერდში ჩაკრულ ბავშვს ეფერებოდა, თან მოხუც დიასახლისს ხმადაბლა ელაპარაკებოდა.

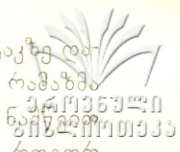
ნიგარი აირია. ხელ-ფეხი მოუდუნდა. ცვრიან მოლზე უაზროდ დაუშვა ჩემოდანი. გულთმისანიც ვერ გაიგებდა ნაქმრევის დანახვა ეწყინა თუ გაუხარდა, თუმცა მკერდში უნებლიეთ უცნაური სითბო ჩაედგარა...

— უი, შენ დაგენაცვლე, აგერ ჩვენი ნიგარიც! — ხალისიანად წამოიძახა ფატიმ და შესაგებებლად კალთები აიკრიბა.

დედის დანახვაზე ბავშვიც აცმუკდა და მერცხალივით აჟღურტულდა:

— დე-და!.. დე-და!.. მა-მა!..

აღბათ, ბავშვი მოენატრა, დრო მიშოვა და მოინახულაო, გაიფიქრა ნიგარმა წარბები შეჰყარა და აივანზე ფეხის შედგმისთანავე ნაქმრევს ტყვიასავით ისე ესროლა, რომ სახეზეც არ შეუხედავს:

— რა გნებავთ... ანდა ვინ მოგცათ ნება!

ბავშვმა გაიბრძოლა, მამას მკლავებიდან დაუძვრა, კამფეტები იატაკზე და-
ყარა და დედას ყელზე ჩამოეკიდა. მოხუცი ფატი კარებს მოეფარა. რამაზმა
შუბლზე ჩამოყრილი ურჩი თმები გაისწორა, პაპიროსის ჩაუქრალი ნაქვედო
ახალს მოუკიდა, ორიოდ წუთს თვალხარბად უყურა, დედა-შვილი როგორ
მხურვალედ ჰკოცნიდნენ ერთმანეთს, მერე იატაკს დაამტერდა და ყრუდ ჩაი-
ლაპარაკა:

— სათქმელი მაქვს... ნიგარ... შენთან...

ნიგარი შეკრთა. ერთბაშად მოეშვა. ბავშვს საყელო გაუსწორა და ფრთხი-
ლად ჩამოსვა, თვითონ კი ნელა გაიმართა წელში. ასეთი ხმით, ასე მღელვარედ
ასე ნაწყვეტ-ნაწყვეტად მან ეს სიტყვები ამ ოთხი წლის წინათ გაიგონა. გაიგო-
ნა და გაიტრუნა. გუმანით ხვდებოდა, რა „სათქმელიც“ ელოდა, მაგ-
რამ გული მაინც კინაღამ ამოუხტა მკერდიდან. რამაზსაც თითქოს ხელით ეკავა
გული. ფეხზე ძლივს იდგა წელამდე გადაბიზინებულ ჩაის ბუჩქებში, ღრმად
სუნთქავდა და ჯერ ენაზე მომდგარი ერთადერთი სიტყვის — „მიყვარხარ“ —
წარმოთქმა ვერ მოეხერხებინა, მერე კი კოცნაც გაუბედა... მაშინ რამაზს სასოფ-
ლო-სამეურნეო ტექნიკუმი ახალდამთავრებული ჰქონდა, ხოლო ნიგარი მეათე
კლასში სწავლობდა. ერთი წელიც და, ისინი შეუღლდნენ... ნუთუ სასწაული
მოხდა და ეს ნაქმრევი კვლავ იმ წინანდელ, საყვარელ რამაზად იქცა?! კი, მა-
გრამ ამას წინათ არ იყო, სასამართლოში რომ გაიძახოდა მძულსო?! რა უნდა,
რისთვის მოსულა, რაღა დარჩა უთქმელი?! ბავშვის წართმევა თუ უღევს გულ-
ში, ბიჭია და მოსინჯოს!.. ნიგარმა პირმშო ისევ მიიხუტა და ნაქმრევს რაც შე-
იძლებოდა ცივად გასცა ხმა:

— მე მგონია, ჩვენს შორის ყველაფერი მორჩა... რაღა სათქმელი უნდა
გქონდეს?!

— არა, ნიგარ, არა, — მუდარასავით აღომხდა რამაზს. — მაქვს... მომის-
მინე!..

ნიგარმა მძიმედ დაუქნია თავი, გისმენო. ოღონდ რამაზს უცებ თითქოს ენა
ჩაუვარდა, აღარ იცოდა საიდან დაეწყო და კარგა ხანს იყუჩა. სიტყვებს ვერ პო-
ულობდა, თორემ გულის გადმოშლა როდი უჭირდა, პირიქით. თვითგვემა-
საც კი არ ითაკილებდა; იგი ხომ გვიან მიხვდა, დაუფიქრებლად და წინდაუხე-
დავად მოვიქეცი, იმ გლახივით მოვიქეცი, ურემი რომ გადააბრუნა და გზას მე-
რე დაუწყო ძებნაო. ჭორებს რომ არ აპყოლოდა, სასამართლოშიც არ ამოყოფ-
და თავს, ჭორებსა და ეჭვებს კი, ჰოი, რა ადვილად გაუღო გულის კარი! გაუღო
და ირწმუნა. განქორწინების შემდეგაც დღედაღამ უთვალთვალებდა ნაცოლევს,
ყოველ ნაბიჯს უთვლიდა, სიტყვა-პასუხს უზომ-უწონავდა, მაგრამ, რამაზისავე
გამოთქმა რომ გავიმეოროთ, მშრალზე დარჩა. ახლა არ იკითხავთ, იმ ქვრივ
აგრონომის ქორწილში რა გაიგონა მისმა ყურმა? ადგა ის კაცი, ნეფე-კაცი, სა-
განგებოდ შეავსო ცალკე სასმისი და სიტყვა-სიტყვით ასე თქვა:

— მეგობრებო და კეთილებო! ძალიან გთხოვთ ამ სასმისით ვაღლეგრძე-
ლოთ ჩვენი ნიგარი, რომელიც, სამწუხაროდ, არ გვესწრება... ვაღლეგრძელოთ
და ვუსურვოთ ბედნიერება, გულის ხინჯის განქარვება... მე მას ვაღლეგრძელებ
არა მარტო როგორც ჩვენი სოფლის თვალს, არამედ აგრეთვე როგორც უაღრე-
სად კეთილშობილ, მკვიდრ დასავით საყვარელ ადამიანს, რომელიც ჩემსა და
ამ ჩემს სადედოფლოს შორის ერთგვარი შუამავლის თუ ფოსტალიონის როლს

ასრულებდა. ნიგარი რომ არ ჩარეულიყო, მისი რგოლის წევრს, ცხელია, მე ვერც მოვიტაცებდი და ვერც დედოფლად გვერდით ვერ მოვისვამდი!

ნეფის უკანასკნელ სიტყვებზე ყველამ გულიანად გადაიხარხარა. სიყვარული სუფრის მომსახურე მანდილოსნებმაც ხალისიანად ასწიეს და ერთმანეთს მიუჭახუნეს, რამაზს კი გახურებულ თავზე მოულოდნელად თითქოს ცივი წყალი გადაასხეს. „აი, თურმე რაში ყოფილა საქმე, მე სულელს კი... რა მეგონა!“ — ელვის სისწრაფით გაურბინა ფიქრმა. ხელები აუკანკალდა, ჭიქა დაუვარდა და ზედ ფეხებთან ჩაემსხვრა...

იმ წუთიდან მოკიდებული რამაზს სული აუფორიაქდა. უდანაშაულო ცოლ-შვილის ცოდვა ლოდივით დააწვა კისერზე. თავისთავს ებრძოდა. სირცხვილისაგან იწვოდა. მეზობლებს თვალს ვერ უსწორებდა. გამიზეზდა და განერვიულდა. საბავშვო ბაგაში ქურდულად შეიპარებოდა ხოლმე და შვილს ნახულობდა, ნიგართან გამოჩენას კი ვერ ბედავდა, შორიდან უვლიდა, შორიდან ელოლიავებოდა...

ვინ იცის, რამაზის მერყეობა როდემდე გასტანდა, უნებლიეთ რომ დედამისს არ მიეცა ბიძგი. ეს ამ თვენახევრის წინ მოხდა. სიტყვას მოჰყვა და რამაზმა დედას საყვედურით შენიშნა:

— შენ, დედაჩემო, საოჯახო საქმეებს ვეღარ აუდიხარ... აღარც სახლი გავს სახლს, აღარც ეზო — ეზოს... ძროხაც კი ვერ მოგიწველია... ყველაფერს მომვლელის ხელი აკლია!..

— შენ კი, როგორც გატყობ, — უკმაყოფილოდ შეაწყვეტინა მოხუცმა. — ქალი გაკლია და ამიტომაც დამიწყე ღრენა! ვიღაცა გატლეკილს უკვე მოძებნიდი, აბა არა?! ოი, ახლანდელი არც კაცები ვარგხართ და არც ქალები!.. ახლა ნახვეარი ქონება ახალს გაატანე და თვითონ დაჯექი ცარიელზე!.. უყურე ერთი, ხელათ ქალის შერთვა არ მოუხდა?! — და სრულიად დაუკვირვებლად დასძინა. — მაცალე, თუ კაცი ხარ, სიკვდილი!

რამაზმა გაოცებისაგან პირი დააღო. რა წამოცდა ამ ქალს! სიკვდილი დამაცალეო, ესე იგი ჩემ სიცოცხლეში ნუ შეირთავ ცოლსო! თავისივე ხელით არ ჩამოიხსნა ნილაბი?!. ნიგარი ცამდე მართალი ყოფილა, უმიზეზოდ აუთვალწუნებია და შეუძულებია, თურმე ეს ვერ იტანს სხვა ქალს ამ ეზოში, ამ სახლში, ამ ოჯახში!.. ჰოდა, რახან ვერ იტანს, ბრძანდებოდეს თავისუფლად, მარტოდ. ნებაზე!.. რამაზს კი, როგორც იქნა, აეხილა თვალი...

— ჰო... აი, რა უნდა გითხრა, ნიგარ... — აუტანელად მძიმე და ხანგრძლივი დუმილის შემდეგ ძლივს ამოიღდა ენა რამაზმა. — ჩვენს საქმეში დედაჩემს საკმაროდ ურევია ხელი... იგი ძველი ქალია. ჩამორჩენილი... ხასიათიც უცნაური აქვს... ახლანდელი ქალების არაფერი არ მოსწონს... შენ კი ახლანდელი, თანამედროვე, განათლებული ქალი ხარ, იცი შენი უფლებები, თავს არავის დააჩაგრინებ...

ოღონდაცო, ნიგარს კვერი უნდა დაეკრა, მაგრამ დამუწული ბაგეების გასახსნელად ღონე არ ეყო. გულმაც სასიამოვნო, სასიხარულო, საბედნიერო რამ უაზრა და გამარჯვების ბუნდოვანმა წინათგრძნობამ უჩვეულო აღმურში ვახვია...

— მაგრამ დედაჩემი რაც არის, არის, მთავარი დამნაშავე, ყველაფერში დამნაშავე, ნიგარ, მაინც მე ვარ... კარგა ხანია ეს შევიგნე, ოღონდ... აქამდე ვერ

გაგიბედე მენახე და მეტქვა... თბილისშიც მოვინდომე იმ შენს ნათესავთან მო-
მეკითხე, მაგრამ ვიფიქრე, ორჯერ თუ სამჯერ გვერდში ისე ჩამიარა, რომ ჩემს
ქენ არც კი მოუხედავს და...

— მე ჩაგიარე?! თბილისში?! — ნიგარმა სათქმელი შუაზე გაუწყვიტა, გა-
ოცებისაგან თითქმის შეიკვილა და ამით თავისთავი გასცა.

— ჰო, თბილისში, ინსტიტუტის დერეფანში, — სვენებ-სვენებით განაგრ-
ძო რამაზმა. — იქ ცოტა კი ბნელოდა, მაგრამ... ვიფიქრე, არ მიმიღებს ანდა იმ
ნათესავთანაც გამომლანძღავს და დამწვარზე მდულარე გადამესხმება-მეტქი...
ახლა ა, შენ იცი და შენმა ქალობამ... დედაჩემი თუ გამოიცვალა, ხომ კაი, თუ
არა და, იყოს იქ, იმ სახლში... რაც შემიძლია დავეხმარები... შენ კი... ამ ბავშვის
ხათრიტ... ბავშვის ხათრიტ მაინც მაპატიე! — ხელები გაშალა და წინ გაუბედა-
ვად გადადგა ნაბიჯი.

ნიგარმა ვერ გაუძლო რამაზის წყლიან თვალებს, უნაპირო მუდარით რომ
შეჰყურებდნენ. მის ყელზე ცალხელმოხვეულმა ბავშვმაც მეორე ხელით მამი-
საკენ გაიწია. ღონივრად გაიწია და დედასაც წინ გადაადგმევინა ფეხი. ყოფილი
ცოლ-ქმარი პირისპირ აღმოჩნდნენ.

— ღირსი არა ხარ, შე უსინდისო, მაგრამ... — ნიგარმა ესლა ამოიჩურჩულა,
აბორგებულ ვაჟკაცურ მკერდზე ბავშვითურთ დაღლილივით მიესვენა და სიხა-
რულისაგან აქვითინდა.

ჯემალ ჯაყელი

ასე ამბობდა სოფლელი პაპა

— ვიყავი შენს დროს,
 იქნები ჩემს დროს,
 გეცმევა ჩოხა,
 გექნება წვერი,
 ცოლმა სიბერე რომ არ დაგყვედროს,
 მონახავ ყრმობის სურათს და წერილს...
 სატრფოს წერილში იპოვი ცხელ გულს,
 იქ მზეც ხარ, მთვარეც.
 ვეფხიც და მოყმეც.
 ერთ დროს ჯანმავარს,
 კარგ მხედარს, ქებულს,
 გთხოვენ, რომ ყრმობის ლეგენდა მოყვე. —
 ასე ამბობდა მოხუცი ერთი,
 ასე ამბობდა სოფლელი პაპა.
 დამუხლულიყო სიბერე ფერხით
 და ბერიკაცი ყვებოდა ამბავს,
 და ბერიკაცი ყვებოდა ზღაპრად. —
 მას თვალწინ ედგა ცხრაას ჩვიდმეტი,
 განათებული უქრობელ ლამპრად,
 განათებული რწმენით, იმედით.
 ჭროლა თვალეებში ედგა ნათელი
 და ამ თვალეებით მიმზერდა თბილად.
 მოატრიალა ერთი სათქმელიც,
 შენში ვხედავო სიცოცხლის დილას,
 შენში ვხედავო ზვავის მოწოლას,
 ერთი ნახტომით მოვარდნილ ტალღას,
 ვინც დედა-მთების ძუძუ მოწოვა,
 ვინც არ დაზავდა აღმართს და დაღმართს.

შენში ვხედავო ჩემს სიყმაწვილეს,
 მოგონებებს რომ ნიადაგ ახლავს.
 დღეებს იმრიგად გავანაწილებ,
 რომ სიყმაწვილე დავიწყო ახლად.
 რომ კვლავ ვიპოვო სიცოცხლე ერთი,
 ბედნიერ დღეთა შევადლო კარი,
 ისევ ვიწამო ტრფიალის ღმერთი,
 ქვეყნად დავტოვო გმირობის კვალი.
 დავანთო ცეცხლი, გავათბო ვინმე,
 გადავჭრა წყალი, წავართვა შუქი,
 ერთი მწვერვალის მოვსტაცო მყინვარს,
 ისევ მივეჭრა ზავით და ბუქით...
 და ახლა მივხვდი მისი სახმილი,
 არ დაბერდება გული აროდეს.
 ჰოდა, რა არის აქ გასაკვირი,
 მწვერვალისაკენ მიმიხაროდეს.

ფრთამაღალ საარწივეთო

სამშობლო მხარევ, მთახშირო,
 ფრთამაღალ საარწივეთო,
 ფრიალ-ფრიალოდ გაშლილო,
 სასოებავ და იმედო.
 მრავალ მოძმეთა ზიარო,
 მყინვარო, მართლაც წმინდაო,
 მომინდა შემოვიარო
 ძველნაომარი მიდამო
 და ცეცხლში ღამეგათეულს
 ჩავეკრა დედის მკერდივით,

რომელსაც ახსოვს ლანგ-თემურ
 და მხეცი ჯალალ-ედინი,
 სპარსი, ეშმაკი უმსგავსო,
 სიკვდილი რომ არ უხათრეს.
 და მაინც „მუმილი მუხასო“
 მუხა კვლავ იდექ მუხადვე.
 სამშობლო მხარევ, მთახშირო
 ფრთამაღალ საარწივეთო,
 ფრიალ-ფრიალოდ გაშლილო,
 სასოებავ და იმედო!

ს ი ზ ა ბ უ კ ე

გულს თუ ანათებს ტრფობა
 ნამდვილი,
 ზღვას თუ ტალღები აჯანყებია
 და ხარ-ირემი მთაში გაჭრილი
 ქარაფს მუხლებით დაჯახებია.
 თუკი შეყრილა მოყმე და ვეფხი,
 როგორც თამამი ტყუპის ცალები,
 თუ დასტეხია ღრანტეებს მეხი,
 სადმე შემკრთალა ნუკრის თვალევი,
 თუ წაითხულა წიგნი და მიწა

და ვარსკვლავების უცხო ქარაგმა,
 თუ მოსეული ღუმშანი ბილწი
 მაჯაძლიერმა მკლავმა ალაგმა.
 და თუ შებმია მოვარდნილ გრიგალს
 მოუგლეჯელი მუხა ტოტებით
 და სიყვარულის სახალხო იგავს
 მტრობა უმუხსრავს გაბოროტებით, —
 ეს ძალა არის ცეცხლის ბადალი
 და სიჭაბუკე დაუშრეტელი,
 შრომის და წიგნის მთავარსარდალი —
 ახალგაზრდობა გაუტეხელი.

ირინე უხუციძე

ჭ ი ა კ ო კ ო ნ ა

გაზაფხულზე ველ-მინდორი
იცვამს მწვანე ფარჩეულებს,
ნაყანევში ნახავთ ბიჭებს
საგანგებოდ დარჩეულებს.
ერთხელ მათთან ჩავიარე,
შემაჩერეს, გოგონაო,
აგრემც დარჩი, გაგვიჩაღე
გზისპირს ჭიაკოკონაო...

უარს როგორ შევკადრებდი
(ასეთია ჩვენი წესი),
დავუნთე და იმწუთშივე
შინისაკენ გავიქეცი.
მომამახეს, საით გარბი,
შე შევტუხა გოგონაო.
შენ რომ წახვალ, ვინ ჩავვიქროს
გულში ჭიაკოკონაო.

ტ კ ბ ი ლ ი ხ მ ე ბ ი

ბაღში ფშვინავენ კვირტები,
გაზაფხულს გაღვიძებია.
ნაზად გალობენ ჩიტები,
ჰაუ, რა ტკბილი ხმებია...
ნაკადულების რაკრაკი
სიმღერას შენიფებია.

ღელემ დაიწყო არაკი,
ჰაუ, რა ტკბილი ხმებია...
ფეთქვა მომესმა გულისა,
კვირტივით ამფეთქებია.
მიგალობს სიყვარულისას,
ჰაუ, რა ტკბილი ხმებია!

მ ე . . .

მე ვინა ვარ?
მე რა მქვია? —
ნიაღვი ვარ,
ქოჩორი რომ შევირხია.
მე ვისი ვარ?
განა შენი?

ყაყაჩო ვარ
ველ-მინდვრების დამამშვენი.
კიდევ ვინ ვარ?
რა ვარ კიდევ?
შენი ღელვა
და არასდროს დაგამშვიდებ.

ნორია მორეპაძე

ჩემი სახლის პირდაპირ ღვას ორი სახლი

ეს ამბავი გასულ გაზაფხულზე მოხდა... იმ დილით დედა სიხარულის ცრემლს ვერ იმაგრებდა, ბედნიერი ქალი ვარ, შენს ჩამოსვლას მოვესწარიო. ნინო კი თავს უხერხულად გრძნობდა. სახლში იცოდნენ, რომ იგი ჩემი საცოლე იყო, მაგრამ მე ახლა სხვა აზრისა ვიყავი ცხოვრებაზე და საერთოდ არ ვაპირებდი დაოჯახებას. დედა თვალით მანიშნებდა. ცოტა ყურადღება გამომეჩინა ნინოსადმი. ამის პასუხად პაპიროსი ამოვიღე და გავაბოლე. ვერ ვიტყვი, დედაჩემმა როდის შეატყობინა მას ჩემი ჩამოსვლა. შევდგი თუ არა სახლში ფეხი, ისიც მოვიდა. ერთი წელია მისთვის წერილი არ გამომეგზავნა. ვფიქრობდი, დამივიწყებს და გათხოვდება-მეთქი. მაგრამ არა, იგი კვლავ ჩემს გვერდით იჯდა. ჩვენი პირადი ურთიერთობა ყველამ იცოდა. იგი მოდიოდა ჩემთან სახლში და მე მივდიოდი მასთან. წინათ იგი თავს მერჩივნა, მაგრამ ახლა ვამჯობინებდი სულ არ შევხვედროდი მას. ჩემი მეუღლეც და შვილიც წიგნები იყო.

ნინო მიხვდა, მე უგუნებოდ ვიყავი და წამოდგა. კარებამდე მივაცილე.

— დაისვენე. დალლილი ხარ. საღამოს გამოგივლი. — მითხრა მან.

ძალაუნებურად თავი დავეუქნიე, გამოიარეთ-მეთქი.

მიეხურე კარები და ერთხანს გაოგნებული ვიდექი. გული მტკიოდა. რატომ არ უნდა იყო შენს ნებაზე. რატომ უნდა მოგახვიოს სხვამ თავისი აზრი. რა ჩემი საქმეა დაოჯახება! და მაინც ყველა ჩამჩიჩინებს ცოლი შევიერთო, რომ ეს იქნება დიდი ბედნიერება. ვერავენ ვერ ხვდებოდა ჩემი გულის ტკივილს. ჩემი იდეალი იყო სახელი მომეხვეჭა, როგორც დიდ მეცნიერს. სხვა არაფერი მაინტერესებდა.

ბოლოს გადავწყვიტე.

— არა, არა-მეთქი. მე ჩემი მიზანი მაქვს. მე ვიცი რა არის ბედნიერება.

გონებაარეული ფანჯრის რაფაზე ჩამოვჯექი და ქუჩისაკენ გადავიხედე. ჩემი უბანი ძველებურად მხიარულად და სუფთად გამოიყურებოდა. ბავშვები გატაცებით თამაშობდნენ. ჩემი იქ ყოფნისას რამდენიმე ქალიშვილმა აიარა. ვაყები დინჯად მიაბიჯებდნენ. აკი ამიტომაც მიყვარდა აქ ჯდომა! თავს არასოდეს მოწყენილად არ ვგრძნობდი. მე შევხედე ორსართულიან ქვის შენობას. ამ სახლში ოდესღაც პროფესორი სიმონ ჩიკვაძე ცხოვრობდა. უცოლშვილო კაცი იყო.

ლამაზი, სანდომიანი, მთელი თავისი ცხოვრება წიგნების კითხვას მოახლოვდა არ იცოდა რა იყო ოჯახი, მეუღლისა და შვილის სიყვარული. რამდენადმე მე მის ჯავლენას განვიცდიდი. წიგნი მან შემაყვარა. მისი დაკრძალვის დღესწინა დღეს ლაქი მოვიდა. მის ცხედარს გვერდით მივყვებოდი. სტუდენტი ვიყავი. სწორედ მაშინ დამებადა ასეთი აზრი — ჩემს დაკრძალვაზეც მოსულიყო ამდენი ხალხი. არავითარი მნიშვნელობა არ ექნებოდა, ჩემს ცხედარს გაყვებოდა თუ არა ჭირი-სუფალი. განსვენებული პროფესორი ხომ მარტო ცხოვრობდა და წიგნი იყო მისი შთამომავალი. ადამიანის სიამოვნებაც ხომ ის არის, იცხოვროს როგორც სურს... ჩვენ გვაქვს უამრავი სურვილი. რომელთა განხორციელებას მილიონი წლები დაჭირდება, მაგრამ ჩვენ იმითაც ბედნიერი ვართ, რომ მათგან ნაწილს მაინც შევასრულებთ.

იმ საღამოს მამას ვუთხარი:

— ყველა ინატრებდა სიმონის ბედს.

მამაჩემი სოფელში გაზრდილი კაცი იყო. ოცდათხუთმეტი წლისამ აგრო-ნომიული დამათავრა და ქალაქის პარკში მუშაობდა. ცხოვრებაზე თავისებური წარმოდგენა ჰქონდა, მსჯელობდა ცოტა უცნაურადაც კი. თუმცა დინჯი და დაკვირვებული იყო, ისე როგორც ყოველი მიწის მუშა. ჩემს ნათქვამზე თვალბეჭდით მიმიღო გამოცხატა და მითხრა:

— პო, ხალხი ასე თვლის.

გამიკვირდა.

— თვლის და არის კიდევაც.

— შეიძლება.

— რატომ შეიძლება და არა ნამდვილად?.. ის პროფესორი იყო, ხალხს უყვარდა! — და შევხედე სიმონის ლამაზ ორსართულიან სახლს, რომლის დარბაზები მაგრად იყო ჩაკეტილი და რაღაც ცივ განწყობილებას გამოხატავდა. გამახსენდა თვით განსვენებული პროფესორი, რომელიც სადარბაზო კარებს მუდამ უხმაუროდ გამოეკეტავდა ხოლმე და პორტფელით ხელში ქუჩას ავიდა.

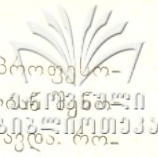
— არა, ვერ ვიტყვი, ხალხს არ უყვარდა-მეთქი, — განაგრძო მამაჩემმა, — მაგრამ ნუ დაივიწყებ, რომ ზოგჯერ თვალს ბრჭყვიალა საგანი უფრო იზიდავს, ვიდრე რომელიმე ძვირფასი განძი. შეიძლება მითხრა — ის მარტო როდღე ბრწყინავდაო, მაგრამ...

— არა, მამაჩემო, შენ ცდები. — ვერ მოვითმინე მე.

— მომითმინე, — ხელით მანიშნა მან, — მას ჰქონდა ავტორიტეტი და ნაცნობები დიდ პატივს სცემდნენ, მაგრამ გავა დრო, როგორც ის იქეჭებოდა არქივში და ქალაქლებს სწმენდა. ასე ვინმე მის გვარზეც გადასწმენდს მტერს და ხალხს მიაწვდის ცნობას, რომ ამა და ამ დროს ცხოვრობდა პროფესორი სიმონ ჩიკვაიძე. მეტი არაფერი. მას თავისი არაფერი დაუტოვებია ამ ქვეყნად. მარტო იმისათვის, რომ ჩრდილში წოლა სასიამოვნოა, ხეს როდღე რგავენ.

მე ჭაბუკობიდანვე ჩიუტი ვიყავი. მამაჩემის სიტყვები მის გლეხურ ბუნებას მივაწერე და მაინც პროფესორ სიმონ ჩიკვაიძის ბედს ვნატრობდი. ვცდილობდი კარგად დამემთავრებინა ასპირანტურა და ხარისხი დამეცვა. მართალია, ერთხანს მიხაროდა, როცა ახალგაზრდა ცოლ-ქმარს დავინახავდი, მაგრამ ახლა? ახლა მკეროდა, რომ ოჯახი ზედმეტი ბარგი იყო და ხელს შემოშლიდა სურვილისამებრ მეცხოვრა.

ახლაც, როცა შევხედე პროფესორ სიმონ ჩიკვაიძის სახლს, მომაგონდა მა-

მანქმის სიტყვები, მერე უნებურად მზერა მივაპყარი განსვენებული პროფესორის სახლის გვერდით მეორე სახლს, მომალლოდ მდგომ ერთსართულ სახლს. ამ სახლში მეფხოვე ბიძია თედორე ცხოვრობდა. მას ხუთი ვაჟი ჰყავდა. როცა გარდაიცვალა, კუბო ვაჟებმა გამოიტანეს.

ბიძია თედორეს სახლზე ფიცრის აივანი მიეშენებინათ. მეორე კიბე ეზოს ნხრიდან გაეკეთებინათ. ეზოში პატარა ბავშვს ახალგაზრდა ქალი პირს ბანდა. მივხვდი, რომ ის ბიძია თედორეს შვილიშვილი იყო. აივანზე მისი უფროსი ვაჟი გამოვიდა. იგი მშენებელი ინჟინერი იყო. თუ ის ბავშვი მისია, მაშინ მას შესაძლებელი შეესძენია. როგორც ვიცი, იმ სახლში სამი ძმა ერთად ცხოვრობს. ორი მათგანს ახალ ბინებში გადავიდა. ყველა ცოლ-შვილიანია. მათი ნაცნობები ხუმრობით ამბობენ, რომელ ქუჩაზეც არ უნდა გახვიდეთ, ბიძია თედორეს მონაგარს შეხვდებითო. სახლიდან ხშირად მოისმის ხოლმე ბავშვების ტირილი, ქალის ხმა და სახილი. ფანჯრებს რომ გააღებდნენ, მოჩანდა ოთახში მოფუსფუსე ადამიანები.

ახლა ბიძია თედორე ცოცხალი რომ იყოს, უთუოდ ვინახულვდები. მაღლობას ვეტყვოდი იმ სიამოვნებისათვის, რომელიც განვიცადე მისი შთამომავლის დანახვისას. გვერდს აღარ აუუვლიდი, როგორც წინათ, როცა ქუჩას ხვეტავდა. მივიდოდი და დავეხმარებოდი, მაგრამ იგი აღარაა ცოცხალი და ვერ ვეტყვი, რა ბედნიერი ადამიანი ყოფილა.

ფანჯარა გავაღე და შევხედე ბიძია თედორეს ვაჟს, რომელიც სახლს გარს უვლიდა. ეტყობოდა, რაღაც ახალი გეგმა მოეფიქრებინა. სახლში ისინი ბევრი არიან და, რა თქმა უნდა, ფართობი სამ ოჯახს არ ეყოფოდა. ბიძია თედორეს ვაჟმა სახლის გვერდით რამდენიმე ნაბიჯი გადათვალა, მიბრუნდა და, საღაც თვითონ იდგა, ქვა დადო, ალბათ, ოთახის მიშენებას აპირებდა. პატარა ბავშვი აივნიდან ეძახდა.

— მამიკო, ბურთი ჩამომივარდა...

მამამ ბურთი აივანზე ააგდო.

ამ დროს დედამ ფანჯარაზე დამინახა და მითხრა:

— ბავშვი ხომ აღარ ხარ, ფანჯრის რაფაზე რომ ჩამომჯდარხარ?

დედამ არ იცოდა, რას განვიციდიდი, როცა ფანჯარაში ვიყურებოდი. მას ძართლაც არ შეეძლო განეტყვოდა ჩემი სიხარული. ჩემს წინ ყველაფერი თანდათანობით ნათლებოდა და მე რაღაც ახალს ვხედავდი ბიძია თედორეს სახლში.

— დიდიხანია არ მინახავს ჩემი უბანი, ბევრია ცვლილება! — ვთქვი მე.

დედამ თავი დააქნია და ჩაილაპარაკა, — ასეა, ასე...

განსვენებული პროფესორის სახლის ფანჯარა ვილაც ქალმა გააღო. ის იქ არასოდეს დამინახავს. საშუალო ხნისა იქნებოდა. ჭლარა ერია.

— დედა, ვინ არის ის ქალი?

— ვისზე მეკითხები?

— ჩიკვაიძის სახლში რომ არის.

დედამ ფანჯარაში გაიხედა.

— ექიმ ნიშნიანიძის მეუღლეა.

— განსვენებულის სახლი იყიდა?

დედამ თავი დააქნია.

უცებ დავფიქრდი. პროფესორ სიმონ ჩიკვაიძეს ფართო, მაღალჭერიანი ოთახები ჰქონდა. ვიდრე ცოცხალი იყო, კარგადაც ცხოვრობდა. მაგრამ გარდაიცვალა სიმონ ჩიკვაიძე. დაიცალა მისი მრავალოთახიანი სახლი და შესასხლდა

ახალი მობინადრე — ექიმი ნიშნინიძე. ისიც უშვილო. გარდაიცვლება ნიშნინიძე და ამ ოთახებს დაიჭერს კიდევ ვინმე სხვა. როგორც ერთს არ უფიქრია ისე მეორეც არ იფიქრებს ბინის გაფართოებას, როგორც ამისთვის ბიძია თედორეს ვაჟი. როცა ეს გავიფიქრე, ჩემს წინაშე სრულიად ბუნებრივად წამოიჭრა კითხვა, რა მოხდება ყველამ ასე რომ იცხოვროს?

შევძრწუნდი.

კარის ხმაურზე ფანჯრიდან სწრაფად ჩამოვხტი. უკვე ვიგრძენი, ვინც მოვიდა. უდიდესი ნეტარება იყო ახლა მასთან შეხვედრა. იგი ახლა ძვირფასზე ძვირფასი იყო ჩემთვის. გაკვირვებული მიყურებდა, უნდოდა ეკითხა, გავგო რა მოხდა, მაგრამ ვერ მოახერხა.

— მე ბევრი, ბევრი მუშაობა მელის და დღე და ღამ ვიმუშავებ, ხარისხსაც დავიცავ, მაგრამ... — შევჩერდი. — ოჯახიც მინდა, ცოლი, შვილი ბიძია თედორესავით.

ნინოს თვალები გაუფართოვდა, ლამაზი, მიმზიდველი შავი თვალები. ხელი მოვკიდე და ფანჯარასთან მივიყვანე. მერე ფარდა გადავწიე და დავანახე ის ორი სახლი.

ახლა ბიძია თედორე ცოცხალი რომ იყოს, უთუოდ ვინახულვდები და ვესაუბრებოდი იმაზე, რასაც მისი შთამომავლის დანახვისას განვიცდი. მაგრამ იგი აღარაა ცოცხალი და ველარ ვნახავ მას, ვერ ვეტყვი, რა დიდი სამსახური გაუწევია მას ჩემი ქვეყნისათვის.

ზვილონ ხალხში

ჩ ა ლ რ ი

პ რ ე მ ა

1

„ვერა ძვირფასო, ვერ გაპატიებ,
რომ ამატყინე გული უწყალოდ.
ჩემს ყოველ სიტყვას შენ ამარტივებ,
შენ აადვილებ, შენ აბათილებ,
ცდილობ ჩემს სიტყვას გამოუცვალო
ფუძე, ხალისი და სინამდვილე.

თავიდან თავი ჩემთვის გადადე:
რა არ აღმიტყვი, რას არ დამპირდი,
შაგრამ ჩუმ-ჩუმად ჩადრით
დამბინდე...

და სიყვარული, როგორც სავარდე,
შელობე, შეჰკარ და, ჰა, აქამდე
ისე მადარდებ, ვამბობ: გათავდეს...
გამითბეს-მეთქი გულის ამინდი“.

სელვა ზის წყალთან სულ
მარტოდმარტო

და თავისთავთან ასე საუბრობს,
როგორ თქვას, სიტყვა როგორ
მომართოს —

ჯავრი ერევა უფრო და უფრო.
ქმარი ისევე მარტო წავიდა,
კლუბში წავიდა წარმოდგენაზე.
ქალს შეუყვია: „ხალხში რა გინდა!..
სუ, დააჭირე კბილი ენახე!“

2

ის ადგა, თუნგი მხარზე შეიდგა,
აღმართს შეუდგა და ბინდიანი
ხეების იქით გზის მოხვეულთან
შენიშნა ორი ადამიანი.

ის ენვერია, ქმარი სელვასი,
ის კი, მეორე არის უცნობი...
და ქალს დაისის მრუმე ელვაში
ესმის: — სულ ხუთი ჭიქა შევასვი
და მიეყუდა კედელს უგრძობი...

ამას ამბობდა, ალბათ, ენვერი...
— ვინ? — შეეკითხა უცხო
ხმადაბლა.

— მწყემსია, ჩვენი ფერმის
მომვლელი,

ერთის სიყვარულს ისე გადაჰყვა,
რომ კაცი ამან დააყვანა, —
ბნელში ენვერმა უთხრა ხარხარით.
მაგრამ უცნობმა ის გააჩერა:

— რა, სიყვარული, შენ არა
გჯერა? —

თან დაუმატა — სწორი არ ხარო,
და წყენით დაჰკრა მხარზე მარჯვენა.
— ერთი შენც! ქალი განა ცოტაა...
უცოლო ვიყო, მაშინ ნახავდი...

სელვას დაედო ფერი ქალღმრთის,
ოდანსთან შედგა და საცოდავად
კარის სახელურს მიაწვა ზურგით,
მხრიდან უძღურად ჩამოდგა თუნგი.

შემდეგ ნაღველი მაინც გაკაფა,
შევიდა, სახლი მიმოლაგა,
გამოიცივალა საჩქაროდ კაბაც, —
უხერხულია ქმრის ამხანაგთან.

მაგრამ ენვერმა ცოლს არ გააცნო
ძმაცაცი, თავის სახლის სტუმარი.
ეჰ, გული როგორ უნდა დააცხრო,
ქალი კი არა, ხარ სასთუმალი...

3

ეჰ, სელვა, სელვა, ვინ დაგიჩერებს,
რომ მზერას შენსას ჩუმიდ იჭერენ.
შენს გაღიმებას სხვას უმაღავენ,
თითქოს ღიმილი ნაჭურღალია...
მერე ყველაფერს შენ გაბრალებენ, —
რა ექნათო, ძველი წესის ქალია.

ის შენი ქმარი პარტიულია,
სად არ ყოფილა, სად არ უვლია.
ერთხელ კრებაზე ვნახე მე თვითონ,
გატაცებით რომ ამ აზრს იცავდა:
დაისაჯოსო და მიეთითოს,
ვისაც ჯერ კიდევ სურს ჩადრი
ზიდოს
და არ სურს წინსვლა, რათა იდიდოს
გზით, რომელიც დრომ
გამოგვიწალდა.

რა სიტყვებია. რა პირდაპირი,
დამიზნებული და გასროლილი!
მაგრამ სხვა არის გული და პირი,
სხეულს ნისლივით აქვს დაწოლილი
ეჭვი, წარსულის გადანაბირი.
და ვიდრე ამ ეჭვს ის არ შეიცვლის
სიმტკიცით, რწმენით, ახალ იმედით,
ალბათ ენვერის გულთან ამ
სირცხვილს
გულისჯიბეში გრძნობს
პარტილეთიც.

სტუმარს სტუმარი შეჰმატებია
და მხიარული სიტყვით თბებზე
ბოლოს მხურვალე მოსაუბრეთა
შუა ინთება სუფრის დიდება:
კარი იღება,

აი, თუ ხედავთ —
ლანგრებს ენვერი თვით ეზიდება!

ასე რად ხდება, ასე რად არის! —
სად არის თავად დიასახლისი?
აქ პურ-მარილი მართლაც ზღვად
არის.

და მაინც სუფრას, რატომ არ ვიცი,
აკლია მაინც ეშხი თავისი.

ვიცი ამ სოფელს სამ საუკუნეს
არ დაუწურავს წვეთი მაჭარიც...
მაგრამ გამოდით, ახლა უყურეთ —
რა ლამაზია ბედი აჭარის.

გაოცებული ციდან მზე გვიმზერს
და ჩვენს ნაბიჯებს ველარ იჯერებს,
ჩვევბმა გულისპირი შეიხსნეს, —
ჩანჩქერებიდან ეზოებისაკენ
სინათლეები მოაბიჯებენ.

ყველა გოგო-ბიჭს გმირის გული აქვს,
და მისი ქცევა, ცოდნა, სილაღე,
ქართულ მიწაზე რომ დარგულია,
შეშვენის თვითონ დროის სიმალღეს.

მაგრამ ზოგს მაინც იმ სამას წელის
შერჩა სილაჩრე და მორჩილება
და სალი სახე ჩადრით დამწველით
შეუხვევია, როგორც ჭრილობა.

არ შემიძლია მე გაჩუმება,
არ შემიძლია მე პატიება.
მე გამაგონეს ძველმა ჭურებმა
იმ სამასი წლის გაჩურჩულება,
როგორც თქმულება და დატირება.

ეს ხომ მიწაა იმ განთიადის,
ფრთას რომ იშლიდა საქართველოზე.

აქ უთხრეს ქება ნესტანს, თინათინს, დიდი თამარის თვალთა სინათლით, ზალხის გმირობით და სიღიადით ამ მთა-გორების მკერდი შემოსეს. უფრო კი ჩვენი დღე დღევანდელი, ღიმილიანი სახე ამდენი, გენია ატომგულში მძებნელი ზღაპარზე უფრო ზღაპარულ ძალების და უმაღლესი მიზნის შეგნებით კოსმოსში მქროლი კაცის თვალები. ეს სინამდვილე, ეს სილამაზე, ეს ბედნიერი ბედისტრიალი, როგორ შეეწყოს, როგორ შეთავსდეს, თუ აჭარაში თუნდაც ერთ ქალზე იტყვიან: აი, ის ჩადრიანი?!

5

სელვა, შენ ახლა სულ არ გამტყუნებ, რომ მიწოლილხარ კედელს ტანითა და გულგაღებულ ენვერს ვაპყურებ ოთახში ძელის ჭუჭრუტანიდან.

იგი ლაღია, როგორც ყმაწვილი, შუბლს დაფენია თმები ჩრდილივით და მის ბაგესთან ჭიქა დაცლილი იფსება ისევ მისი ღიმილით.

შენ გინდა მასთან იჯდე ამაჟამად და იგრძნო მისი ჩუმი ფერება... მაგრამ ტრფიალი, ალბათ, დაჟანგდა და ვერ ფლობს კაცი ბედნიერებას.

მოგონებები სიტყვით აკინძეს და სახლიც თითქოს გათბა გულივით. და ეშხში შესულ სტუმარ-მასპინძელს შორის დაეშვა უცებ დუმილი.

ადგა არსენა ხელში სასმისით, — რაღაც აწუხებს, ღელავს, არ ითმენს. — ეს გაუმარჯოს, — დინჯად გაისმის, — ვინც არის შენი დიასახლისი, მე, შენს მეგობარს, რომ დამარიდე!

მუხლს მოეკვეთა სელვას კედელთან, ვაი, სირცხვილო, რა დამემართა!

არსენმა შესვა, ოდნავ შეჩერდა და კარებისკენ გამოემართა.

ქართული
სტუმარი

ბრაზმორეული იჯდა კედელს და შეპყურებდა მის წინ მიმავალს: „რას არ მოვითმენ და შეველევი, მაგრამ ოჯახში რატომ მერევი, — ჩემი სამალი მე დამიმალავს...“

მაგრამ ეს რაა?.. თვალი რას ხედავს?! — სელვა შემოჰყავს ზალხში არსენას. ენვერი ჯავრით გაშრა, გახევედა, შემდეგ სიბრაზით თითქოს გამხნევედა, გადააბრუნა სუფრა ნახევრად და ღვინით ზალხი სულ დაასველა. რა მოხდა? —

სელვა სუფრასთან იყო, ღვინის შეხეფებმა კაბა მიმორწყევს და იგრძნო კაცმა, რომ ცოლი თითქოს ჩადრივით იხდის შიშს და სიმორცხვეს.

სტუმარი დინჯად დასცქერს მაგიდას: — ნუ მძრახავ, ენვერ,

აი, რა მინდა: გვაამა შენმა ღვინომ და პურმა, მაგრამ კარგია — ისიც გშვენოდეს, რომ ხელი მივცეთ მამაპაპურად ქართველ ქალსა და სუფრის შემოქმედს.

და გაუწოდა სელვას მარჯვენა, შინაურულად და შუბლგახსნილად: — მაღლობა, დაო, ჰა, გამარჯვება! გამრავლდეს თქვენი სახლი ასწილად.

მაგრამ ენვერმა დაადგმევინა ჭიქა და რისხვით მხრები ამართა. „ვინ მოვიყვანე შინ თურმე, ვინა“... — დაიღრიალა და თან ქამართან ხელით მონახა თითქოს ბებუთი, მაგრამ არსენა ნელა შებრუნდა,

ჩაფიქრებული, ძლიერ ნაწყენი კართან შეჩერდა გულის ტკივილით,

ენვერის მჯიღზე მან შეაყენა
მშვიდობიანი ერთი ღიმილი.

— მიკვირს, ეგ გული რაღამ შეღობა...
სირცხვილი არის, ძმაო, სირცხვილი,
მსურდა გვექონოდა ეს მეგობრობა,
როგორც ძმის სახლში არის ძმის
წილი.

იღება სელვას შუბლზე ლეჩაქი
და ქალი მტკიცედ ქმარს ეუბნება:
— აქამდე ვღუმიდი, მაგრამ ეხლა კი
არ შემიძლია მე დაღუმიება.

დღეს ამ ოჯახში ჩემი ზიარი
პეშვი ნაცარი მაინც თუ არი,
უნდა ვიცოდე, — მითხარ ვინ არი
ისე უზრდელი, რომ უწყინარი
ჩემი სახლიდან აგდოს სტუმარი?

6

მთვარე ნისლეტში გამოისახა,
ცა ჩანდა მწიფე პურის ველივით
და მეგობარი მეგობრისაგან
წავიდა ცოვი და მოწყენილი.

ოჯახს ღუმელი რომ დაეუფლა,
ენვერს სიჩუმე თითქოს ეცვივა,
წამოიწია საყულო უფრო
და მაგიდაზე ჩამოეძინა.

მაგრამ განთიადს ბევრი არ აკლდა, —
სხივს შეაგებებს ჰიმნი ჩიტებმა,
ფოთლებზე ცვარმა შუქი არეკლა
და რომ აისი არ ჩამქრალიყო,
დღე დაიბადა, როგორ დიდება.

ცას გაცრეცილი მთვარე იმ დილით
გაკვროდა, როგორც თონეს ლავაში.
მალე უჩადრო ქალის ღიმილით
შემოიხედა მზემ ფანჯარაში.

7

გამოედვიდა ენვერს უცაბედ,
თითქოს დაწვა ჭერა მღუმარი,

ცოლს დაუძახა. პასუხს უცადა,
მაგრამ იცოდა, რაც გულს
არც სელვა იყო შინ, არც
სტუმარი.

გავარდა გარეთ და გაემართა,
მაგრამ საითკენ, თვით არ იცოდა,
გუშინ ის ოდა სხვაგვარი ჩანდა,
დღეს ობოლივით იდგა ის ოდა.

წასულა იგი, ვინც გაგონდება,
თბილი, მზრუნველი და გასაგები,
ის ჩანდა მთელი ქვეყნის ოდენა,
როცა ამ ოდის კედელს აგებდი.
შემდეგ თანდათან დაპატარავდა, —
შენ ის სიმდიდრე ვერ შეაფასე.
თუმცა არავინ მას არ გაპარავდა,
მაინც იღუმალ შიშით ფარავდი
და არ ფიქრობდი ბოლოს ამაზე.
დღეს მას სხვაგვარად ხედავ

სრულიად,
შენ ის გწყურია, როგორც ცხოვრება,
იქნებ ეს მიტომ, რომ წასულია
და კაცის გული რადგან გულია,
გეწვის იგი, რაც დაკარგულია,
და გტანჯავს მისი დამახსოვრება?!

არა, შენ ახლა უკვე გრცხვენია
და სინანულით გული ივსება,
და, ალბათ, შუბლი მიტომ ცხელია,
რომ ძლიერ გტკივა დღეს უმისობა.

8

კრებაზე იდგა ერთი საკითხი —
წევრად ენვერის ყოფნა-არყოფნის,
აქვთ მიზეზები ხელმოსაკიდი
მისი გარიცხვის, მისი „დამხობის...“

მაგრამ ყველაფერს თვით აღიარებს
და ეუბნება წრფელად პარტიას,
რომ დამლის მოშლას თვითვე
ივალეებს,

ამჯერად კრებამ თუ აპატია.
ამასობაში კარი იღება,
შემოდის ქალი

— თუ შეიძლება? —

ეს არის სელვა,

ისე მოღლილა,

კარებთან სული ძლივს შეიკავა:

— მე არ წავსულვარ, ხალხო,

სოფლიდან,

სადაც ვიყავი, ისევ იქა ვარ.

მხოლოდ არსენთან ვიყავ, რომ ჩემი

ოჯახისაგან მეთქვა ბოდიში,

თორემ მეგონა ველარ მოვრჩები,

ისე შევწუხდი...

უცებ მორჩილად

აღვა ენვერი: — ნუთუ მოდი შინ?..

კრებავ, მისმინე, ჰა გეხვეწები,

დამსაჯე ისე, როგორც მეკუთვნის.

მეგუთნე ვარ და როგორც შევძელი,

ისე ვთქვი სიტყვა ჩემი — მეგუთნის.

იგრძნეს, ენვერის სულში რაც ხდება,

ქალის წასვლას რომ გული დაუწვავს,

იგრძნეს, რა კვდება და რა

აღსდგება...

და ჩადრზე ენაც არვის დაუძრავს
ყველამ გაიგო მისი წადილი
და გულიც ყველას მიტოვდა
თითქოს ოჯახში ესმის ნამდვილი
სიტყვა ახლობელ ადამიანთა.

გზა საყვარელი, შინ მიმავალი.

ამ ქვეყანაზე არის მრავალი.

მაგრამ მათი გზა მაინც სხვა არი,

ის გულს ეამა, როგორც წამალი.

მათ შესახვედრად თითქოს განდაგან

წინ დაუგია ბექობს ჩრდილები,

ეზოში მხრების გაშლით დამდგარან

ხეები როგორც მექორწილენი.

გულს არ უჯერის,

ჯდება ენვერი,

სელვა აქ არის, ისევ შინ არის,

თბილად უჭერენ ხელებს ხელები

და სულში შედის მზე უჩინარი.

გაღიმებულა ზეცა ამხელა

და კერიაზე ცეცხლი საამო

ჰგავს სიყვარულის პირველ გამხელას

და ქორწინების პირველ საღამოს.

ანდრეი პლავუნოვი

გელნიერების პირისპირ

ვასილ ჩაგატაევი ტექნოლოგიური ინსტიტუტის ეზოში შევიდა. ყმაწვილმა კაცმა გაოცებით მიმოიხედა ირგვლივ, თითქოს პირველად ხედავდა მისთვის უკვე ნაცნობ მიდამოს, რამდენიმე წლის განმავლობაში დადიოდა იგი ამ ეზოში. მისმა სიყმაწვილემაც აქვე გაიარა. მაგრამ ეს სანანებლად არ რჩებოდა. ახალგაზრდობის წლები ცოდნის შექმნას შესწირა და თითქოს თანდათანობით აღიოდა გორაზე, საიდანაც ხელისგულივით იშლებოდა ეს ქვეყანა, ზაფხულის ჩამავალი მზის თბილი ჩქერალებით სავსე.

ეზოში ქვასა და ქვას შუა ხასხასა ბალახს ამოეყო თავი. ადამიანებს ეცოდებოდათ იგი და არ სთელავდნენ. კუთხეში სანაგვე ყუთი იდგა. შორიახლო დაცხავებული ხის ფარდული ხანხალებდა, ხოლო მის გვერდით ეულად აწვდილიყო მოუფლელი ბებერი ვაშლის ხე. მოშორებით უზარმაზარი ქვა ეგდო, ასიოდე ფუთი მაინც იქნებოდა. სულ იქით მიწაში ჩამალულიყო მეცხრამეტე საუკუნის ლოკომობილის რკინის თვალი.

ახლა ეზოში არავინ ჩანდა. ჩაგატაევი ფარდულის შესასვლელთან ჩამოჯდა და ფიქრებს მიეცა. ინსტიტუტის კანცელარიაში მან აიღო სადიპლომო შრომის დაცვის მოწმობა, თვით დიპლომს კი შემდეგ ფოსტით გადაუგზავნიან. აქ იგი აღარასოდეს დაბრუნდება, ან კი რისთვის უნდა დაბრუნდეს? და იგი ჩუმად წუხილით ეთხოვებოდა აქაურობას, რომელიც მის შემდეგაც იარსებებდა. მან თითქმის მთელი ეზო შემოიარა და ყველაფერს ხელით შეეხო: უნდოდა გულში ჩაეკვლო საგნები. ბავშვობის მოგონებიდან იცოდა, რომ ხანგრძლივი განშორების შემდეგ ნაცნობი ადგილის ნახვა კაცს უცნაურ გუნებაზე აყენებს და მწუხარებას გვრის. გულით თითქოს ისევ მათთან ხარ, უსულო საგნებმა კი უკვე კარგახანია მიგივიწყეს და ვეღარ გცნობენ, თითქოს უშენოდ ასი ცხოვრება გამოეკლოთ. შენ გაუმხელელი გრძნობით დგახარ ახლა და გარეშესავით შესცქერი მათ.

ფარდულის იქით ბაღი იყო. იქ ახლა მაგიდეებს დგამენ. გაჰყავთ შუქი, მოაქვთ ყოველგვარი საჭირო მოწყობილობა. ეკონომისტებისა და ტექნოლოგების მორიგი გამოშვების აღსანიშნავად ინსტიტუტის დირექტორს საზეიმი საღამო დაენიშნა. ჩაგატაევი სასწავლებლის ეზოდან საერთო საცხოვრებლისაკენ

გაემართა, რათა დაესვენა და სადამოსათვის მორთულიყო. იგი ვაიშოლა საწოლზე და დაიძინა იმ ხორციელი ნეტარების გრძნობით, რაც მხოლოდ აქედან ღობის ხვედრია.

მოგვიანებით ჩაგატაევი ისევ დაბრუნდა ინსტიტუტის ბაღში. წვერგაპარსული იყო და ტანზე კარგად მორგებული ნაცრისფერი კოსტიუმი ეცვა. სადამოზე წასვლის წინ ჩაგატაევი სინანულით შეათვალღერა თავისი კარადა. ეს ოთახი და კარადა, ალბათ, მალე დაივიწყებდა მას. სამუდამოდ გაქრებოდა აქედან ჩაგატაევის სამოსის სუნი და სუნთქვა.

ბაღში კინოთეატრიდან მოწვეული ორკესტრი უკრავდა. მაგიდები სიგარეტზე ჩაემწკრივებინათ. მათ ზემოთ ელნათურები კაშკაშებდნენ. თითქოს უპაერო, ვამჭვირვალე ოამე წამოდგომოდა თავზე შეკრებილთ, და საოცრად მიმზიდველი იყო ეს ღამე თავისი თბილი უსივრცოებით, ცისა და მცენარეთა მღუმარებით.

მუსიკა უკრავდა. მაგიდებს შემოსხდომოდნენ ახალგაზრდები, რომლებიც ჩქარა გაითანტებოდნენ მშობლიურ მიწაზე და ბედნიერებას მოუტანდნენ საკუთარ თავსა და სხვებს.

გიოლინოს ხმა თანდათან იწრიტებოდა და შორეულ კენესასავით ისმოდა. მაშინ ჩაგატაევს ეჩვენებოდა, თითქოს ამ ქვეყნის მიღმა ელიაც სტიროდა და საშველად უხმობდა მას. ისევ ჟღერდა გიოლინო. ახლა ამ ხმაში იყო ჩივილი, იყო ძახილი — წადი და ნულარ დაბრუნდებო.

შემდეგ დაიწყო ცეკვა-თამაში. ჩაგატაევი უცქერდა ხალხსა და ღამეულ ბუნებას. მას კიდევ დიდხანს უნდა ეცოცხლა ამ ქვეყანაზე, ემუშავნა და ყოფილიყო ბედნიერი. ყოფილიყო იმდენად ბედნიერი, რამდენადაც სხვასაც გააბედნიერებდა.

ჩაგატაევის პირდაპირ უცნობი ქალი იჯდა. შავი თვალები უბრწყინავდა. ცისფერი კაბა დედაბერივით ნიკაპამდე შეეკრა, რაც მას მიმზიდველსა და როგორღაც უმწეო იერს აძლევდა. იგი არ ცეკვავდა, შეიძლება რცხვენოდა ან იქნებ არ იცოდა ცეკვა. დაჟინებით მისჩერებოდა ჩაგატაევს. მოსწონდა მამაკაცის შავგვრემანი სახე და დიდრონი აფლვრეველი თვალები. ქალს რომ აჩქორ მიშტერებოდნენ. მოსწონდა მისი ფართო გულმკერდი, რომელიც ფარავდა იღუმალი გრძნობებით სავსე გულს. და მისი სიცილ-ტირილს ჩვეული ღბილი ტუჩები. ქალი არ მალავდა თავის სიმპათიას და შეჰლიმოდა ჩაგატაევს. იგი შეცბა და პასუხი არ გაუცია.

გახურდა საერთო მხიარულება. ყოფილი სტუდენტები — ეკონომისტები, ინჟინრები და მგეგმავები — მაგიდებიდან იღებდნენ ყვავილებს, ბაღში ბალახებს წყვეტდნენ და ნაცნობ ქალიშვილებს საჩუქრებს უმზადებდნენ ანდა პირდაპირ თავზე აყრიდნენ ყვავილებს. მერე იქაურობა კომფეტებით აივსო. ჩაგატაევის წინ რომ იჯდა, ის ქალი საღდაც გაუჩინარდა. ახლა იგი ნაირფერი ქალღლებით მოჩითულ ბაღის ბილიკზე ცეკვავდა და ბედნიერი იყო.

მაგიდებთან შემორჩენილ ქალებს, რომლებიც ცეკვაში არ ერეოდნენ, არ აკლდათ მამაკაცების ყურადღება. ისინი ბედნიერი იყვნენ მშვენიერი ბუნებისა და საკუთარი მომავლის შეგრძნებით, თვითეულ მათგანს სხვადასხვა ბედს რომ უმზადებდა. მათ შორის ერთადერთ ქალს არ ჰქონდა ყვავილები და არც კომფეტები ეპნია თავზე. არავინ გახუმრებია მას, არც არავინ მისალმებია. მაგრამ იგი მაინც იღიმებოდა, ცდილობდა თავი ისე მოეჩვენებინა, თითქოს ამ საერთო

ზეიმში ისიც მონაწილეობდა და ხალისი ავსებდა. სახით ახალგაზრდა და ვერტი შეხედვით კაცს არ მიიზიდავდა. თუ ჩაუკვირდებოდი, მხოლოდ მხოლოდ რომელიღაც თვალელები ჰქონდა ლამაზი. ისინი სხვადასხვა ფერისა უნდა ყოფილიყო. რადგან სინათლეზე ერთნაირად არ ელვარებდნენ. მარტოობაში გაზრდილი ბავშვის თვალელებით სიწრფელითა და ყურადღებით იცქირებოდნენ. ქალი თანაგრძნობით იხედებოდა ირგვლივ და იღიმებოდა. მერე მან აიღო მეზობელ სკამზე დადებული ვარდი და დაუდევრად თმებში ჩაიბნია, თითქოს ისეთი რამ მოითვისა, რაც კანონით მას ეკუთვნოდა, მაგრამ დაავიწყდათ შეთავაზება. ახლა ქალი რაღაც უცნაური კმაყოფილებით იცქირებოდა წინ და კვლავ იღიმებოდა მორცხვი სიხარულით... ჩავატავე თვალყურს ადევნებდა ქალის მოქმედებას, მაგრამ ერთბაშად ვერ გაერკვა, რას ნიშნავდა ყოველივე ეს. მას უკვე მოხერხდა აქ ყოფნა და წასვლას აპირებდა. ის ქალი სადღაც გაჰქრა, თმებში რომ ვარდი იბნია. სალამო მიიწურა. ვარსკვლავები გადიდდნენ ცაზე. ტაატით სადგურდებოდა შავი ღამე.

ჩავატავე წამოდგა, ხეებს შეერია და დაინახა ის ქალი, რომელსაც მომცრო თვალელები ჰქონდა. იგი ხეს შეჰფარებოდა და ისე უთვალთვალედა მოცეკვავეებს.

ჩავატავე მივიდა მასთან და მიესალმა. ქალმა ხელი გამოუწოდა. გაეცნენ ერთმანეთს. ქიმიური ინსტიტუტის კურსდამთავრებული აღმოჩნდა. ჩავატავემა საცეკვაოდ გაიწვია, თუმცა ცეკვა არ ეხერხებოდა. ქალი კი საუცხოოდ ცეკვავდა და ტაქტში მიჰყავდა იგი. ქალის თვალელებში უცნაური შუქი გამოკრთა, სახეზე დაშშეგნდა და სხეულით მიენდო მამაკაცს. ჩავატავე გამოუცნობმა გრძნობამ შეიპყრო. ბავშვობის დაბინდულ მოგონებასავით ტკბილი ნეტარება გამოსჰვიოდა ამ უცხო და უცნობი ქალისაგან, რომელსაც ის, ალბათ, აღარასოდეს შეხვდებდა. ახ, როდენ ხშირად ახლოსა ვართ უხილავ ბედნიერებასთან, მაგრამ გვერდს ეუვლით და სამუდამოდ ვკარგავთ მას!

გარიყრაყამდე გრძელდებოდა მხიარულება. მერე ბაღი დაცარიელდა. ყველანი წავიდნენ. ჩავატავე და მისი ნაცნობი ვერა გაცისკროვნებული ქალაქისაკენ გაემართნენ. აქედან შორს დაბადებულ ჩავატავეს მშობელ მხარესავით უყვარდა ეს ქალაქი. უსაზღვროდ მაღლიერი იყო, რომ დიდხანს იცხოვრა აქ, ისწავლა და გულით შეეთვისა პირველად უცხო ადამიანებს. მან თანამგზავრს გახედდა. ქალის სახე ახლა ლამაზი იყო და თითქოს ემცნაურებოდა ამომავალი მზის შუქზე.

გავიდა ცოტა ხანი. ცა ამალღდა და მოისარკა. მზე დაუტყრომლად უგზავნიდა დედამიწას უდიდეს სიკეთეს — სინათლეს. ვერა მდუმარედ მიდიოდა. ჩავატავე იხანდახან გახედავდა და უკვირდა, რატომ პირველი ნახვისთანავე არ მოეწონა იგი.

და ახლა, როცა ჩავატავე ხედავდა ქალის სახეზე მოღლილობისაგან დაქლეულ ნაოჭებს, ხედავდა მისი სახის გამომეტყველებასა და სხვადასხვა ფერის თვალეებს — ერთს თაფლისფერსა და მეორეს ცისფერს, — ხედავდა მის აბურცულ ტუჩებს, ამ ქალის მთელ იღუმალ აღფრთოვანებას, იგი უსაზღვრო სინახეს გრძნობდა მისდამი და რცხვენოდა იმაზე ფიქრიც კი, ლამაზია თუ არაო, რადგან ქალი მშვენიერი იყო.

— დავიღალე. ჩვენ ხომ არ გვიძინია. — თქვა ვერამ. — დროა გამოვიდეთ-
კოთ ერთმანეთს.

— არა უშავს, — უპასუხა ჩაგატაევმა, — მე მალე მივდივარ. —
დით, ცოტა ხანს კიდევ ვიყოთ ერთად.

მათ ისევ წინ გასწიეს, გაიარეს გრძელი ქუჩები და სადღაც შეჩერდნენ.

— მე აქ ვცხოვრობ, — ახალ შენობაზე მიუთითა ვერამ.

— მიგაცილებთ თქვენი ოთახის კარებამდე, შეიძლება? თუ არა, მაშინ მა-
პატიეთ და ნახვამდის, ღამე ნებისა... მეც დავიღალე და ისე ვერ ვამბობ, რო-
გორც საჭიროა...

— კარგი, — უთხრა ქალმა და სტუმარს წინ გაუძღვა.

ფართო ოთახი უბრალო ავეჯით იყო მორთული. ფანჯრებზე ფარდები ეკი-
და. რაღაც ნაღველისა და სიცალიერის გრძნობა აღძვრებოდა ამ ოთახის მნახ-
ველს. აქაურობას თითქოს აკლდა ვიღაცა, რომელიც დიდი ხანია წავიდა სადღაც
და უკან აღარ დაბრუნებულა.

ვერამ მსუბუქი მოსასხამი გაიხადა. ჩაგატაევმა შენიშნა, რომ იგი უფრო
სრული იყო, ვიდრე ქუჩაში ჩანდა. ახლა ვერა ოთახის კუნჭულში ფუსფუსებ-
და, რათა სტუმარს ჩაით გამასპინძლებოდა. მაგრამ ჩაგატაევმა სთხოვა, ნუ შე-
წუხდებითო. დიასახლისი მაინც თავისას ადგა. ფარდა ნახევრად გადასწია და
ასე ოჯახობდა. სტუმრისაკენ სახით არც ერთხელაც არ მობრუნებულა. კარგა-
ხნის შემდეგ ჩაგატაევმა შენიშნა, რომ ქალი უძრავად იდგა და არაფერს აკე-
თებდა.

— რა მოგივიდათ? — ჰკითხა ჩაგატაევმა, — თქვენ, ალბათ, ძალიან დაი-
ღალეთ, მე ახლა წავალ.

ვერა ხმას არ იღებდა და ჩაგატაევი მხრების მოძრაობაზე მიხვდა: იგი ტი-
როდა, ჩუმად ტიროდა; მარტოოდენ ცრემლები მოწანწვარებდა და თავს იკავებ-
და, რომ არ აქვითინებულყო.

მისმა ცრემლებმა შეაძრწუნა ჩაგატაევი. დამნაშავესავით შერცხვა, თით-
ქოს უნებური შეცოდება ჩაედინოს.

ვერა მისკენ მიბრუნდა.

— იცით რა... მომიტევეთ. ახლა მე რაღაც ვერა ვარ კარგად. მალე დედა
ვიქნები... არც ისე მალე, მაგრამ ვიქნები კი. — ჩაილაპარაკა მან, როცა თავს
მოერია და ცრემლით დაღობილი სახე ცხვირსახოციით შეიმშრალა. — ჩემი
ქმარი ახლახან მოკვდა და ბავშვი, რომელსაც მე ვშობ, ვერ იხილავს მამამისს.
მარტო დედა კი მისთვის ცოტა იქნება... ხომ ასეა?

— ასეა, — დაეთანხმა ჩაგატაევი. იგი წამოდგა. წასვლის დრო იყო. ვერა
ახლოს მივიდა მასთან.

— რით მოკვდა თქვენი ქმარი, რა სჭირდა? — შეეკითხა ჩაგატაევი.

— ჭრილობამ მოკლა. პოდპოლკოვნიკი იყო. ომის ბოლომდე იბრძოლა. აქ
მოიყვანეს უნივერსიტეტის ჰოსპიტალში. პირველ ხანებში ცოტათი მოიკეთა.
ერთხელ შინაც კი მოვიდა... არა, ორჯერ. მერე თირკმლებში გაურთულდა: დიდ-
ხანს იწვალა და გარდაიცვალა... მე კი დავრჩი მარტოდმარტო.

ჩაგატაევმა მისი ხელები საკუთარ ხელებში მოიმწყვდია, და უცებ ყველა-

ფერი მიყუჩდა მათთვის: აღარ ესმოდათ ქალაქის ხმაური ფანჯრების იქით, მხოლოდ ხელებით ჩასკიდებოდნენ ერთმანეთს და თვითულ მათგანს ესტუმრებოდნენ რის ნდობით აღსავსე სუნთქვა.

— ნუ... ნუ შემობრალდებო, ნურც ნუგეშს მეტყვიო, გვედრებით, — უთხრა ვერამ და ხელები გაითავისუფლა. — მე თვითონ... თვითონ მოვეფლი ჩემს თავს.

— მე თქვენ არ განუგეშებო. — წარმოთქვა ჩაგატაევმა, ეს — მე თვითონ ვბოულობ ნუგეშს თქვენს მახლობლად...

იგი გამოემშვიდობა ქალს და წავიდა. ორი დღის შემდეგ კვლავ ეწვია ვერას. ისე სწყუროდა მისი ნახვა, თითქოს მთელ ქვეყანაზე ამ სხვადასხვა ფერის თვალეზიანი ქალის მეტი სულიერი არ ყოფილიყო.

მან უთხრა ვერას, პილოგეოლოგიური კვლევა-ძიების ექსპედიციაში მივდივარ და მხოლოდ ექვსი თვის შემდეგ დავბრუნდებო.

— მამ მიდიხართ? — ჩაილაპარაკა ვერამ, იგი ოთახის ბინდიან კუთხეში იდგა, რათა ჩაგატაევს არ დაენახა მისი სახე.

ჩაგატაევი მიხვდა, რად მალავდა იგი სახეს. საოცრად აღელვებდა ქალის ვაუბელობა და მისდამი სინაზეს უორკეცებდა.

— სამწუხაროა! — განაგრძობდა ვერა. — მაგრამ როცა დაბრუნდებით, ჩვენ, შესაძლოა, კვლავ შევხვდეთ ერთმანეთს, ხომ?

— ჰო, — უპასუხა ჩაგატაევმა და უცებ მღელვარედ მიმართა: — ვერა, თქვენ ხომ თქვით, ბავშვისათვის მარტო დედა ცოტა იქნებაო... ჰოდა, მე ვიქნები მისი მამა!

ვერა ჩაფიქრდა. მობრუნდა, სახეს უკვე აღარ მალავდა და ჩაგატაევთან მივიდა.

— იცით რა, ვასილ, ძველად ნათლიმამები იყვნენ...

— არ ვიცი, მაგრამ გამიგონია, ამას რად ამბობთ?

— როცა ჩემი ბავშვი დაიბადება, გთხოვთ, თქვენ გაუწიოთ ნათლიმამობა. თუ შეეჩვევით, შეიყვარებთ ჩემს შვილს, მაშინ იქნებ მისი ნამდვილი მამაც გახდეთ. მე კი ბავშვის ბედს სასწორზე ვერ შევავადებ, თქვენ ხომ შეიძლება არ შეიყვაროთ იგი? მე ვერ შეურაცხვეფ ჩემი ქმრის ხსოვნას: ის ახლა ცოცხალი აღარაა და თავისი ბავშვი თქვენ კი არა, მე დამიტოვა... მე ახლა ყველაზე ვფიქრობ!

ჩაგატაევი გაცემით დააკვირდა ვერას. ეგონა, ასე თუ ისე იცნობდა ქალს და თურმე სრულებით არ სცნობია.

— მამ ასეა? — უთხრა ჩაგატაევმა.

— აგრეთა, — გამოეხმაურა ვერა.

— განა თქვენ არ მენდობით?

— გენდობით. მე თქვენ გხედავთ, გიცნობთ. მაგრამ დანარჩენი ორი არ გიცნობს თქვენ: ერთი მოკვდა. მეორე ვერ არ დაბადებულა. მე კი, ჩემი თავის გარდა, იმათი ბედიც მაწუხებს, მათაც ვიცავ!

— ახლა მე ცოტათი მესმის, — გამოუტყდა ჩაგატაევი. — თქვენ საუცხოო აღამიანი ხართ.

— არა, ნუ მეტყვით ავრე. ქება საჭირო არაა. მეც თვითონ სუსტი ვარ და შემძლია... შემძლია რაღაც ცუდი, საძრახისი შეცდომა ჩავიდინო.

— მეტს აღარ გეტყვით, — უთხრა ჩაგატაევმა. — როცა დავბრუნდები გნახავთ და თქვენი ბავშვის ნათლია ვიქნები. თქვენ მართალი ხართ. შეწყვიტეთ ხავთ!

— ჰო, მერე ვნახავთ! — მშვიდად მიუგო ვერამ. — ახლა კი შინ წადით. ჩაგატაევმა გაიღიმა.

— რა საოცარია! — თქვა მან. — აი, მე მივდივარ თქვენგან. ეგებ ვერასოდეს გნახოთ, ანდა იქნებ დავიბრუნდეთ და მთელი სიცოცხლე გავლიოთ ერთად, დიდხანს, დიდხანს ვიცხოვროთ, სამუდამოდ...

ვერამ არაფერი უპასუხა. განშორებისას ჩაგატაევს უნდოდა უბღბუღე ეკოცნა მისთვის, მაგრამ როცა უკანასკნელად შეხედა, გადაიფიქრა. ვერა იდგა მის წინაშე, იდგა ერთი შეხედვით უმწეო, მაგრამ ღიმილმზენი და უძლეველი. და ის მარტო ქალი როდი იყო, არამედ დედა და ადამიანი, ჯარისკაცივით შემართებული.

ჩაგატაევი ბედნიერი ბრუნდებოდა შინ, თუმცა თან არაფერი მიჰქონდა, ცოტაოდენი იმედის გარდა.

თარგმნა გიორგი მაჭუტაძემ.

ბაკაშ დედამიწა

ფ ა ნ ტ ა - ჩ ე ლ ა

მირამარაში ზღვის თოლიები ისე გულსაკლავად არ გაჰკვივან, როგორც სხვა ქვეყნებში. აქ ცა ისე ლურჯია, როგორც ფირუზის ტბა. ზღვის ზურმუხტოვანი ტალღები ეხეთქებიან სრუტის ნაპირებს და იკარგებიან მბრწყინავ შემორკალულ ჰორიზონტზე, რომელიც გადაშლილია ვენციის ლაგუნიდან ილირიის ყვავილოვან ველებამდე. ზღვაზე მიცურავენ, ერთიმეორეს უსწრებენ იალქნიანი ნავეები, გედების მსგავსად რომ გადაუშლიათ ფრთები და ღრმად რომ ჩაუყვიათ თავიანთი ნაცრისფერი თავები. აქ მოგზაური იზიბლება და განცხრომაშია, თავს ისე გრძნობს, თითქოს იალქნებში. ზანტად რომ ფრიალებენ კვიპაროსებითა და ფორთოხლის ხეებით შემოსილ ზღვის ნაპირებზე, წყრიალებენ სასიყვარულო სიმღერების ტკბილი ბგერები.

თუ ბადე დაამძიმდება, მეთევზეები მზიარულად ეწევიან თოკებს, მათი ბრინჯაოსფერი კუნთები იძაგრება და, როდესაც ტალღებზე გამოჩნდება თევზი, რომელიც ხტის და ბოლოს ატლაშუნებს, მეთევზეები მღერიან და ხმები სიმღერისა, რომელიც წინაპრებმა უსახსოვრეს, ერთიან წყლის ხმაურს.

გაუმარჯოს ბედნიერ მხარეს, სადაც ნიავის მსუბუქი ქროლა სითბოთი და ალერსით სავსეა! ვიდრე შენ მდიდარი იქნები თევზით და ოქროს მზით განათებული, ვიმოგზაურებთ ჩვენი ნავეებით თვით აღრიის ნაპირებამდე.

ბედნიერო დაისო, შენ ხიბლავ და იზიდავ ყველაფერ ცოცხალს, რაც ზღვათა სიღრმეებში სულდგმულობს, ჩვენი ვეება ბადეები კი ივსება თევზით. ჩვენს მხარეში იშვიათად ჰქრიან უტეხი ქარები, შავი ღრუბლები მძიმედ ჩამოწევა ხოლმე, მაგრამ სულ მალე იფანტება, ელვისებური სისწრაფით მოდის წვიმა, მაგრამ წამოვა და უცეა გადაიღებს.

ჩვენი ცა ისეთია, როგორც უწყინარი ბავშვი, ტირის, რომ მაშინვე გაჩუმდეს თვალცრემლიანი. გაუმარჯოს ბედნიერ მიწიერ სამოთხეს!..

მოლოს მიდამოებში, კირქვისა და ქვაკლდოვან ქარაფებს შორის, მეჩეხზე ისვენებენ მეთევზეები. ისინი უდარდელად ღეჭენ თუთუნს და აფურთხებენ წებოვან ყვითელ ნერწყვს, მათ ახურავთ გვერდზე გადაწეული მუქ-ლურჯი ნა-

როდესაც ის იძინებდა, მის ლოყებს თიკნები ეალერსებოდნენ. ფრობერტმა
 ბი კი, რომელნიც ვაზის ფოთლებში ელურტულებდნენ, თავიანთი ბგერებით აღვიძებდნენ მას. ის გასცქეროდა ვერცხლისფერ მზისკა-
 გადაჭიმული რომ იყო ზღვის სწორ ზედაპირზე, რომელიც ცისარტყელის
 ყველა ფერით ლივლივებდა.

ფრთამალი ალბატროსები და ზღვის თოლიები მიაპობდნენ ზღვის ლივლი-
 ვა ზედაპირს, მისდევდნენ თავიანთ მასაზრდოებელ მსხვერპლს. უბის ფერდო-
 ბებზე მიმოფანტული ზეთისხილის ბალები წააგავდა ჰაეროვან საკერებლებს,
 რომლებიც დაბნეული იყვნენ მწვანე, ყვავილოვან ტილოზე.

და ჩელა, ფართოდ გაღებული თვალებით, წელში ამაყად გამართული, იწ-
 ყებდა სიმღერას. მისი სიმღერის ბგერები მარმარილოზე დაცემული შადრევნის
 შხეფებივით დადუმდნენ და არ იგრძნობოდა მის სიმღერაში არც ახრი, არც
 თანხმდევრობა. ძნელი იყო მისი ფიქრის გაგება. ძნელი იყო მისი გრძნობების
 შეცნობა. ზღვასა და ცას შორის კი სულ უფრო ხმამაღლა გაისმოდა ჩელას სი-
 მღერა, რომელიც ცივსა და ბუნდოვან სევდას გამოხატავდა.

გულდასტვირი, რომელსაც მოხუცი ფანტას ხელი ამეტყველებდა, მწუხარედ
 კენესოდა. და თითქოს ვინმე ახრჩობდაო მას, გულიდან აღმოშდარი მწუხარე
 ბგერები ერთმანეთს ასწრებდნენ და ილტვოდნენ სწრაფად.

„საიდან მოხვედი, შენ ჩელა, იმ ქვეყნის განძო, სადაც არაფერი მიწიერი
 არ არის, არავითარი სიბოროტე არ არის... საიდან გაჩნდი შენ, მითხარი?“

„მე მოვდივარ იქიდან, საიდანაც ყველანი მოდიან. და იქ მოვდივარ, სადაც
 ადამიანის ფეხი ჯერ არ დადგმულა. — მიპასუხა მე მან. იგი ეალერსებოდა
 ჭრელ, ლაქებით მოხატულ თიკანს, რომელიც ლამობდა რქენით წაყუყუნა ჩელა.

„სად მიდიხარ, ჩელა, სად?“

„ამ ქვეყნის იქით. იქ, სადაც არავინ არ გამოძყვება“.

„როდესაც შენ იმალები მთების ქვაკლდოვან გამოქვაბულებში, არა გტან-
 ჯავს მარტოობა?“

„მე არ ვიცი რა არის ტანჯვა, იმიტომ რომ ჩემთვის უცნობია სიხარული:
 მე არ ვტირი იმიტომ, რომ არასოდეს არ მიცინია. წმიდა პეტრეს ჩიტები მიჰქ-
 რიან, მიპაპობენ ქარს, დარშიც და ქარიშხალშიც ისინი ერთნაირად მღერიან.
 ერთნაირად უცვლელი რჩებიან. აი, ჰკითხე მათ, ბედნიერი არიან ისინი თუ
 არა?“

„მაგრამ მითხარი, ჩელა, როდესაც დღე დამეს ერთვის, არ გრძნობ გულის
 ცეცხლი როგორ გიწვავს ღაწვებს?.. და არ უწვდი ამაოდ ხელებს იმ აჩრდი-
 ლებს, რომელნიც წარმოდგენით გყავს შექმნილი?“

„ვინ მაწყენინა მე, ვინმეს რომ მივეუაღერსო დასამშვიდებლად? ვინ მე-
 ლერსებოდა, რომ შემეძლოს მასზე ვინაღვლო?.. რისთვის უნდა მეალერსონ?
 რისთვის უნდა ვინაღვლო? ჩემთვის ისიც საკმარისია, რომ ვხედავ, მესმის და
 ვგრძნობ მას, რაც ჩემს ირგვლივ არის გამეფებული. ესამინი ავსებს ჰაერს თე-
 თრი ფუტკრების თაფლის სურნელებით, გარიყრაქზე ტრიესტის მთებზე მზე
 ლალისფერი არშიით გველივით იკლავება, შუადღისას კი ფანტავს ცისარტყე-
 ლას, რომელიც გამოკრთის ზღვის ყოველ წვეთში. აი ჩემი სიხარული, აი ჩემი
 მწუხარება!“

„ჩელა, თუკი არც ყაჩაღმა, არც მეთევზემ და არც მწყემსმა აგიჭკროლეს
 გული, მაშ ვიღას მოუხმობ შენს სიმღერებში?.. ან რატომ მღერი შენ?“

„მე იმიტომ ვძღვრი, რომ ღმერთმა ხმა მომცა, სწორედ ისევე, როგორც ვიხედები, რადგან თვალები გამაჩნია. რატომ გვიმღერის მარად და მარად თავის ზღაპარს?.. რატომ ზუზუნებენ ციკადები, როდესაც დედამიწა ეხვევა?..“

„ჩელა, შენ მე შემომცქერი შენივ ფიქრებით შეპყრობილი, ისე როგორც სერვოლას ნანგრევები, რომლებიც გულგრილად გადასცქერიან ისტრიის სივრცეს. მაგრამ შენ რომ შეგეძლოს ჩემს გულში ჩაწვდომა, შენ რომ ჩემს თვალებზე მიხვდებოდე, თუ რამდენი უძილო ღამე გამიტარებია, იქნებ მოწყალემა გაიღო და შემიყვარო. იმ ტკბილი ფიქრით გატაცებული, რომ ჩემი სახლის ზღურბლთან მელოდები, გადავლახავდი ყოველგვარ ქარტეხილს, დავეწეოდა ყოველ ჯეირანს“.

და როდესაც მან თავი დახარა ჩემს ხვევნა-კოცნაზე, აბრეშუმივით რბილი თმები სახეზე გადამეფინა. მთელი სხეულით ათრთოლდა და თბილი ცრემლები აენტენნ მის წამწამებზე.

„ვისაც უყვარს, ის არ კვდება!..“

თვით ღამეებსაც არ შეეძლოთ სიყვარულის ცეცხლის ჩაქრობა. ბალიშზე, ჩელას თავის გვერდით ესვენა ბედნიერება და სიცოცხლის აზრი ნათლად წარმომიდგა თვალწინ. ცა სულ ახლოს იყო ჩემთან, თითქოს ლურჯი ჭერი ყოფილიყოს იგი. მირამარის წარმტაცი ბალები, რომელთაც ჩვენ ვუახლოვდებით, ოცნებად მეჩვენებოდა და სიცოცხლეს მარადიული მეგონა.

ერთხელ მე ტრიესტისაკენ მივცურავდი, ზღვის ტალღებს მივაპობდი ნიჩბებით. მე მივეჭოდი ზღვის თოლიებზე უფრო სწრაფად. და ჩემს გულში დეიოდა სურვილი იმისა, მთელი ქვეყნისათვის გამეგებინებინა, რომ დაფნის ხეთა ჩრდილში, სადაც მე ჩელას დალალების ალერსში ვიძინებდი, დღეები და ღამეები არ იყო ისეთი, როგორც ყველგანაა, სიცოცხლე კი ვარსკვლავთა ღიმილი იყო. არამიწიერი ბედნიერება! მე რომ შემძლებოდა გულში ჩამემალა ის გრძნობები, რომელთაც ვერ დაიტევდა მთელი კაცობრიობის ყველა გული ერთად. ბედნიერებისაგან მოვკვდებოდი.

ოჰ! რატომ ქარმა არ გადამაგდო მაშინ ზღვაში ზვიგენების კერძად. ჩემი სიცოცხლე არ გაქრებოდა, ჩემი სიყვარულის უკანასკნელი თრთოლვა კი, როგორც რბილ საწოლზე. ტალღებზე მიძინებული, მარად იხეტიალებდა მსგავსად სინათლის შუქისა, რომელიც გარს უვლის უსაზღვრო სამყაროს, მარად ჩაუქრობლად.

— მომიტანეთ სისხლივით წითელი კიანტი*, დამისხით ბაროლო*, რომელიც ვნებასავით დულს!

ასე ყვიროდნენ ჩემი მეგობრები, როდესაც ნაეიდან ნაპირზე გადავხტი.

და ზნედაცემულ ქალებთან ერთად ჩვენ ვცლიდით ბოთლს ბოთლზე, ვიდრე სრუტის შავნელ ტალღებზე არ აინთო ტრიესტის შუქურას ოქროს ენა.

როდესაც მე შინ დავბრუნდი, პირქუშ სიბნელეს მოეცვა ჩემი გონება. მე შევეცადე წარმომედგინა ჩელა ჩვენი სახლის ზღურბლზე; მაგრამ ჩემს ვონებაში, რომელიც თითქოს ტყვიით მქონდა დამძიმებული, ეს სალოცავად გადაქცეული სახე, ენთებოდა და მყისვე ქრებოდა. როდესაც მე წარმოვიდგენდი მის ოქროსფერ თმებს, მაშინ მთელი მისი სახე ნისლივით ბუნდოვნად მეხატებოდა, და თუ შევეცქეროდი აღმოდებულ დაწვებს, მისი თვალები ქრებოდნენ.

* ღვინის სახელებია.

ორჯერ შემიპყრო სიბრაზემ და ორჯერვე წამოვხტი ფეხზე. მე ხელებზე დილი შევცქეროდი ჩემს წინ ნათლად მოვიზგიზე კერას, სადაც მელოდია ბედნიერება, მაგრამ თითქოს მორევში ინთქმებოდა იგი.

ქარიშხალი აზვავებდა ბნელ ტალღებს, რომლებიც ემსგავსებოდნენ შავი მარმარილოსაგან ჩამოკვეთილ გორაკებს, მრისხანედ მოაქანებდა მათ, ვიდრე არ მიაშხვრევდა ნაპირებზე, სადაც სტოვებდა მწარე. შმაგად მოთუხთუხე ქაუს.

ნაშუალამევს ურდული გადავწიე და კარი ვავალე. ჩელა ტიროდა ღეთის-მშობლის ხატის წინ მუხლებზე დაჩოქილი.

— საიდან გაჩნდი შენ? — შემომძახა მან ატირებულმა, — რომელმა შავ-ბნელმა ვნებებმა ჩავიქრეს თვალთა სინათლე?

და გაქრა ღამის წყვილიაღში.

მე მას უკან დავედევნე. წამებისაგან აღვზნებული თვალებით გავცქეროდი შავბნელ სივრცეს. ტკივილი მიფერფლავდა გულს, მაგრამ ადვილზე ვაგშემდი... ვულტორის მარცხენა მხარეზე, ღამის წყვილიაღში თეთრად შოჩანდა ალაპიანის მოყვანილობა და ჩელას ხმა ინთქმებოდა ზღვის ტალღების ღრიანცელში.

— ფანტა! ფანტა!.. ვისაც უყვარს, ის არ კვდება!..

გაისმა სხეულის დაცემის ხმა, რომელიც ჩაჰკლა ზღვის ტალღების ბობოქარმა ხმებმა.

მეორე დღეს მე ავედი ვულტორის ქარაფზე, საიდანაც ზღვა სარკესავით სწორი და კრიალა მოჩანდა. ჩემი გუშინდელი ბედნიერების სამარის კვალიც კი არა ჩანდა.

მეზღვაურებო, რომელნიც ქარიშხლებს ამარცხებთ, რაც შეიძლება შორს დაიჭირეთ თავი ტრიესტისაგან. გააბეთ მთები და მის გულში შეინახეთ ყველა თქვენი უძვირფასესი საგანძური. ზღვათა შვილებო, ქალაქელი ბალხისაგან მხოლოდ იქ გადაირჩინთ თავს!

მოხუცი ფანტა გაჩუმდა და წარბები შეიკრა. მეფევეხები პირველად იწერდნენ და ჩურჩულებდნენ: „საწყალი, ჰკუთაზე აღარ არის!“ წასვლის წინ მოხუცმა გულდასტვირიდან ჰაერი გამოუშვა და გაისმა შესაბრალისი, გულის წამღები ხმა, რომელიც ყურს სჭრიდა წვრილი ხერხის მსგავსად. მზე ჩაეშვა და სიჩუმეს მხოლოდ და მხოლოდ ფანტას ბუტბუტი არღვევდა:

— როდესაც ქვეყანა უღაბნო არ იყო და მზე ორჯერ ამოდიოდა და არასოდეს არ ჩადიოდა, ფანტა-ჩელა მხიარულად ცხოვრობდა სრუტის მაღალ ნაპირზე, მთების გადამწვარი სამოვრებიდან თხის ფარას მიერეკებოდა ნოყიერი ბალახით სავსე მდელოებზე, რომლებიც ბიბინებდნენ დაფნის ხეების მოლურჯო ჩრდილში. მისი დაშლილი დალალები ღიმონზე უფრო სურნელოვანი და უფრო ოქროსფერი იყო, მისი თვალები კი, ნათელი და უწყინარი, ციკორის ყვავილებზე უფრო ლურჯი და მშვენიერი.

თარგმნა ელიზბარ ზედგინიძე

აზიკან გუჩუნიძე

მარადთოვლიან ალპებში

ფრონტალის ჩანაწერებიდან

ვენის ოპერაციის შემდეგ საბჭოთა არმიის ნაწილები აღმოსავლეთ ალპებში შეიჭრნენ, მტკიცედ დაიჭირეს აქტიური თავდაცვის ხაზი და მზად იყვნენ გადამწყვეტი შეტევისათვის. ეს ბარენცის ზღვიდან ადრიატიკის ზღვამდე გადაჭიმული უზარმაზარი ფრონტის ერთ-ერთი პატარა უბანი იყო. მართალია, ჩვენს მიწა-წყალზე ჰიტლერელ დამპყრობთა ჭაჭანებაც არ იყო, მაგრამ საბჭოთა მეთრეებს ჯერ კიდევ ბოლომდე არ მოეხდათ ვალი — დახმარება სჭირდებოდათ ფაშიზმის უღელქვეშ დატანჯულ ევროპის ხალხებს.

— ვიხსნათ ევროპა ფაშიზმის მონობისაგან!

აი ამ ისტორიული მისიის დასაგვირგვინებლად იბრძოდა მაშინ სახელოვანი საბჭოთა არმია. ამ უდიდესი საკაცობრიო საქმისათვის სიცოცხლეს არ ზოგავდნენ გვარდიის გენერალ-მაიორ ჯახუას მებრძოლებიც.

გვარდიის მაიორ მოისენკოს საარტილერიო პოლკს ნაბრძანები ჰქონდა მძლავრი საარტილერიო ცეცხლით დახმარებოდა ფრონტის ამავე უბანზე მოქმედ ქვეითი ჯარის ნაწილებს და მათთან

ურთიერთმოქმედებით უკუეგდო კონტრშეტევაზე გადმოსული მტერი, შემდეგ კი განევითარებინა შეტევა დასავლეთის მიმართულებით.

მაღალმთიან და უგზო ადგილებში არტილერისტებისათვის ადვილი როდი იყო ამ ამოცანის შესრულება. მაგრამ სარდლობის ბრძანება ხომ კანონია! და მალე ეს საბრძოლო დავალება უკლებლივ ყველა მეომარს გააცნეს.

* * *

ლამის თორმეტი საათი იყო. მეთაურის მიწურში გვარდიის სერჟანტი ასლან გირკელიძე შევიდა და ბატარეის უფროსს წარუდგა.

— ყოჩაღ, ასლან, რა მალე მოდი! უძილობა ხომ არ გაწუხებს, როგორ ხარ?

— მედგრად, ამხანაგო გვარდიის უფროსო ლეიტენანტო! მზად ვარ შეასრულო ყველა საბრძოლო ბრძანება!

„აბა ის რა მებრძოლია, ვინც უძილობას უჩივის“, უნდოდა ეპასუხნა გირკელიძეს მეთაურისათვის და ისიც დაემატებინა, რომ ამ მთებს ჩვენი წინაპრების — დიდი მხედართმთავრების ალექსანდრე სუვოროვისა და პეტრე ბაგ-

რატონის და მათ თანამებრძოლთა გმირობა კარგად ახსოვს.

— აი რა, ამხანაგო გირკელიძე!..

და ბატარეის უფროსმა საველე ჩანთა გახსნა, რუკა ამოიღო, გაშალა და ჯიბის ელექტროფანარი დაანათა, ამოცანა ახსნა, შემდეგ დასძინა:

— მხედველობაში იქონიეთ, რომ თქვენ იქ ჩვენი პოლკისაგან დამოუკიდებლად იმოქმედებთ. სურსათსა და საბრძოლო მასალებს მხოლოდ და მხოლოდ გვიან ღამით მიიღებთ. ისე უნდა ჩაკეტოთ აი ეს გზატკეცილი, რომ მტრის მხრიდან ჩვენკენ ბუზიც კი ვერ გამოფრინდეს. ადგილზე მისვლისთანავე დაუკავშირდით იმავე მიმართულებით მოქმედ ქვეით ასეულს. მალე კვლავ შეეხვდებით ერთმანეთს.

— არის, ამხანაგო მეთაურო!

— საბრძოლო წარმატებებს ვისურვებთ, ნახვამდე!

გირკელიძის საარტილერიო გუნდმა იმავე ღამეს მტრის შეუმჩნევლად ქვემეხი ნაბრძანებ ადგილზე გადაიტანა.

ძლიერი და ხანგრძლივი წვიმებისა და ნისლის შემდეგ მ მაისს მშვენიერი მზიანი დილა გათენდა. ცამდე აღმართული მთების მწვერვალებზე თოვლი ქათქათებდა, ველზე კი გაზაფხული დაბრძანდებოდა.

მდინარე ტრაიზენის მარცხენა ნაპირის გასწვრივ გზატკეცილზე იდგა 76-მილიმეტრიანი ქვემეხი. ბრძოლებში გამოწრთობილ არტილერისტებს იგი ოსტატურად შეენიღბათ. წინათ ამ ყალიბის ქვემეხებით მხოლოდ დახურული პოზიციიდან ისროდნენ, მაგრამ ახლა საჭიროებამ მოითხოვა და პირდაპირ დამიზნებაზე დააყენეს. საარტილერიო გუნდს ნაბრძანები ჰქონდა მტრის ტანკებზე „ნადირობა“.

ქვემეხის ლულაზე ექვსი დიდი და ცხრა პატარა ვარსკვლავი ეხატა. ეს იმას ნიშნავდა, რომ საბჭოთა არტილერისტებს ფაშისტთა ექვსი ტანკი და

ცხრა ჯაგმნიანი მანქანა გაუნადგურებიათ.

ქვემეხთან იდგა „ლიდების“ ორი ორდენით მკერდდამშვენებული ქვემეხის უფროსი ასლან გირკელიძე და წითელი ვარსკვლავის ორდენოსან ახალგაზრდა მემიზნე ათანასე პუგაჩენკოსთან ერთად ყურადღებით ათვალერებდა საშიშ ადგილებს.

— ავგონ, ათანასეს მთელი ღამე არ უძინია, შეცვალე!

უბრძანა გირკელიძემ მესაკეტე იუსუფოვს და მემიზნე პუგაჩენკოსთან ერთად მიწურში ჩავიდა.

— მოგზივდებოდა, ათანასე, იქ პური და ხორცია, არაყიც.

ცოტა ხნის შემდეგ მიწურში ქვეითი ასეულის მეთაური ჩავიდა.

— ამხანაგო გირკელიძე! მტერი კონტრშეტევაზე გადმოდის. რამდენიმე წუთის წინათ აი ამ მაღლობზე ტყვიამფრქვევი აიტანეს. ახლაც იქ არიან ჩასაფრებული. ხედავთ? მტრის მეავტომატეები ჩვენს მებრძოლებს ცეცხლს უშენენ, როგორც დაზვერვამ გვაცნობა, მათ განზრახვა აქვთ ამ სიმაღლიდან გაგვედევნონ. გთხოვთ დაგვეხმაროთ.

— ვხედავ, გასაგებია!

ბინოკლის მომარჯვების შემდეგ ხმადაბლა და აუჩქარებლად უპასუხა გირკელიძემ ასეულის მეთაურს და მტრის შეუმჩნევლად ქვემეხთან მივიდა. ჰორიზონტალური და ვერტიკალური თარაზოები გაასწორა, ამწვევი და მიმომბრუნებელი მექანიზმები გასინჯა. ყველაფერი რიგზე აღმოჩნდა. გირკელიძე ბრძოლისათვის მოემზადა. ის-ის იყო უნდა დაემიზნებინა, რომ პუგაჩენკო გამოჩნდა. არტილერისტებმა სიტყვაუთქმელად ერთმანეთს შეხედეს, თითქოს შეთანხმდნენ — სროლა არ შეიძლება.

მალე გირკელიძეს სხვა აზრი დაებადა, მაგრამ ვერ მოასწრო თანამებრძოლისათვის ჩანაფიქრის გაცნობა.

— არ შეიძლება, ამხანაგო მეთაურო. ხომ ხედავთ, პანორამით მიზანი არ

ჩანს. მტერი მადლობზეა. აბა როგორ უნდა ვესროლოთ?

— როგორ თუ არ შეიძლება!

და გირკელიძემ კვლავ პანორამის ობიექტს გახედა. დარწმუნდა, რომ წესის მიხედვით სროლა მართლაც არ შეიძლებოდა.

— აბა როგორ, ჩემო მეგობარო. მტერს მანამდე დაველოდოთ, სანამ თვითონ მოვა სამიზნეზე?

— წესდებაში ისიც კი სწერია, — მოიგონა გირკელიძემ, — რომ რვაას მტერ მანძილზე უფრო შორს პირდაპირი დამიზნებით არ შეიძლება მტრის ტანკის დაზიანება, მაგრამ ჩვენ ბევრად უფრო შორ მანძილზე მოგვისპია ფაშისტთა ჯავშნოსნები.

გასროლის შემდეგ ლულა უკან რომ დაცურდება, შეიძლება სისხაზინო ნაწილი ოდნავ მიწაში ჩაეფლოს. ამით, ვფიქრობ, არაფერი დაშავდება, იგი შემდეგ წინ წაიწეგს და კვლავ თავის ადგილზე დადგება. მოდი, გცადოთ!

ღრო არ ითმენდა. გერმანელებმა საბჭოთა ქვეითებისათვის ტყვიამფრქვევის დაშენა დააპირეს, მაგრამ ვერ მოასწრეს. ართმელაძემ საკეტი გამოადლო, ლულის ღრუს გახედა და ქვემეხი მტრის ტყვიამფრქვევს დაუმიზნა. მისმა ზედიზედ გასროლილმა სამმა ყუმბარამ მოსპო პიტლერელთა სატყვიამფრქვევო ბუდე.

— ყოჩაღ, არტილერისტებო, ვაშა!

გაისმა ქვეითი მებრძოლების კმაყოფილი შეძახილი.

გირკელიძემ კმაყოფილებით გაიღიმა. წეკო შეახვია, ცეცხლი მოუკიდა და გააბოლა.

მამაც არტილერისტებს ქვეითი ასეულის მეთაურმა მადლობა გამოუცხადა და შეპირდა, როგორც კი შემთხვევა მომეცემა, ამ ამბავს გვარდიის საარტილერიო პოლკის უფროსს მოვახსენებო.

ბრძოლა ამით არ დამთავრებულა.

მამაცი არტილერისტები კვლავ ლობდნენ.

— ფაშისტებს ხომ შავი ჩვენმა გმირმა არმიამ. ექვსი დღის წინათ ბერლინი ავიღეთ. რაინსტაგის რუხ შენობაზე ახლა გამარჯვებისა და მშვიდობის დროშა ფრიალებს. რალა დარჩა, კიდევ ერთი გვარდიული დარტყმა და...

— არ უნდა დავივიწყოთ, ჩემო ათანასე, რომ მტერი ჯერ კიდევ არ არის განადგურებული და იგი უკანასკნელ ძალას იკრებს. ჩვენ კიდევ მეტი მამაცობა გვმართებს. ნაბრძანები გვაქვს ხვალ. 9 მაისს, დილის ექვს საათზე შეტევაზე გადავიდეთ. მამ ასე. ბიჭებო, ხვალ ჩვენ შეტევაზე გადავდივართ! ავგონ, ქვემეხთან ახლოს მიიტანე ყუმბარები, გასწმინდე, არ გვიღალატოს. მე ასეულის მეთაურს ვინახულებ. შეტევაზე გადასვლის სიგნალს დაენიშნავთ. საერთო ნიშანს კი ჩვენი და „კატუშა“ მოგვცემს.

დაღამდა. მთა და ბარი წყევლიადში მოექცა. გირკელიძის საარტილერიო გუნდი მზად იყო გადამწყვეტი შეტევისათვის. ყველას ერთი ინტერესი ამოძრავებდა — მტერი მალე გაენადგურებინათ და სამშობლოში, თავიანთ ოჯახებში დაბრუნებულიყვნენ.

— ასლან, მანდა ხარ? — ხმადაბლა ჩაულაპარაკა მიწურში მყოფ გირკელიძეს ბატარეის ზემდგემა ალექსანდრე ზაიცევა. — ვახშამი მოგიტანე, ცოტა ღვინოც. ეს დილით დალიეთ, ხვალ ხომ „საბანტუი“ იწყება.

— დიდად გმადლობ, ალექსანდრე თევდორეს-ძევე. ეს სად იზოგვო? ჩვენებურ ქართულ ღვინოს ჰგავს. ომი თუ მალე დამთავრდა და ცოცხალი დავრჩით, ჩემს სამშობლოში წავიდეთ. იქ ნამდვილ ქართულ ღვინოს დავლევეთ. საქართველოსთანა მშვენიერ მხარეს ვერსად ნახავთ.

— მე ბევრჯერ მსმენია საქართველოს, ქართველი ხალხის სტუმართმოყვარეობის ამბავი, მშვიდობას ველირ-

სოთ და უთუოდ წამოვალ, უთუოდ. ახლა კი ბატარეაში უნდა წავიდე. ნახვამდე! ყოჩაღად იყავით, ბიჭებო, ყოჩაღად!

ცხრა მათი თენდებოდა. დილის 5 საათი და 30 წუთი იყო. გირკელიძე მოუთმენლად ელის „კატუშას“ სიგნალს და მაჯის საათს თვალს არ ამორებს. დრო გადის და შეტევაზე გადასვლის სიგნალი კი არ ისმის.

— ალბათ, ხვალ დილისათვის გადადეს. — გაიფიქრა გირკელიძემ.

ამასობაში ზურგიდან მხედრული სიმღერები გაისმა.

— ეს რას ნიშნავს? ვინ უნდა იყვნენ. შეშლილები ხომ არ არიან?..

ხმადაბლა ჩაილაპარაკა გაკვირვებულმა გირკელიძემ. ამ დროს ქვემეხთან მყოფ საარტილერიო გუნდს მიაშურა მხვერავმა ჯამახანოვმა და სიხარული-საგან აღელვებულმა მიამხა:

— ბიჭებო, მგონი ცოცხალი დაერჩით, ამოდით ჩქარა, ბატარეის უუროსმა ბრძანა, ყველანი მიტინგზეო.

სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. გი-

რკელიძემ თავისი საარტილერიო კუნ-
დი ნაბრძანებ ადგილზე მიიყვანა. იქ
უამრავ ჯარისკაცსა და ოფიცრებს
ყარა თავი. ყველანი არაჩვეულებრივად
აღტაცებული იყვნენ, მაგრამ საქმის
ნამდვილი შინაარსი ჯერ არავინ იცო-
და.

დივიზიონის უფროსი გვარდიის კა-
პიტანი ვიქტორ კრივოშევი მტრის ტა-
ნჯზე ავიდა, სახელდახელოდ მოწვეული
მიტინგი გახსნა და სიტყვა მისცა თავის
მოადგილეს პოლიტიკურ ნაწილში გვა-
რდიის უფროს ლეიტენანტს ბორის გო-
რიანოვს, რომელმაც მიტინგის მონაწი-
ლე ჯარისკაცებსა და ოფიცრებს აუწყა,
გერმანელებმა იარაღი დაყარეს და
უსიტყვო კაპიტულაცია გამოაცხადეს,
თმი დამთავრდაო, და გამარჯვება მიუ-
ლოცა მათ.

აღფრთოვანებული ოფიცრები და
ჯარისკაცები ერთმანეთს ეხვეოდნენ,
ჰკოცნიდნენ. ვაშას გუგუნი ცას მიარლ-
ვევდა.

ასე იყო თხუთმეტი წლის წინათ მა-
რადთოვლიან ალბებში.

იასონ ხაჩივაძე

ბრძოლით განვლილი გზა

წლებადღეულ ცხრა მაისს ჩვენმა ქვეყანამ დიდი ზეიმით აღნიშნა ფაშისტურ გერმანიაზე გამარჯვების თხუთმეტი წლისთავი.

დიდ სამამულო ომში მძვინვარე მტერზე საბოლოო გამარჯვების მოსაპოვებლად საბჭოთა ხალხის შეუპოვარ ბრძოლებში გარკვეული წვლილი შეიტანეს ქართველმა მეომრებმა, მთელმა ქართველმა ხალხმა. ამის საუკეთესო მაგალითია ანაპის წითელდროშოვანი 414-ე ქართული დივიზიის პირადი შემადგენლობის თავდადებული ბრძოლები. თერგის ნაპირები, ჩრდილოეთი კავკასია, კალაბატკა, ანაპა, ტამანი, ქერჩი, სიმფეროპოლი, სევასტოპოლი — აი, ის ბრძოლით განვლილი გზები, სადაც გამოვლინდა ქართველ მეომართა ეპიკაიზმისა და სამშობლოსათვის თავგანწირვის ბრწყინვალე ნიმუშები.

მე, როგორც ამ სახელმწიფოებრივი დივიზიის ერთ-ერთ მეომარს, მაგონდება პირველი საბრძოლო ნათლობა. ეს იყო 1942 წლის პირველ აგვისტოს, თერგის მისადგომებთან ჩვენი დივიზიის მეზობლები პირველად ეკვეთნენ მტერს. ფაშისტები სასტიკ წინააღმდეგობას გვიწევდნენ, მაგრამ ამაოდ. ერთ-ერთი

მძლავრი იერიშის დროს მტრის არტილერიამ გზა გადაგვიღობა. შეუძლებელი გახდა ჩვენი წინაწევა. და აი ჩვენი პოლკის საარტილერიო ბატარიების მებრძოლებმა გაბედული არტილერისტების ალექსანდრე სოფრომაძისა და ილია კვარაცხელიას მეთაურობით კუთვნილი მიუზღეს ჰიტლერელებს. მათ მიერ ზედიზედ გასროლილმა ყუმბარებმა მოსპეს მტრის ბატარეა და შეტევითი ბრძოლებისათვის გზა გაუყავეს ქვეითებს. ეს იყო ჩვენი მსროლელი პოლკის პირველი საბრძოლო ნათლობა და პირველი გამარჯვებაც.

რაც უფრო წინ მივიწევდით დასავლეთისაკენ, მით უფრო მძაფრდებოდა ბრძოლები. გერმანელები ყველა ზომას ხმარობდნენ საბჭოთა არმიის შეტევითი ბრძოლების ჩაშლისათვის. მაგრამ ეს მათ სურვილზე როდი იყო დამოკიდებული. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი უბნის — კალაბატკისათვის გააფთრებული ბრძოლის დროს ჩვენმა მეომრებმა ცხადყვეს ტაქტიკური მომზადებისა და მხედრული ოსტატობის მაღალი დონე, გაბედულება და სიმამაცე. მაგონდება, ამ ბრძოლის დროს მე და ორი ჯარისკაცი მტრის არტილერიისა და ავი-

აციის თავდასხმის შემდეგ მოეწყო დიდი ჩვენს ნაწილს. ამით ისარგებლეს ფაშისტებმა და მოინდომეს ჩვენი დატყვევება, მაგრამ უთანასწორო ბრძოლაში ჩვენ გავიმარჯვეთ. ამისათვის საბჭოთა მთავრობამ ორდენებით დაგვაჯილდოვა.

მალე დადგა ის დღე, როდესაც საჭირო გახდა კიდევ უფრო მეტი ვაჟაკობა და სამშობლოსათვის თავგანწირვა. ახლა უკვე გადამწყვეტი ბრძოლები მიმდინარეობდა შავი ზღვის სანაპირო ქალაქ ანაპისათვის. კაციაშია ჰიტლერელები გააფთრებულ წინააღმდეგობას გვიწევდნენ. არ თმობდნენ ქალაქს. იგი მათ სჭირდებოდათ, როგორც სტრატეგიულად ხელსაყრელი პუნქტი. მაგრამ მათი ცდა სასტიკი მარცხით დამთავრდა. ქართველმა მეომრებმა ამ ბრძოლაშიც ასახელეს სამშობლო — 1943 წლის 9 ოქტომბერს იერიშით აიღეს ანაპა. რითაც დაამთავრეს გერმანელთა ტანკების დაგზავნების ლიკვიდაცია და კიდევ ერთი ბრწყინვალე ფურცელი ჩასწერეს საბჭოთა ხალხის დიდი სამამულო ომის ისტორიაში.

ანაპის ოპერაციის დროს დავატყვევეთ მრავალი ფაშისტი დამპყრობი. მათ შორის სამხედრო კომენდანტი — ჰიტლერელი მაიორი.

ჩვენი ქვეყნის უმაღლესი მთავარსარდლობის ბანაკმა დიდად შეაფასა ანაპისათვის მამაც ქართველთა თავდადებული ბრძოლა და დივიზიის პირად შემადგენლობას უმაღლესი მთავარსარდლის ი. ბ. სტალინის მადლობა გამოეცხადა, ხოლო 414-ე ქართულ მსროლელ დივიზიას „ანაპის დივიზია“ ეწოდა. ეს სასიხარულო ამბავი ელვის სისწრაფით გავრცელდა საქართველოს მიწა-წყალზე, მთელ ჩვენს ქვეყანაში.

გავიდა რამდენიმე დღე და ჩვენს დივიზიაში კიდევ ერთი სასიხარულო ცნობა მოვიდა. შეგვატყობინეს, რომ მალე ჩვენს სახელმძღვანელო ქართულ დივიზიას ეწვეოდა საქართველოს მშრომელთა დელეგაცია. ჩვენც მოუთმენლად ვე-

ლოდებოდით მათ მოსვლას. და აი, ეს სასიხარულო დღეც დადგა. 1943 წლის 7 ნოემბერს — დიდი ოქტომბრის 30-ე დღეს ცილისტური რევოლუციის 25-ე წლისთავის დღეს ჩვენ გვეწვივნენ საქართველოს ხელმძღვანელი პარტიული და საბჭოთა მუშაკები, მუშები და კოლმეურნეები, მწერლები და მსახიობები. სახელოვანი ქართველი ხალხის წარმომადგენელთა სტუმრობამ ახალი ძალა და ენერჯია შეჰმატა დივიზიის პირად შემადგენლობას.

— კვლავაც შეუპოვრად ვიბრძოლებთ ჰიტლერელი ოკუპანტებისაგან ჩვენი საბჭოთა მიწა-წყლის მთლიანად განთავისუფლებისათვის, კვლავაც ვასახელებთ დედა-სამშობლოს! — გაისმოდა მხედრული შეძახილები ქართველ სტუმართა ჩამოსვლისაღმე მიძღვნილ მიტინგზე.

საქართველოს მშრომელთა დელეგაციამ რამდენიმე დღე დაჰყო ჩვენთან და გამოთხოვებისას გვისურვა სრული გამარჯვება გერმანელ დამპყრობთა წინააღმდეგ ბრძოლაში. ქართველმა მეომრებმა სასახელოდ შეასრულეს სამშობლოს საბრძოლო დავალება და ყირიმის მიწა-წყალი სამუდამოდ გაწმინდეს ჰიტლერელებისაგან.

ჩვენო ლამაზო სამშობლო განა ტყუილად დაგვზარდე? დაგვჭირდა, ომში მივიღვიართ, მოვკვდეთ, თუ ბრძოლა დაგვზარდეს.

სამშობლოსაღმე უსაზღვრო ერთგულების მტკიცე ფიცის ეს ცეცხლოვანი სიტყვები მქუხარედ გაისმოდა ხოლმე გადამწყვეტი ბრძოლების დროს და იგი ძალასა და გამბედაობას მატებდა ქართველ მეომრებს. საბჭოთა სამშობლოს ღირსებისა და დამოუკიდებლობისათვის წარმოებულ სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლებში ჩვენი ქვეყანა ასახელა ბევრმა ქართველმა ვაჟაკმა, მათ შორის ქობულეთის რაიონის სოფელ ლედვას მკვიდრმა, უშიშარმა საბჭოთა ოფიცერ-

მა აბდულ წულუკიძემ. გულადი ოფიცერი განუზომლად უყვარდათ ჯარისკაცებს. ისინი აბდულს „ჩვენს ბაგრატიონს“ ეძახდნენ, ვეფხს ადარებდნენ და მისგან პირად საბრძოლო მაგალითს იღებდნენ.

ერთ-ერთი მძაფრი ბრძოლის დროს ფაშისტთა ტყვიამ დასცა ბატალიონის მეთაური, მაგრამ ბატალიონს მყისვე სათავეში ჩაუდგა აბდულ წულუკიძე და მოუწოდა მებრძოლეებს შური ეძიათ მეთაურის მოკვლისათვის. საბჭოთა ოფიცრები და მეომრები გააფთრებით იბრძოდნენ და არაერთი ფაშისტი გამოასალმეს სიცოცხლეს.

ქართველი მებრძოლეები ზედიზედ ათავისუფლებდნენ ყირიმის მიწა-წყალს, აახლოებდნენ საბოლოო გამარჯვებას. გადამწყვეტი ბრძოლების დროს ბრძოლის ველზე გმირულად დაეცა კაპიტანი აბდულ წულუკიძე.

ფაშისტ დამპყრობთა წინააღმდეგ შეუპოვარ ბრძოლებში სულ უფრო და უფრო მტკიცდებოდა ჩვენი ქვეყნის მრავალეროვან ხალხთა მეგობრობა, რამაც უზრუნველყო დიდ სამამულო ომში ჩვენი გამარჯვება. აი ხალხთა შორის ურღვევი მეგობრობის ერთი მაგალითი ფრონტული ცხოვრებიდან. ერთ-ერთი იერიშის დროს ქართველი ვლადიმერ პაპიძე და რუსი ნიკოლოზ პანკრატოვი ხელჩართული ბრძოლისას დაშორდნენ ერთმანეთს. ვ. პაპიძე უკუქცეულ ჰიტლერელებს ფეხდაფეხ რომ მისდევდა, მტრის სანგართან აღმოჩნდა. ჩასაფრებულმა ფაშისტმა ქართველი მებრძოლი რომ დაინახა, მიზანში ამოიღო და ხელყუმბარა მოამხადა. ეს შეამჩნია ნ. პანკრატოვმა. რა ექნა, შორს იყო და ამიტომ, სხვა რომ ვერაფერი იღონა, ვ. პაპიძეს ხმამაღლა შესძახა:

— პაპიძე, მტერი მარცხნიდან, თავს უშველე!

ამ შეძახილის გაგონებისთანავე პაპიძემ სანგარს შეაფარა თავი, გერმანელმა

მას ხელყუმბარა სტყორცნა, მაგრამ ვერაფერი დააკლო, სამაგიეროდ თონ ვერ მოასწრო შეხამებში თავისივე ხელყუმბარით დაიღუპა.

ასე იხსნა ნიკოლოზ პანკრატოვმა ვლადიმერ პაპიძე. შემდგომში ვ. პაპიძემ მრავალი ჰიტლერელი გამოასალმა წუთისოფელს. საბჭოთა მთავრობამ დიდად დააფასა სამშობლოს წინაშე ამ უშიშარი მებრძოლის დამსახურება და მას საბჭოთა კავშირის გმირის საპატიო წოდება მიანიჭა.

„უშიშარი მზვერავი“ — ასეთი სახელი შეარქვეს მებრძოლებმა ახალგაზრდა ჯემალ წითელაძეს. იგი ფაშისტ დამპყრობთაგან ყირიმის მიწა-წყლის განთავისუფლებისათვის ქართველი მხედრობის შეუპოვარი ბრძოლების მონაწილეა. ახალგაზრდა და გაბედული მზვერავი ბრწყინვალედ ასრულებდა სარდლობის ყველა საბრძოლო დავალებას. საბჭოთა მთავრობამ ეს მამაცი მზვერავი წითელი ვარსკვლავის ორდენითა და რამდენიმე საბრძოლო მედლით დააჯილდოვა.

ჯემალ წითელაძე ახლა ბათუმის ავტოსატრანსპორტო კანტორის მოწინავე მძღოლია.

საქართველოს ფარგლებს გარეთაც ცნობილია ისრაფელ ჯინჭარაძის სახელი, რომელიც ფაშისტ სეპეგებთან უთანასწორო ბრძოლაში გმირთა სიკვდილით დაეცა და საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება დაიმსახურა.

კიევის განთავისუფლებისათვის სახელოვან ბრძოლებში გმირულად დაიღუპა ხუთი ორდენისა და სამი მედლის კავალერი სულეიმან გრძელიძე. ბრძოლის ველზე დაეცა აგრეთვე მედიცინის კაპიტანი ჰურიე ანანიძე. მის სახელს სათუთად ინახავენ თანამემამულეები.

დიდი სამამულო ომის ფრონტებზე თავდადებით იბრძოდნენ ამჟამად თადარიგის პოლკოვნიკები ასლან ბაჯელი-

ძე და ხუსეინ ბეჟანიძე. პოდპოლკოვნიკები მემედ ცინცქილაძე, დავით მეხეშიძე, ღურსუნ შავიშვილი, მაიორი მიხეილ ანანიძე, კაპიტანი იოსებ კონცელოძე და სხვები.

პოლანდიაში კუნძულ ტექსელზე პარტიზანულ ომში გამირობისა და თავგანწირვის იშვიათი მაგალითები გვიჩვენებს ასლან წილოსანი, შოთა ბოლქვაძემ, მურად კეკელიშვილმა და შოთა ფუტყარაძემ.

წილოსანი და ასათიანი დასახვრეტად წაიყვანა ოთხმა გერმანელმა. ქართველმა დეკემბრებმა ივაჟაკეს, ჯალათებს გაექცნენ, დახოცეს კიდეც და ისევ ბატალიონში დაბრუნდნენ. წილოსანი 36 ქართველისაგან შემდგარი რაზმით გააბრღვია გერმანელთა ალყა და გამანადგურებელი დარტყმები აგემა მტრის ჭარბ ძალებს.

ასლანი და მისი ამხანაგები ამჟამად მშვიდობიან შრომას ეწევიან.

ყირიმისათვის მძაფრ ბრძოლებში თავი ისახელეს იმ ნაღმმტყორცნი ასეულის მებრძოლებმა, რომელსაც მეთაურობდა უფროსი ლეიტენანტი გიორგი კიკნაძე. მენაღმტყორცნეები უღმობლად ანადგურებდნენ ფაშისტთა ბატარიებსა და ცოცხალ ძალებს. ასეულმა უშიშარი ოფიცრის გ. კიკნაძის მეთაურობით 1944 წლის 16 თებერვალს და-

მით, მძლავრი იერიშის შედეგად, სტრატოპოლის მისადგომებთან ხელთაგან სტრატეგიულად ხელსაყრელ პირობებში თი უსახელო მალლობი და ამით სამუალება მისცა ქვეითებს განევითარებინათ შეტევიით ბრძოლები. დიდ სამამულო ომში სარდლობის დავალებათა სანიმუშოდ შესრულებისათვის უფროსი ლეიტენანტი, ამჟამად მაიორი გიორგი კიკნაძე დაჯილდოებულია სამი საბრძოლო ორდენითა და ოთხი მედლით.

ბრძოლის ასეთივე სახელოვანი გზა განვლო ბევრმა ქართველმა ვაჟკაცმა. დიდ სამამულო ომში მამაცობისა და თავდადებისათვის 120 ქართველ მეთარს მიენიჭა საბჭოთა კავშირის გამირის საპატიო წოდება, ხოლო 40 ათასზე მეტი მებრძოლი დაჯილდოებულია საბჭოთა კავშირის ორდენებითა და მედლებით.

ქართველი ხალხი არასოდეს არ დაივიწყებს იმათ, ვინც გამირულად შესწირა თავი ჩვენი დედა-სამშობლოს ღირსებისა და დამოუკიდებლობის დაცვას. უკვდავია მათი სახელი. თითქოს მათ შესახებ უთქვამს დიდ ქართველ პოეტს ილია ჭავჭავაძეს:

არ არის მკვდარი, ვინც მოკვდეს
და ხალხს შესწიროს დღენია,
მკვდრად იგი თქმულა, ვისაც აქ
სახელი არ დარჩენია.

შალვა იოსელიანი

ამ ლექსის ავტორს

არ დარჩენილა არც ერთი პალმა,
რომ შენს ლექსებში არ აშლილიყო,
ავაციკროვნა ლექსმა და ქალმა
და სიყვარულმა მგოსნად მიგიღო.

ფორთოხლის ტოტებს უმღერე დღემდი,
ზღვამ ჭაბუკობა დაგიდასტურა,
სივრცეში გაჭრილ თოლიას სდევდი,
ტალღამ რამდენჯერ უხეფი გაპურა.

პერანგას მკერდზე დაანთე ცეცხლი,
შენს თვალებს ცრემლი არ ეკიდება
და სტრიქონებზე დათლილი ვერცხლი
ჰგავს ზღვის უფსკრულში ნაპოვნ დიდებას.

შენ გამოგზარდა მშობელმა კერამ
და დაგილოცა ვაჟკაცის მკერდი.
შენ გამირობაზე რომ არ გემღერა,
რა იქნებოდი ლაჩარის მეტი.

შენ უნდა გაჰყვე გრიგალის ჰიდილს,
არ დაიჩრდილო სიმარტოეთი.
და რა იქნება იმაზე დიდი,
ბედნიერების იყო პოეტი.

ამღერე ასე, მღელვარე ბიჭო,
ქარიშხალს სჭრიდეს ზღაპრული ნაეი.
შენ დაღუემებულ ცხოვრებას გიჯობს
ბრძოლაში მამულს შესწირო თავი.

1 ლექსები მოგეაწოდა პოეტის დედამ ა. იოსელიანმა.

თბილისიდან ბათუმამდე

მატარებელი შორდება თბილისს,
მოგვეყვება მთვარე ზანტი დინებით...
წავა ეს ღამეც
და ისევ დილით
შეგეხვდება ზღვა და მანდარინები.

სულ მალე ისევ ვიქნებით ერთად,
ჩვენ ხომ დავეშორდით აკი დროებით.
დილით დამხვდები მატარებელთან
მანდარინების აკიდოებით.

ენჭარობ.

ლოდინი კაეშანს მიატებს,
რატომღაც ამ გზას არ უჩანს ბოლო,
არც ისე შორს ხარ, რადგან შენამდე
ერთი უძილო ღამეა მხოლოდ.

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

მოსა უჩიბა

ნოსებ გრიშაშვილის სატრფიალო ლირიკა

„მე სიყვარულმა შემქმნა პოეტად...“
ი. გრიშაშვილი.

ჩვენი საუკუნის არც ერთ ქართველ პოეტს თავის შემოქმედებაში სიყვარულისათვის არ დაუთმოა ისეთი დიდი ადგილი. როგორც ეს იოსებ გრიშაშვილმა გააკეთა. იყო დრო, როდესაც ამის გამო მას მწვავედ აკრიტიკებდნენ, უსაყვედურებდნენ საჭირობოტო სოციალურ-პოლიტიკური პრობლემების უგულვებელყოფას და ხელაღებით უარყოფდნენ მისი პოეზიის საზოგადოებრივ მნიშვნელობას. ყველა, ვინც მაშინ თავს ესხმოდა იოსებ გრიშაშვილს, არსებითად ილაშქრებდა სატრფიალო პოეზიის წინააღმდეგ, თვლიდა რა მას უშინაარსოდ და უსარგებლოდ. ისინი იფიქრებდნენ იმ საყოველთაოდ ცნობილ ფაქტს, რომ არ ყოფილა პოეტი, რომელსაც სიყვარულზე არ ემღეროს, მარტო მოქალაქეობრივი მოტივებით შემოფარგლულიყოს. სიყვარული ხომ ერთ-ერთი დიდი ადამიანური გრძნობაა, ხოლო პოეზია ადამიანურ გრძნობათა გამოხატვა? მაშასადამე, ნამდვილ პოეტს არ შეუძლია გვერდი აუაროს ინტიმურ-სატრფიალო პოეზიას და იფიქროს, თითქოს იგი ზედმეტი და უსარგებლოა. სადაც ადამიანი, იქ სიყვარულიცაა, და ვინც ადამიანს უმღერის, მან სიყვარულსაც უნდა უმღეროს. უსიყვარულოდ ცხოვრება ბევრს, ძლიერ ბევრს დაკარგავს, ისევე როგორც ლირიკული გმირი უფერული და მშრალი იქნება, თუ მის მოქმედებას ეს დიდი გრძნობა არ აცისკროუნებს. გრიშაშვილსაც სჯერა, რომ უსიყვარულოდ სიცოცხლე ყოვანთა კერძი გახდება, შეყვარებულის ხელში კი ეკალიც აზამბახდება.

ლიტერატურის ისტორიისათვის სწორედ ამ მხრივ არის საინტერესო ინტიმურ-სატრფიალო

ლირიკა, მისი ძირითადი მოტივები, მისი უმთავრესი იდეალები. ამიტომ, ჩვენი აზრით, სწორად არ იქცევიან ის კრიტიკოსები, რომლებიც ამა თუ იმ პოეტის შემოქმედების დახასიათებისას განიხილავენ მის მარტო მოქალაქეობრივ პოეზიას, ხოლო სატრფიალო ლექსებს ან სრულებით არ ახსენებენ, ან თრიოდ სიტყვით მოიხდიან ვალს და ჩამოთვლიან რამდენიმე ნაწარმოებს. ცხადია, ეს არანორმალურად უნდა მივიჩნიოთ, რადგან, ჯერ ერთი, ამით შეგნებულად ვღარიბებთ ლირიკული გმირის სულიერ სამყაროს, ხოლო მეორე მხრივ, მკითხველს შთაბეჭდილებას ვუქმნით, თითქოს ასეთი ლექსები თავისი ღირსებით სრულიად უმნიშვნელოა და მათ სრულებით თუ არ დაწერდა პოეტი, ამით სულერთია, არაფერი შეიცვლებოდა, არც მას დააკლდებოდა რაიმე და არც ხალხს. ბოლოს, მკითხველს ვაფიქრებინებთ, თითქოს სატრფიალო პოეზიაში არავითარი შინაგანი ბრძოლა არ წარმოებს, თითქოს იგი მუდამ ერთნაირია და არასოდეს არ იცვლება.

ჯერ კიდევ ილია ჭავჭავაძემ თავის სტატიაში „წერილები ქართულ ლიტერატურაზე“ ცხადყო, რომ სამიჯნურო-სატრფიალო პოეზია გულმოდგინე განხილვის ღირსია და ქართველი რომანტიკოსი პოეტების შემოქმედების დახასიათებისას ხაზგასმით აღნიშნა, რომ მათი ინტიმურ-სატრფიალო ლირიკა არსებითად განსხვავდება ერთმანეთისაგან მოტივებითა და მისწრაფებებით. თუ ალ. ჭავჭავაძე და გრ. ორბელიანი უმთავრესად ხორციელ სიყვარულს უგალობდნენო, „ნ. ბარათაშვილმა განაწმინდავა სიყვარული და სიყვარულში სულეერობას უფრო თაყვანს სცემდა, ვიდრე ხორციელობას“.

(თხზ., ტ. 3, 1953 წ., გვ. 211).

ზოგორც ვხედავთ, ილია ჭავჭავაძე რომანტიკოსთა სატრფიალო პოეზიაში გამოარჩევს ორ ძირითად მოტივს, სიყვარულის ორ ნაკადს — ხორციელსა და სულიერს. მაგრამ რას ნიშნავს ხორციელი და სულიერი სიყვარული, რატომ მიაჩნია ილიას სიყვარულის გაწმენდა და გაფაქიზებად „სულიერობისათვის“ მეტი თავიანთის ცემა, ვიდრე „ხორციელობისათვის?“ რა თქმა უნდა, ილია შორს იდგა იმ აზრისაგან, თითქოს ხორციელი სიყვარული — ეს მრუშობა და სიძვაა. მან ძლიერ კარგად იცოდა, რომ არც ალექსანდრე ჭავჭავაძე და არც ბესიცი, როცა ხორციელ სიყვარულს უგალობდნენ, არ ქადაგებდნენ სიძვასა და გარყვნილებას, რომ მრუშობასა და სიძვას არაფერი საერთო არა აქვს სიყვარულთან, ანუ ზოგორც შოთა რუსთაველა თქვა თავის გენიალურ „ვეფხისტყაოსანში“:

მიჯნურობა სხვა რამეა,
არ სიძვისა დასადარი:
იგი სხვაა, სიძვა სხვაა,
შუა უხის დიდი ზღვარი.

ილია ჭავჭავაძეს მიაჩნდა, რომ ხორციელ და სულიერ სიყვარულს განსხვავებს თვითონ მიღსი საფუძველი, თვითონ მისი საგანი, ე. ი. ხორციელ მშვენიერებას ვხდით ტრფიალების საგნად თუ სულიერს. ეს აზრი მან მშვენიერად ჩამოაყალიბა ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედების განხილვისას, როცა შენიშნა: „ესეც უგალობდა სიყვარულს და ტრფიალებას, როგორც ალ. ჭავჭავაძე და გრ. ორბელიანი, ხოლო იმ განსხვავებით, რომ იგი უფრო სულის მშვენიერებას ჰხადიდა ტრფიალების საგნად, ვიდრე ხორცისას, და ამიტომაც ამბობს იგი:

თვით უკვდავება მშვენიერსა სულში
მდგომარებს.

და მართო მშვენიერი სულთა კავშირი კშობს
სიყვარულს, ზეგარდმო მადლით დაუხსნელად
დამტკიცებულსაო“ (თხზ., ტ. 3, 1953 წ., გვ. 212).

მასასადამე, ხორციელ სიყვარულს ტრფიალებს საგნად აქვს ხორციელი მშვენიერება, სულიერი კი გულისხმობს სულთა კავშირს. ეს ქმნის წყალგამყოფ ქედს მათ შორის. მაგრამ არ შეიძლება ვიფიქროთ, თითქოს სულიერი სიყვარული გამოირიცხავს ვენებას, გამოირიცხავს ფიზიკურ სილამაზეს. იგი ადამიანური გრძობა და, მასასადამე, არაფერი ადამიანური მისთვის უცხო არ უნდა იყოს. ილიამ და აკაკიმ სწორედ ამ მხრივ განავითარეს სატრფიალო პოეზია, ჩინური კედელი კი არ აღმართეს ხორციელ და სულიერ სიყვარულს შორის, კი არ დაამორიშორეს ისინი, არამედ შეეცადნენ დაეახლოებინათ ერთმანეთისათვის და ერთ მთლიანობაში წარმოედგინათ. არც სულიერს მოწყვეტილი ხორციელი სიყვარული და არც ხო-

რციელს მოშორებული სულიერი სიყვარული — აი რა არის ილიასა და აკაკის სატრფიალო პოეზიის იდეალი.

ასეთი იყო სატრფიალო ლირიკის დანიშნულება და ძირითადი მოტივები, როცა პოეტურ ასპარეზზე გამოვიდა იოსებ გრიშაშვილი. ამბობენ, რომ იგი არ მიჰყვა ილიასა და აკაკის გზას და მოულოდნელად დაუბრუნდა ძველს, სატრფიალო პოეზიის ბესიციესულ მოტივებს, თუმცა საესეებით ახლებური, თანადროული ელერალობა მისცაო მათ. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ იოსებ გრიშაშვილი უპირველეს ყოვლისა და უმთავრესად ხორციელი სიყვარულის მეხოტბე და მომღერალია. ერთი შეხედვით, ამ დებულებას აქვს საფუძველი და საკმაოდ მტკიცეც. გრიშაშვილის პოეზიაში მართლაც ვხვდებით არაერთ ლექსს, რომლებშიც იგი ხორციელ სიყვარულს უმღერის, ზოგჯერ კი მისი გატაცება ამ მოტივით შიშველ ეროტიზმამდე და პორნოგრაფიამდე მიდის („ოქროს ფეხი“, „ღარჩი, ღარჩი!“ და სხვ.). მაგრამ რატომ უნდა დაევიწყოთ, რომ იოსებ გრიშაშვილი ჭერ კიდევ რევოლუციამდეც სატრფიალო ლირიკაში ამაღლდა სიყვარულის, როგორც ადამიანთა სულიერი კავშირის გაგებად და ბევრ მშვენიერ ლექსში უხადლო ოსტატობით უმღერა მას?

აი ამის გამო იოსებ გრიშაშვილის სატრფიალო ლირიკა მოგვეკონებს არა იმდენად ბესიკის, რამდენადაც გრიგოლ ორბელიანის პოეზიას. სწორედ გრიგოლ ორბელიანის შემოქმედებაში ვხვდებით ისეთ გაორებას, როცა პოეტი ერთ ლექსში უმღერის ხორციელ სიყვარულს, ხოლო მეორეში — სულიერს. მაგრამ გრიგოლ ორბელიანისაგან განსხვავებით იოსებ გრიშაშვილი თავის ინტიმურ-სატრფიალო ლირიკაში გაცილებით მეტ ადვილს უთმობს, გაცილებით მეტ ყურადღებას აქცევს სულიერ სიყვარულს, ხოლო ილიასა და აკაკის უახლოვდება მისწრაფებით — შეაერთოს ეს ორი საწყისი, ეს ორი ნაკადი და ერთ მთლიანობაში გვიჩვენოს იგი. იოსებ გრიშაშვილის სატრფიალო ლირიკას გრიგოლ ორბელიანის პოეზიასთან ანათესავებს საერთო სულიერი წყარო, რომლითაც ორივე პოეტი საზრდოობდა, — ქალაქური ყოფა და ქალაქური ფოლკლორი. თვით გრიშაშვილი ყველგან ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ იგი თბილისურ ფოლკლორზე აღიზარდა როგორც შემოქმედი, როგორც ლექსის ოსტატი, რომ თბილისია მისი ლექსის მასწავლებელი, რომ იგი ქალაქური ზეპირსიტყვიერების ანახლები მიზრადია:

მანგს ტალკევი გავკარი,
აეღვარდა ქილაფი,
ძმობა ზარაფხანაა;
მტრობა ფლასი იაფი,

და მეც ვმღერი თამამად,
წინ ქამანჩით ვისწრავდი,
მე, თბილისის ფოლკლორის
ანახსენები მიზრავდი.

აქ იღებს სათავეს, აქედან მომდინარეობს ხორციელი სილამაზისა და სიყვარულის ის კულტი, რომელიც ასე შესამჩნევია გრიშაშვილის ინტიმურ-სატრფიალო ლირიკაში. პოეტი აქებს და აღიდებს ქალის სილამაზეს, რაც მიჯნურის ერთ-ერთ უპირველეს და აუცილებელ ღირსებად მიიჩნია. „მე ვეტრფი ყველა კარგს, შეუმწყვლავს, მე სილამაზეს ვეძებ ყველაგანო“, წერს იგი და თავს ხშირად უწოდებს სილამაზის მგოსანს, ასეც არის. ბევრ ლექსში მან შექმნა ღამაზის ბრწყინვალე, შთაბრუნებელი პორტრეტი, მომიხიბლავი როგორც ფერების სიტუციით, ისე მათი გახუმლორებელი შეწყყნით. აი თუნდაც ერთი მათგანი:

რა კარგი ხარ, რა კარგი!
კობტა, ზღვისფერ-თვალდება,
თმებზე ღამე ვიცინის,
პირზე — დღის ბრწყინვალეება.

სიომ ძლიეს ინახულა,
სადაც ვაძინავს ის ბინა
და შენს ტუჩზე გულნარის.
ვარდი ააბიბინა;
სპილომ ძვლები დაიფშხენა
რამდენიმე წვრილ კბილად
და მარჯვენაში ჩაგება
მარმარილოს ბორკილად.

მზე შიშობს, რო მასზე წინ
იას არ შეეყარო!
შენს სიარულს აჯავრებს
ღარხეული მთის წყარო.

(„რა კარგი ხარ, რა კარგი!“)

აქ თითქმის ყველაფერი ძველი და ნაცნობია — ზღვისფერი თვლები და ღამესივთ შავი თმებიც, სიოც და ვარდიც, სპილოს ძვალიც და მარმარილოც. მაგრამ რა თავისებურად, რა ოსტატურად იყენებს მათ პოეტი! ვინ იცის, რამდენმა პოეტმა შეაღარა ქალის შავი თმები ჩვენს სამხრეთულ ღამეს და შეიძლება ამ მხრივ გრიშაშვილი ნაკლებ ორიგინალურია, ეს არცაა მთავარი. მთავარი ისაა, რომ თითქმის გაცვეთილი შედარებიდან პოეტმა შექმნა ახალი ბრწყინვალე მეტაფორა „თმებზე ღამე ვიცინის“, საკვირველი თავისი ლაკონიურობითა და ხატოვანებით. ასევე ძლიერ ხშირად შეუდარებიათ ქალის ღამაში კბილები სპილოს ძვალთან, მარმარილოსთან, მაგრამ გრიშაშვილი მისგან კვლავ ქმნის ახალ უბადლო მეტაფორას: „სპილომ ძვლები დაიფშხენა რამდენიმე წვრილ კბილად და მარჯვენაში ჩაგება მარმარილოს ბორკილად“. ეს იმას მოწმობს, რომ გრიშაშვილმა ძირითადად შეინარჩუნა წინა-

პართა სატრფიალო ლექსიცა, მოცილებულ რუსთაველიდან, უნარიანად გამოიყენა მისი დადებითი ტრადიცია და შექმნა ქალის სილამაზის არაერთი სავალბელი.

სილამაზის კულტს გრიშაშვილის ინტიმურ-სატრფიალო პოეზიაში ორგანულად უკავშირდება ხორციელი სიყვარულის ძლიერი ნაკადი, რომელსაც დაჰკრავს აშუღური პოეზიის მკაფიო ელფერი და სურნელი. ასეა, კერძოდ, მის ცნობილ ლექსში „გარსებზე ბიჭის სიძღვრებიდან“: არა მარტო სურათი განწყობილება, არამედ სიტყვიერი ქსოვილიც, ლექსიცა კი მათში წმინდა აშუღურია. ეს „სულის კლიტე“, „სამოთხის გასაღები“, „სულის კოლოფი“ და სხვები, კონტრასტული შედარებები და მეტაფორები („მანც ვიტყვი, ჩამაწყვიტონ თუ გინდ ხმა“, „ბევრჯერ გულში ვარდის ნაცლებს შენ წიწკა დამითესე“ და სხვ.) ქალქურობა პოეზიის ჩვეულებრივი ინვენტარია, ხოლო ლექსის ლირიკული გმირი — ხორციელი სიყვარულის მონა და მცხოტბე. არაფერს ქალში იგი ისე არ აფასებს, როგორც ფიზიკურ სილამაზეს და ამის გამო უნებურად დალატობს კიდევაც თავის სატრფოს.

სავლენსმია, რომ თითქმის ყველა ლექსში, რომლებიც გაცრუებულ სიყვარულის ტანჯვას გადმოგვცემენ, იოსებ გრიშაშვილი დალატისა თუ უთანაგრძნობის პირველ მიზეზს მხოლოდ ხორციელი სიყვარულით გატაცებაში, სულიერი კავშირის უქონლობა-დაარღვევაში ხედავს. პოეტი თითქმის გვეუბნება: ვისაც მარტო გარეგნობა იტაცებს, მას არ უნდა გაუკვირდეს, თუ სატრფო ვერ გაუგებს, არ თანაუგრძნობს ან ულალატებს. არ უნდა გაუკვირდეს, რადგან თუ მიჯნურებს არ აკავშირებს ერთი მისწრაფება, ერთი მიზანი და იდეა, მაშინ სიყვარულში ისევე მოსალიზნელია იმედგაცრუება და დალატა, როგორც უეტრად მოვარდნილი წვიმების დროს წყალიდობა.

გავიხსენოთ თუნდაც იოსებ გრიშაშვილის ერთ-ერთი პოპულარული ლექსი „ის მოსულა“ (1914 წ.). იგი მოგვიხსნობს იმაზე, თუ როგორ ამაოდ ელოდა პოეტი სატრფოს. როგორ ამაოდ უღიდა მას, მინახულებსო: „ველი, ველი, მაგრამ რა ექნა, რომ არ მოდის, არ მესტუმრა?“ არ ესტუმრა იმიტომ, რომ ისინი სულიერად უცხონი არიან ერთმანეთისათვის, პოეტი მხოლოდ ხორციელი სილამაზით მოიხიბლა და დაივიწყა, რომ სიყვარულში მთავარია სულიერი კავშირი, სულიერი ნათესაობა, დაივიწყა და ამისათვის მკაცრდაც დაისაჯა:

ის მოსულა! ის აქ არი!

მერე მე რა? მერე მე რა?

აჰ, ნეტავი მისთვის ლექსი

არასოდეს დამეწერა!

და მას შემდეგ ფიქრის ფიქრი

ველარ, ველარ დავიღინჯე...

ახვ. ადრევე რად არ ესცანი,
სული რად არ გაუხსინჯე!

ასევე არ გაუხსინჯა სული პოეტმა იმ ქალს,
რომელსაც გულმკერდზე დააკრა „პატარა ნარ-
გიზი“, „კოხტა და ფაქიზი“. არ გაუხსინჯა და
კვლავ იწვინა უთანაგრძობის ისეთი სიმწვევე,
რომ საყოველთაოდ ცნობილ ლექსში „ნარგო-
ზი“ (1913 წ.) მწარედ აღმოხდა: „მას შემდეგ
ალარ მწამს მარტო გარეგნობაო“. აქ ყურად-
ღებას იტყვის გამოთქმა „მარტო გარეგნობა“,
რამდენადაც იგი პირდაპირ მიგვიითითებს გრი-
შაშვილის სატრფიალო პოეზიის იდეალზე —
არც მარტო გარეგნობა, არც მარტო სულიერი
მშვენიერება, სრულყოფილებას, პოეტის აზ-
რით, სიყვარული მაშინ აღწევს, როდესაც
ტრფიალების სავანი თავისთავში განასახიერებს
როგორც ხორციელ, ისე სულიერ სიღამაზეს.
მაგრამ თუ ხაშქე არჩევანზე მიდგება, მაშინ,
რა თქმა უნდა, უპირატესობა სულიერს უნდა
მივანიჭოთ, როგორც ზნეობრივად უფრო მა-
ღალსა და გამაკეთილშობილებულს.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ სანუკვარი იდე-
ალის ძებნაში იოსებ გრიშაშვილს ხშირად იტა-
ციება ოცნება, რაკი მკაცრი სინამდვილე არც-
თუ იშვიათად სუსხავდა და აჰქნობდა სიყვარუ-
ლის ნაჲ ყლორტებს, პოეტი შეეცადა ის, რაც
ცხოვრებაში სურდა ეხილა, ოცნებაში მაინც
შეექმნა. „ჩემს სიყვარულში შეგქმენ ეა გზარ-
დეო“, ეუბნება იგი სატრფოს და გასაგებია,
რომ სატრფოშიც იგი ოცნებას აფასებს: „მე
მხოლოდ მიყვარს შენი ოცნებაო“. ასე ვახდა
პოეტისათვის ოცნება მთელი სამყარო, სადაც
გადაჰქონდა თავისი საუკეთესო მისწრაფებანი
და იდეალები, სადაც ქმნიდა „სულის სატრ-
ფოს“ რეალურზე მაღალ სახეებს. ეს ამხნევე-
ბდა მას როგორც მიჯნურს, როგორც ხალხის
ბედნიერებისათვის მებრძოლს, სულიერ ძალას
მატებდა, უღვივებდა უმარობისა და ბრძოლის
ჟინს, განუშტკიცებდა გამარჯვების, „გიშრის
ღამის“ შემდეგ განთიადის, დღესასწაულის და-
დგომის რწმენას. „კვირაქალში“, რომელიც
1915 წელს დაწერა, პოეტი მგზნებარედ მოუხ-
მობდა ოცნებას, მოდი, გამომოცხადე, „ერ-
თად შევხვდეთ ალიონსა, ერთად შევხვდეთ
დღესასწაულსო“.

სული... სული დატრეილი მაქვს,
დათენთილი, დაქენთილი,
მაშ, სად ეპოვო ტუცენება,
მაშ სად ეპოვო ტკბილი ძილი?
ოცნებაო! ოცნებაო!..

მოთხარ, შენსა ვადაქიდე
მომერევა განა ძილი?
შემიძლიან ძილი კიდე?
წამოვიქერ ლოვინიდან
და შენ გიხმობ დანაკოდი:

ოცნებაო! ოცნებაო!
დამენახევე!.. გული.. მოდი...

ოცნება საშუალებას აძლევდა პოეტს აქლ-
ლებულიყო ცოცხალ სინამდვილეზე მარტო
რითი სულიერი კმაყოფილება ეგრძობდა
სინამდვილის მსახვრალი ხელი აქაც წვდებოდა
და უმსხვრევდა სანუკვარ ოცნებებს. ამ მხრივ
ძლიერ საინტერესოა „ვარდის ბუჩქი“, რომე-
ლისა საფუძვლად ის იდგა უდევს, რომ რეა-
ლური, ხორციელი სიყვარული უფრო დაბლა
დგას, ვიდრე ოცნებით წარმოსახული. მისი
ლირიკული გმირი, შეყვარებული ვაჟი ხშირად
აკიოხავდა ობოლ ვარდის ბუჩქს, ისევე სევდი-
ანსა და გულჩაახოზობილს, როგორც თვითონ
იყო, უხმოდა უზიარებდა მას თავის მღელვარე
ფიქრებს და უტყუო საუბარში ნამდვილ სული-
ერ ნეტარებას ეძლეოდა. განვლო დრომ და
ვაფმა შეიტყო: „სატრფომ გილაღატაო და სხვა-
ზე იქოოწინა“. შეკრწუნებულმა მიჯნურმა მყი-
სეე მააშურა ვარდის ბუჩქს, ევონა
იქ მაინც ეღირსებოდა ალურსი, მაგრამ
რა იცოდა, თუ უარესი ელოდა — ვა-
რდი აღარსად იყო, მის მაგივრად
ევალი ჰყვოდა, ხოლო სიოს წილ ვრივალი
მკინეარებდა. მწუხარებას უფრო დიდი მწუ-
ხარება დაემატა, რადგან „სულის სატრფოს“
დაკარგვა გაცილებით უფრო მძიმეა, ვიდრე ხო-
რციელი, რეალური სატრფოსი. ამიტომ ამბობს
იგი:

ნეტავ ქალის ღალატსა
მოეცხე, მოეეკალი, —
ოღონდ იმ ბუჩქს, ვარდის ბუჩქს
არ მოესხა ეკალი.

ასეთ ღალატს, სიცივესა და უთანაგრძობას,
რასაც პოეტი ცხოვრებაში არცთუ იშვიათად
ხედავდა, იგი ზოგჯერ წონასწორობიდან გამო-
ყავდა და აფიქრინებდა, თითქოს ამ ქვეყნად
არ არის და არც შეიძლება იყოს ნამდვილი
სიყვარული. უფელავერი წუთიერი და წარმა-
ვალია. ქალი იმდ ან ღირს, რომ შეიყვარო,
მას არა აქვს ღრმა გრძნობა.

ქალი? მმ! ღირს რომ ქალისათვის
იტანჯო და ცრემლი ღვარო?
ღირს თუნდ იმათ, რომ უზადო
წუთით მაინც შეიყვარო?
ო, ეს ვიგარძენ ძლიერ გვიან
და დაეკარგე დღეს რწმუნება:
რა ყოფილა მამ თვით ქალი?

რა ყოფილა თვით ბუნება?

აი ასე დაამცირა და შეურაცყო ქალის ღი-
რსება სატრფოს ღალატით აღშფოთებულმა
პოეტმა ლექსში „ლოცვა ქამსა წყევისასა“. და
დასწყევლა როგორც ქალის გაჩენა, ისე საერ-
თოდ სიყვარულიც. ასეთი განწყობილება, რა
თქმა უნდა, წუთიერი იყო, გამოწკლისი და
იგი არ ქმნის პოეტის სატრფიალო ღირიის

ძირითად პოეტს. პირიქით, მისი ღირსება სწორედ ის არის, რომ გამსჭვალულია დიდი ადამიანური სიყვარულის ღრმა რწმენით, რომ იგი სიყვარულსა და სილამაზის ამაღლებული საგალობელია. განა თვითონ გრიშაშვილმა არ განაცხადა სიამაყით, „მე სიყვარულმა შექმნა პოეტადო?“ განა იგი არ არწმუნებდა სატრფოს: „ჩემს მეკრძღვი ხომ სამი გული ბინადრობს: პოეზია, შენ და ჩემი ქვეყანაო“. განა მან არ თქვა „სიყვარული — ეს ცხოვრების აზრი, გონიო?“ ან გაეხსენოთ, როგორ ევედრებოდა იგი სიყვარულს ლექსში „რითმებისგან ლექსი დავწაწა“:

სიყვარულო! სიყვარულო!

არავინ მწამს შენს ვარქმე, —

შეიწირე ჩემი ლოცვა.

მეც მიმიღე შენს ფრთებს-ქვეშე!

მაგრამ შეცდომა იქნებოდა გვეფიქრა, თითქოს სკეპსისი, რომელიც შეინიშნებოდა იოსებ გრიშაშვილის რევოლუციამდელ სატრფიალო პოეზიაში, შემთხვევითი, არაკანონზომიერი მოვლენა იყო. ყოველ გრძნობას ცხოვრება, სინამდვილე ასაზრდოებს და. მაშასადამე, გრიშაშვილის სკეპსისაც აქვს სოციალური წყარო, სოციალური ნიდაგი. საქმე ის არის, რომ იმხანად პოეტს ჯერ კიდევ არასაკმაო კავშირი ჰქონდა ხალხთან და ამის გამო ყოველთვის სწორად ვერ ერკვეოდა საზოგადოებრივ მოვლენებში. იგი თვალნათლივ ხედავდა, თუ როგორ თარეშობდა რეაქცია, როგორ დევნიდა თვითმპყრობელობა სიცოცხლესა და სიხარულს, როგორ ცდილობდა იგი პირქუშ საპყრობილედ ექცია მთელი რუსეთი, და იყო წუთები, როცა პოეტს ექვი იპყრობდა: არის კი ძალა, რომელიც მოერევა მეფის თვითმპყრობელობას. დათრგუნავს რეაქციას, რომელსაც თავისი მსახვრალი ხელი აღუმართავს ყოველგვარი ნათელი აზრის, წმინდა გრძნობის, სიცოცხლისა და სიყვარულის წინააღმდეგ? სულითა და გულით თანაუგრძნობდა რა ხალხს, იოსებ გრიშაშვილი მძაფრ სულიერ ტკივილებს განიცდიდა რეაქციის მოძალების გამო, აფიქრებდა მშრომელთა უსიხარულო ყოფა და მწუხარებით ამბობდა: „ავადა ვარ, სული მტკივაო“. აი ასეთი ავადმყოფობის, სულიერი დეპრესიის დროს იოსებ გრიშაშვილი ადვილად მტკიცად წერდა-ბურჯუაზიული იდეოლოგიის ძლიერ გავლენაში და სწორედ მაშინ წერდა ლექსებს, რომლებიც არ გამოხატავდნენ ხალხის განწყობილებას, ნათელი მომავლისაკენ სწრაფვას, ადამიანის, მისი სიყვარულის მტკიცე რწმენას („ოქროს ფები“, „ლოცვა ეამსა წყვეისასა“, „ნახტომი“ და სხვ.).

ასეთი ხასიათის ლექსები, სადაც წინა პლანზეა ვიწრო-კამერული და წვრილბურჯუაზიული განწყობილება, იოსებ გრიშაშვილის ცოტა

რადი აქვს, მაგრამ ისინი მაინც არ განსახლავრავენ მისი სატრფიალო პოეზიის ძირითად მართულებასა და სახეს, არ ასაზრდოებენ მის წამყვან ტენდენციას. იოსებ გრიშაშვილს მართა მარტო ისეთი ლექსები ეწერა, რუნდულიაქვს „ლოცვა ეამსა წყვეისასა“ ან „ოქროს ფები“, მაშინ, ცხადია, იგი ვერ ვახდებოდა დიდი პოეტი, მისი ლირიკა გზას ვერ გაიგნებდა ხალხის გულისაკენ. საბედნიეროდ, გრიშაშვილი არ ვაყვამედარ გზას და თავის პოეზიაში უმდებრანამდვილ ადამიანურ სიყვარულს, ძირითადად უპასუხა ხალხის გულისთქმას. ეს არის მთავარი და გადაამწყვეტი. თუ ასე არ იყო, როგორღა მოიბოვა მან უჩვეულოდ დიდი პოპულარობა თვით აკაცისა და ვაჟა-ფშაველას სიცოცხლეში და მათ გვერდით? რატომ აქცია ხალხმა მისი ბევრი ლექსი სიმღერად? აკაცის შემდეგ ხომ არ ყოფილა საქართველოში პოეტი, რომელიც ამ მხრივ შეედრებოდეს გრიშაშვილს? ისეთა პოპულარული სიმღერები, როგორიცაა „გენავცვალე“, „ლერწამი ხარ“, „ნარგისი“, „სად შეხა და სად იმისი თვალები“, „სანთელი“, „გილო, მიყვარხარ!“, „რა კარგი ხარ, რა კარგი!“, „ახ, ნეტავ გული არ მქონებოდა“ და ბევრი სხვა ხომ გრიშაშვილის ლექსებზე შეიქმნა?

მართალია, თანამედროვე ლიტერატურულ კრიტიკაში უკვე სადავო არ არის, რომ იოსებ გრიშაშვილის რევოლუციამდელი სატრფიალო პოეზია უარყოფითთან ერთად (უხეშ ეროტიზმამდე დასული ხორციელი სიყვარული) შეიცავდა პროგრესულსაც (წმინდა, ფაქიზი ადამიანური სიყვარული), მაგრამ საერთოდ პოეტის სატრფიალო ლირიკას ჩვეულებრივ განიხილავენ მისივე მოქალაქეობრივ-საზოგადოებრივი ლირიკისაგან მოწყვეტით, იზოლირებულად. ამის გამო ჩრდლოში რჩება გრიშაშვილის სატრფიალო პოეზიის ყველაზე პროგრესული, ყველაზე ჯანსაღი ნაკადი, შეუქმნეველი რჩება მისი იდეალური ლირიკული გმირი, რომელსაც ჰაბტუკობიდან დღევანდლამდე უგალობს პოეტი, თუმცა ზოგიერთი მგონის მსგავსად მას არ შეუქმნია სატრფოს ერთი მთლიანი, განზოგადებული მხატვრული სახე, როგორცაა, მაგალითად, დანტეს ბეტარჩიე, პეტრარკას ლუარა ან გალაკტიონის მერი.

თავისი სატრფიალო ლირიკის ეს იდეალური გმირი იოსებ გრიშაშვილმა შემოიყვანა ჯერ კიდევ ერთ-ერთ ადრინდელ ლექსში „სიმღერა გადახეწილისა“ (1907 წ.). ამ ლექსში გადახეწილი ანუ გადასახლებული რევოლუციონერი გულის ტკივილით ემშვიდობება სატრფოს და სთხოვს ნუ მიეცემა მწარე ფიქრებს, ნუ დაადებს და ნურც ელის მას, რადგან სჯერა, რომ უცხო მხარეში დაიღუპება:

მშვიდობით სატრფოვ! ველარ ვიხილავ
სევდით შენაკროლ შენს ლაყვარდ

ოვალებს,

ველარ მოვისმენ შენს ტკბილ საუბარს,
ვერსად წაუველ ჯალათის ბრწყალბს.
მშვიდობით! მივალ, გული აქ მრჩება,
გისმობ! ხომ მხედავ ხელბეგაშვიერის!
ველარ გიხილავ სიყრმის მეგობარს
და ვერც სამშობლოს წითლად
დაფერილს.

მხოლოდ ნუ მოსხლეტ ცრემლს
თვალებიდან,

ნუ მიეცემი ფიქრებას მწარეს,
შენ ინავარდე და მე კი... მე კი
ჩავესვენები უცხო სამარეს.

მრავალსიმქმელი ლექსია! მასში იღებს სა-
თავეს ის თავანკარა, ჯანსაღი ნაკადი იოსებ
გრიშაშვილის პოეზიისა, რომელმაც სახელი
მოუხეცა პოეტს და ხალხის საყვარელ მგოსნად
აქცია. სწორედ ამიტომ ეს ლექსი არსებითად
ვანსხვადება არა მარტო „ოქროს ფეხისა“ და
მისი მსგავსი ნაწარმოებებისავე, არამედ იმ
ლექსებისგანაც, რომლებშიც პოეტი ხორციელ
სიყვარულს უვალობს („გარეუბნელი ბიჭისი-
მღერებიდან“ და სხვ.). მართალია, გრიშაშვილი
არც ამ შემთხვევაში უფლის გვერდს „ლავარდ
თვალეზს“, მაგრამ წინა პლანზე მაინც სულიერ
და არა ხორციელი სიყვარულია. აქ სიყვა-
რული აღქმულია როგორც სულთა კავშირი,
როგორც სულიერი ნათესაობა და მეგობრობა.
სატრფოსთან გამოშვიდობებისას ვაჟი წუხს
იმის გამოც, რომ ველარ იხილავს მის „შენაკრ-
თოდ ლავარდ თვალეზს“ და იმის გამოც, რომ
ველარ მოისმენს მის „ტკბილ საუბარს“, ველარ
ნახავს „სიყრმის მეგობარს“. ამავე დროს ყვე-
ლაფრიდან ჩანს, რომ უკანასკნელი მიზეზი უმ-
თავრესი და უბირველესია, რომ განდასაღებუ-
ლის სატრფო თუ უახლოესი თანამებრძოლი
არა, მისი იდეური თანამებრძობი მაინც იყო.
ისინი დაახლოვა და შეაკავშირა საერთო მისწ-
რაფებამ. საერთო ოცნებამ და იდეალებმა,
კერძოდ, სურვილმა ეხილათ „წითლად დაფე-
რილი“ სამშობლო, ე. ი. თავისუფალი და ბედ-
ნიერი. ერთი სიტყვით, ქალ-ვაჟის ტრფობა აქ
ლექსში წარმოგვიდგება როგორც ნამდვილი
ადამიანური სიყვარული, ამაღლებელი და აღ-
მაფრთხილებელი, სადაც მიღწეულია ხორციე-
ლისა და სულიერის სინთეზი, თუმცა პოეტი
უპირატესობას მაინც სულიერ საწყისს აძლევს,
იგი მიაჩნია ძირითადად და განმსაზღვრელად.
ხორციელი სიყვარული ხომ ცხოველისა თუ
ფრინველისთვისაც მისაწვდომია, მათ შეუძლი-
ათ გარეგნული სილამაზის დაფასებაც და შემ-
თხვევითი როდია, რომ „შეყვარებულ ჩიტს
ყოველ გაზაფხულს ბუმბული ახლად უფერად-
დება“. სულიერი სიყვარული კი მხოლოდ ადა-
მიანის, ბუნების ამ მშვენიერის ხედილია. იგი
მიუწვდომელია ყველა დანარჩენი სულიერისა-
თვის დედამიწაზე, და საესებით ბუნებრივია,

რომ „დიანას ისრებში“ (1912 წ.) პოეტს ამბობ-
და:

მე მხოლოდ მიყვარს სული ქალისა
სხვა არაფერი... სხვა არაფერი
ადამიანს შეიძლება მოსწონდეს ქალის გარე-
გნობა, მისი ფიზიკური სილამაზე, მაგრამ ეს
როდია საკმარისი, რომ შეიყვაროს. მთავარია,
ვინ არის იგი, რა მიზანი აქვს, როგორია მისი
სულიერი სამყარო. პოეტი არ ეთანხმება იმას,
ვისაც მოსწონს ლამაზი ვაზა და აღფრთოვანე-
ბით აქვს მას, იმას კი ვერ ამჩნევს, რომ ლა-
მაზი ვაზა ხშირად ცარიელია. აი ამიტომ მისი
იდეალია არა იმდენად გარეგნულად ლამაზი,
რამდენადაც შინაგანად მდიდარი, სულიერად
ამაღლებელი, ხალხთან დაკავშირებული და
ხალხის ბედნიერებისათვის მებრძოლი ქალი.
ლექსში „ერთ ქალს“, რომელიც 1907 წელს და-
წერა, იოსებ გრიშაშვილი სწორედ ამ აზრს
ავითარებდა:

მე არ მიზიდავს ეგ წარბ-წამწამი,

თვალები — ლურჯი მარგალიტები!
მე არ მიზიდავს ტანი — ლურწამი,

თოვლის ყელ-ყური, შუშა თითები;
მე არ ვეყვები მაგ ოქროს თმისთვის,
არც ვეკონები შენს შაქრის ბავეს,
მე მხოლოდ გეტრფი, გეტრფი იმისთვის,
რომ ხალხს ეკუთენი, ხალხს მოამავეს.
ო, ნუ იფიქრებ, რომ ვემონები
შენს გარეგნობას, შენს სახის იერს,
ერთი კოცნისთვის თავმოშორნები
სიკვდილს შეგხედები, სიკვდილს

ბედნიერს!

მე მხოლოდ მივსდევ შენს აზრთა კონას,
მიყვარს ეგ გული უმანკო, ჩვილი,
რომ შენ არ ჰგეხვარ ოცნების მონას,
რომ შენ ხარ ქალი — მამულიშვილი.

უფრო გვიან, 1911 წელს, იოსებ გრიშაშვილ-
მა „ტბის დედოფალში“ კვლავ ხაზი გაუსვა,
რომ ნამდვილი სიყვარულის საფუძველი შეიძ-
ლება იყოს მხოლოდ „აზრთა კონის“, იდეებისა
და სულიერ მისწრაფებათა ერთიანობა, კვლავ
განაცხადა, რომ მისი ტრფობის იდეალი და
ობიექტი მამულისათვის თავდადებულ მებრ-
ძოლი ქალია. ეს ორნაწილიანი ლექსი მოგვიტ-
ხრობს, თუ როგორ მოხიბლა სიზმარში პოეტი
ტბის დედოფლის მშვენიერებამ. მისმა აბრეშუმის
ჩამოქნილმა თმებმა, ცვარამოყრილმა მკერდის
ბროლმა, სხივანკარა კბილთა მძიმმა, ჰაეროვან-
მა ტანმა და, რაც მთავარია, მისმა გულში ჩამ-
წვდომმა სიმღერამ, თუმცა ვერ გაიგო, რას
მღეროდა, ვის უვალობდა იგი. მეორე სიზმარ-
ში პოეტი უკვე ჩასწვდა ტბის ასულის სიმღე-
რის აზრს, დაიანახა, თუ ხმალგაწვდილი როგორ
მოუხმობდა იგი სისხლის ლანდებს და ჰყიოდა:

— შეტყვევებს იგი, ვინც მტრის მიმართ
შედრკეს, ქელი მოიხაროს
და გმირულ დრის გმირულადა
გპირმა სისხლი არ დაღვაროს!
რას მიქვიან დახანება,
რას მიქვიან შიში, ძრწოლა?
ჩემთან! ჩემთან! აჩრდილებო,
აჩრდილებო! ბრძოლა, ბრძოლა!..

ტბის დედოფლის ეს მოწოდება უნებურად
მოგვაგონებს რუსთაველის ნესტან-დარეჯანს და
მის შეგონებას ტარიელისადმი: „ბედითი ბნე-
და, სიკვდილი რა მიჯნურობა გგონია? სჯობს
საყვარელსა უჩვენე, საქმენი საგმირონია.“ და
შეყვარებულა ვაჟიც, ისევე როგორც ტარიელი
ნესტან-დარეჯანს, მიპყვება ტბის ასულს: „და
მეც აუყუე ამ მებრძოლ ქალს, ჩაეჭოსოვე გულ-
ში ეს ხმაო“.

როგორც ვხედავთ, გრიშაშვილის სატრფია-
ლო პოეზიაში მიჯნურობს მოეთხოვებათ იუვენს
თანამესავერენი ხალხის, სამშობლოს თავისუფ-
ლებისა და ბედნიერებისათვის ბრძოლაში,
მთელ ძალღონეს ახმარდნენ მაღალი იდეალე-
ბის განხორციელებას, გაიყონ ერთმანეთის ქი-
რი და ლხინი. მაგრამ გრიშაშვილი ფაქიზი ლი-
რიკოსია, შესანიშნავად იცნობს ადამიანს და
იცის, რომ შეიძლება ასეც მოხდეს: ვაჟმა შე-
იყვაროს ქალი, რომელიც არ იზიარებს მის
იდეებს, რომელიც თავისი სულიერი მისწრა-
ფებებით სულ სხვა სამყაროს ეკუთვნის, და
აღმოჩნდეს არჩევანის წინაშე: სამშობლოს თუ
ქალის სიყვარული. ეს არჩევანი არც ისე ად-
ვილია, როგორც ერთი შეხედვით გვეჩვენება.
ერთიც და მეორეც დიდი, ღრმა ადამიანური
გრძნობაა და შეუძლებელია უტიეილებოდ და-
თმო რომელიმე მათგანი.

გრძნობათა ამ კიდილს მიუძღვნა იოსებ გრი-
შაშვილმა ცნობილი ლექსი „შენ გეჯავრებ“
(1910 წ.). მასში პოეტმა დახატა ხალხს მოწყ-
ვებითი და თავის თავზე შეყვარებული ქალი,
რომელიც ვერ გასცილება ვიწრო-პირადულ
მისწრაფებებს და ვერ ამალეებულა სამშობ-
ლოს ინტერესების შევნებამდე. ასეთ ქალს,
ცხადია, ვერ გაპყვება გრიშაშვილის სატრფია-
ლო პოეზიის ლირიკული გმირი, თუმცა თავდა-
ვიწყებამდე უყვარს იგი, ვერ გაყვება იმიტომ,
რომ სამშობლო და ხალხი მისთვის ყველაზე
ძვირფასია. ყველაფერზე მაღლა დგას, რაშიც
გულწრფელად უტყდება სატრფოს:

მიყვარხარ, ქალო! გდიცავ, მიყვარხარ!
მიყვარს ოცნება ცრემლით აღთქმული,
მაგრამ უფროც, ჰოი ქალწულო,
მიყვარს სამშობლო, ჩემი მამული.
გულში მიღვივის მამულის ტრფობა
წინაპართავან გადმონაცემი;
სამშობლომ მომცა ნიჭი ღვთიური,
მას უნდა ვუძღვნა სიცოცხლე ჩემი.

რაკი ასეა, რაკი ვაჟს არ შეუძლია ქალის გუ-
ლისათვის სამშობლო დათმოს, ხელი დილოს სა-
ნუკვარ იდეალებზე, ამით თითქოს ყველაფერი
ითქვა და არჩევანიც მოხდა. თუმცა გრიშაშვილმა
იქნებოდა პრობლემის ძლიერ გაუქმებელი
ლი, მარტივი გადაწყვეტა. ვაჟს ხომ გატაცებით
უყვარს სატრფო, უყვარს, მიუხედავად სულიე-
რი უცხოობისა და, ბუნებრივია, უშიშის გან-
შორება, უშიშის სიყვარულის დაკარგვა. და აი
იგი ცდილობს როგორმე მოახოს რაიმე გა-
მოსავალი ჯადოსნური წრიდან, შეინარჩუნოს
ერთიც და მეორეც — სამშობლოს სიყვარუ-
ლიც და ქალის სიყვარულიც. ამისათვის იგი
მზად არის დაეხმაროს სატრფოს სულიერ გარ-
დაქმნასა და ამაღლებაში, მხურვალედ მოუწო-
ლებს მას გახდეს ნათელი მოამბისათვის თავ-
დაღებული მებრძოლი, ჩაებას საზოგადოებრივ-
შრომითს საქმიანობაში, მკიდროდ დაუკავშირ-
დეს ხალხს, განამსუვლოს მისი მისწრაფებებით
და ამით შექმნას სიყვარულის მტკიცე საფუძ-
ველი:

დაუკავშირდი შრომის ემბლემას,
სევდა, ნაღველი გამოივლოვე
და მომავლის ასაყვავებლად
შემომიერთლი.. გადაამეჭოვე.

რა თქმა უნდა, სხვა საქმეა შეძლებს თუ არა
იგი სულიერად დაიმსავსოს სატრფო (სხვა
ლექსში გრიშაშვილი ამბობს: „გეტყვი, ჩემო,
თუ ეს სული შენს სულს როგორ დაემსავსა“),
მაგრამ ერთი რამ ცხადია: მიუხედავად ძლიერი
სულიერი ტკივილისა, გრძნობათა ამ კიდილში,
როგორც მოსალოდნელი იყო, განუყოფლად
იმარჯვებს პატრიოტული გრძნობა, ვიწრო-პი-
რადულს ამარცხებს საზოგადოებრივი.

გრიშაშვილის რევოლუციამდელ სატრფია-
ლო პოეზიაში რომ უმაღლესი იდეალი — ეს
ხალხის ბედნიერებისათვის ბრძოლით გაიცის-
როვნებელი სიყვარულია, ამას ყველაზე დამა-
ჯერებლად ის ფაქტი მოწმობს, რომ ამ იდეა-
ლის მატარებელი ლირიკული გმირი და მგოს-
ნის მოქალაქეობრივი პოეზიის ლირი-
კული გმირი ერთი და იგივეა, არაფ-
რით არ განსხვავდებიან ერთმანე-
თისაგან, ზუსტად ემთხვევიან ერთმანეთს. უკვე
ლექსში „სიმღერა გადახვეწილისა“ გაერთიან-
დნენ ისინი და ერთ მთლიანობაში წარმოგვიდ-
გნენ, რამდენადაც გადასახლებული რევოლუცი-
ონერი იგივე მიჯნური და მას ვეცნობით იმ
მომენტში, როცა ციმბირში წასვლისას გულდა-
მწუხრებული ეთხოვება თავის სატრფოს, საგუ-
ლისხმაო ისიც, რომ მიჯნური ქალები ხალხის
თავისუფლებისათვის ისეთივე თავდადებული
მებრძოლი არიან, როგორც მამაკაცები („ერთ
ქალს“). კიდევ მეტი, ისინი თვითონ მხურვა-
ლად მოუწოდებენ მიჯნურებს იარაღი აისხან

და გაბედულად შეებრძოლონ სოციალურ უკუ-
ღმართობას („ტბის დედოფალი“). ერთ-ერთ
ლექსში („ეკლექა ქარი“) პოეტი ღრმა კმაყო-
ფილებისა და მადლიერების გრძნობით ეუბნე-
ბა სატრფიალს, რომ ყველაფერში, რაც ჩემში
ქარვია, შენით არის, შენით ნაქარნახევიაო:

ცის სინაზე, მიწის ლოცვა
და თვით ხალხის სიყვარული —
შენი სულის ნაქარნახით
ჩემს გულშია დაფარული.

სამწუხაროდ, გრიშაშვილის სატრფიალო პო-
ეზიის ამ ყველაზე მთავარმა და ჭანსაღმა ნაყად-
მა ვერ პოვა სრული განვითარება, ისევე, რო-
გორც მისმა მოქალაქეობრივმა პოეზიამ, რომე-
ლთანაც იგი, ეს ყველაზე ჭანსაღი ნაყადი, მჭი-
დროდ იყო დაკავშირებული. მხოლოდ საბჭოთა
ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ვახდა ეს
შესაძლებელი და მან კუთვნილი, ე. ი. გაბატო-
ნებული ადგილი დაიკავა პოეტის სატრფიალო
ლირიკაში. საესებით მართალია იოსებ გრიშა-
შვილი, როცა ამის თაობაზე წერს: „ოქტომბრის
დიდი რევოლუციის გამარჯვება ჩემს სამშობ-
ლო საქართველოში იყო აგრეთვე ჩემი იდეური
და პოეტური დეაქაცეების დასაწყისი“.

და მართლაც, გრიშაშვილის შემოქმედებაში
დაახლოებით ოცდაათიანი წლებიდან ძირეული
ცვლილებები მოხდა: მკვეთრად გაფართოვდა
პოეტის სტლიერი ინტერესების სფერო, მრავ-
ალფეროვანი ვახდა მისი პოეზიის თემატიკა,
სახეებით განიღვენა ხალხისათვის უცხო, ყალბი
ხმები. გრიშაშვილი ვახდა კომუნისმის მშენე-
ბელთა იდეოლოგი, მათი შრომისა და ბრძოლის
მომდერალი. პოეტი უკვე საშუალება ჰქონდა
აღეძრა და გადაეჭრა ყველა სოციალურ-პოლი-
ტიკური პრობლემა, რომლებიც ეი აინტერესებ-
და პირადად მას და მის მშობლიურ ხალხს. ამ-
ის გამო გრიშაშვილისათვის სატრფიალო ლი-
რიკამ დაკარგა პირვანდელი მნიშვნელობა, რა-
საც შედეგად ის მოჰყვა, რომ სატრფიალო და
მოქალაქეობრივმა ლირიკამ ადგილი შეუცვალეს
ერთმანეთს, ე. ი. მოქალაქეობრივმა პოეზიამ და-
იკავა გაბატონებული მდგომარეობა. ხოლო სა-
ტრფიალო ლირიკა გაბატონებულიდან ვახდა
დაქვემდებარებული. ზოგ ვინმეს არ ესიაომენა
ეს, მაგრამ პოეტმა მათ საკადრისი პასუხი ვას-
ცა ლექსში „ვაშლის გული“, რომელიც ერთ
გოგონას მიუძღვნა:

სცენაზე გაჩნდი, ეპეით აშლილი,
ნაძღვენი ვაშლი წინ დამიყარე;
ბრახისგან ლოყა გენთო ვაშლივით
და მომახალე სიტყვები ცხარე;
„ჩემო მგოსანო! მე მებრალეები,
რომ პოეზია გრჩება უქალოდ,
გადაივიწყე ჩემი თვალები
და ნაცვლად ახალ ვარსკვლავს უვალობა“
მე დანას ვეციო... რომ გამინელა
ის საყვედურით, ის სიკაპასე —

ავიდე ვაშლი, გადავკვირ ხელად
და იმ გოგონას მივმართე ასე.
— შეხე გაკრილ ვაშლს? რაქმეწუღი
თუ ნაკერილი ხუთი სხივებით
თით ვაშლის გული ვარსკვლავს ატარებს,
სჩანს, ჩემი ლექსიც ბუნებრივია.

ერთი შეხედვით შეიძლება ვიფიქროთ, თით-
ქოს გრიშაშვილი ეთანხმება გოგონას, რომ მი-
სი პოეზია უქალოდ დარჩა, ე. ი. მასში თით-
ქოს სახეებით გაქრა სატრფიალო ლირიკა, მაგ-
რამ ეს წწორი არ იქნებოდა. ქალს, სილამაზეს,
სიყვარულს კვლავ საბატო ადგილი უკავია
პოეტის შემოქმედებაში, თუმცა იგი აღარ არის
წამყვანი და მთავარი. აქვე უნდა ითქვას, რომ
გრიშაშვილის თანამედროვე სატრფიალო ლირი-
კა თავისი ძირითადი მოტივებით არ განსხვავ-
დება მისი ძველი, რევოლუციამდელი სატრ-
ფიალო ლირიკის ყველაზე ჭანსაღი ნაყადისაგან.
თუ წინათ პოეტი უმდროდა ასეთ სიყვარულს,
ისეთ ქალს, რომელიც შთაგონებული იყო ხალ-
ხის სამსახურის დიდი და ამაღლეებელი იდე-
ით, ასევეა დღესაც, ოღონდ ერთი არსებითი
განსხვავებით — გრიშაშვილის წინანდელი ლი-
რიკული გმირი თავდადებით იბრძოდა თავისუ-
ფლებისა და ბედნიერებისათვის, დღევანდელი
გმირი კი თავისუფალიც არის და ბედნიერიც,
ეს განსხვავება განსაკუთრებით მკვეთრად ვა-
მორჩნდება, თუ ერთმანეთს შევადარებთ პოეტის
ორ ლექსს — „თუთუნის ქარხანაში მომუშავე
ქალის სიმღერა“ და „ნარინჯიანო“.

„თუთუნის ქარხანაში მომუშავე ქალის სიმ-
ღერა“ იოსებ გრიშაშვილმა 1907 წელს დაწე-
რა და მასში გვიჩვენა უბრალო მუშა ქალის
უსიხარულო, ტანჯვითა და მწუხარებით აღსავ-
სე ცხოვრება. ამიტომ თვითონ ლექსსაც საოც-
რად ნაღვლიანი ინტონაციით აქვს, თავიდან ბო-
ლომდე გამსჭვალულია ღრმა სევდითა და ვაე-
ბით:

თუთუნის ვახვევ სიფრიფანა
თხელ ქალაღდის სამოსელში
და თან ვმღერი ჩემს ვაეზს,
მეგზინება ცრემლი ყელში,
ემღერი... ვშრომობ... ვშრომობ...
ემღერი...

ემღერი ცრემლად დანაღვლა,
და ნელინელ მელავს და მახმობს
უღმობელი ჭლექი... ჭლექი...

ჩანაყვითლი სახე ჩემი
ჰგავს ფოთოლსა შემოდგომის!
ვშრომობ! მაგრამ, ეხ, ვინ არის
მადლიერი ჩემი შრომის?!

უნებურად გაგონდებათ დიდი ილიას სიტ-
ყვები, ქართველი გლეხის სიმღერა რომ დაახა-
სიათა: „ერთი გრძელი კენესაა და მინც სიმ-
ღერას ეძახიანო“. ასეთივე გრძელი კენესაა

გრიშაშვილის მუშა ქალის სიმღერაც, რომელ-
შიც იგი თავის ვაებას გვაძენობს, თავის მიუ-
საფრთხასა და მარტობას ჩივის.

სულ სხვა თანამედროვე, საბჭოთა ქალი და
მისი ცხოვრება, ლალი და ბედნიერი, იგი ვატა-
ცებით შრომობს, მისი გული სასუა ნამდვილი
სიმღერითა და სიხარულით. და ლექსიც („ნა-
რინჯიანო“, 1937 წ.) მთის მღინარესავით მოე-
დინება, მისი ინტონაცია საზვიამო, ხალისიანი:

ქალო ნარინჯიანო, ჩითის კაბა ვაცვიკა,
ეგ სიმორცხვის თახახი სინატიფეს

განიჭებს.

ო, რა მარდად მუშაობს შენი მარჯვე ცაცია,
ო, რა მარდად ალაგებ თურინჯებს და
ნარინჯებს.

როგორც ნაზი პეპელა, ფრთამალი და
მზიკე ხარ,

მთის შევლეით ნავარდობ, გიყვარს
ჩქარი განივი.

— გრიშაშვილმა განხა და ლექსის ნავსი
გატეხა.

მკვდარი ვრძნობა აღუნთე ნათელ
ჩირალდანივით.

შენი ტყბილი ჭიკჭიკი გულში მაღლად
ჩამესმა.

კოჭაკებით შეაღე მკვრდნაშული კარები,
შენმა მხიარულებამ, შენმა თვალის
ნაკეცმა

ვარდს ღიმილი აჩუქა და ზღვას — მინან-
ქარები.

ყველაფერი ამ ლექსში მოწმობს, თუ რა
ბედნიერია საბჭოთა ქალი, როგორ ძირფესვიან-
დად შეიცვალა ქალის ბედი საზოგადოებაში.
სადღა ძველი მუშაქალის დარდი და მწუხარ-
ება, ტანჯვა და ვაება? საბჭოთა ქალი სრუ-
ლიად ახალი ქალია, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს,
თითქოს მას არაფერი არ აკავშირებდეს წარ-
სულთან. მან შეინარჩუნა, ხოლო ზოგჯერ
თვისებრივად ახალი შინაარსი მისცა წინაპარ-
თა ყველა საუკეთესო ღირსებას — სიღამაზეს,
სულიერ მშვენიერებას, მაღალ საზოგადოებრივ
იდეალებსა და ინტერესებს. „თქვენი წინაპარი
გყოლიათ დიდი, ბარათაშვილის სოფლის ზრდი-
ლით“, მიმართავდა პოეტი დიდი სამამულო
ომის წლებში ქართველ დედებს („ჩვენს დებს
და დედებს“, 1941 წ.) და ამით ხაზს უსვამდა
მკობრო სულიერ კავშირს წარსულსა და აწ-
მყოს შორის, ძველისა და ახლის მემკვიდრეო-
ბითობას. საგულსხმობა, რომ ქართველი ქალის
მრავალფეროვან მხატვრულ სახეთა ვალერეი-
დან გრიშაშვილმა დაასახელა მხოლოდ ბარათა-
თაშვილის სოფლი, სახელგანთქმული პოემის
„ბედი ქართლისა“ ერთ-ერთი მთავარი პერსონა-
ჟი, და ეს შემთხვევითი როლია. სოფლი სო-
ლომონ ლეონიძის უბრალო მეუღლე კი არა,
სულიერი მეგობარია, ღრმად დაინტერესებული

საზოგადოებრივი ცხოვრებით და თავისუფლ-
ბის დიდი ტრფიალი. მას ათქმევინა პოეტმა
ცნობილი სიტყვები: „რა პატევსა ყრის მან
ბულბული, გალიაშოა დატყვევებულნი“
სიტყვით, სოფლი ქალის ის იდეალია, რომელ-
საც გრიშაშვილი უმღეროდა და უმღერის თა-
ვის საუკეთესო ლექსებში.

რა თქმა უნდა, საბჭოთა ქალის პატრიოტიზ-
მი, მისი სიყვარული თავისუფლებისადმი თვი-
სებრივად სხვაა, უფრო მაღალი და სრულყო-
ფილია, მაგრამ ეს არ გამოირიცხავს სულიერ
ნათესაობას წინაპრებთან, რომლებიც აგრეთვე
დიდად აფასებდნენ სამშობლოსა და თავისუფ-
ლებას, რომლებიც აგრეთვე მზად იყ-
ვნენ მამულის დასაცავად არა მარტო
ქმრები და შვილები გაეგზავნათ, არა-
მედ საჭიროების შემთხვევაში თავადაც აელოთ
მახვილი მომხედური მტრის წინააღმდეგ. ამით
აიხსნება, რომ წინაპართა საუკეთესო საქმენი
მისაბაძად მიიჩნია საბჭოთა ხალხს და ისინი
ხშირად აღაფრთოვანებენ კომუნისტების მშენე-
ბლებს ახალ-ახალი გმირობისათვის სამშობლოს
სადიდებლად, მის საკეთილდღეოდ. ამითვე აიხ-
სნება ის მსგავსება თუ იგივეობა, რომელიც
შეინიშნება გრიშაშვილის სატრფიალო პოეზი-
ის რევოლუციამდელ და მისი შემდგომი პერი-
ოდის ლირიკულ გმირთა შორის.

თუ, მაგალითად, გრიშაშვილის ცნობილ
ლექსს „ბალადა ხელმანდილზე“ (1942 წ.) შე-
ვადარებთ მისსავე ნაწარმოებებს „სიმღერა გა-
დახვეწილისა“ და „ტბის დედოფალი“, ცხადი
გახდება, რომ სამივე ამ ნაწარმოების ძირითადი
მოტივი არსებითად ერთი და იგივეა. ლექსის
„სიმღერა გადახვეწილისა“ ლირიკული გმირი
თავის თავში აერთიანებს ხალხის ბედ-
ნიერებისათვის მებრძოლსა და მიჯნურს,
ასევე გვიანდელ ნაწარმოებშიც „ბალა-
და ხელმანდილზე“. „ტბის დედოფლის“ ლი-
რიკული გმირი სატრფოს მოუწოდებს თავი და-
სდოს სამშობლოსათვის, ასევე იქცევა ლექსის
„ბალადა ხელმანდილზე“ ლირიკული გმირიც.
მთელი სხვაობა მათ შორის ის არის, რომ ერთ
შემთხვევაში ლირიკული გმირი იბრძვის ხალხის
თავისუფლებისა და ბედნიერების მოსაპოვებ-
ლად, ხოლო მეორე შემთხვევაში უკვე მოპო-
ვებულის დასაცავად და შესანარჩუნებლად.
ამით, რა თქმა უნდა, ძირითადი მოტივი არ
იცვლება, კერძოდ, არ იცვლება უმაღლესი ად-
მიანური სიყვარულის საფუძველი — სულიერი
მეგობრობა და მშობლიური ხალხის საქმისათ-
ვის თავდადება. სხვანაირად რომ ვთქვათ, გრი-
შაშვილის სატრფიალო პოეზიის დღევანდელი
ლირიკული გმირი იგივე წინანდელი ლირიკული
გმირია, ოღონდ გამარჯვებული და გალადებუ-
ლი. აი ამიტომ ეუბნება მას პოეტი:

ცხოვრებისაგან წყალწალბული
მე შენს სიყვარულს ჩამოვეკიდე,
გამარჯვებული, ვალაღებელი მიყვარხარ
კიდევ!

ყველაფერი ეს საფუძველს გვაძლევს დავასკვნათ, რომ იოსებ გრიშაშვილის რევოლუციამდელი სატრფიალო პოეზია, მართალია, შეიცავდა ორ ძლიერ ნაკადს ხორციელი და სულიერი სიყვარულის სახით, მაგრამ ის სულიერი სიყვარული, რომელსაც პოეტი უმდეროდა, არ ყოფილა ერთგვაროვანი. კერძოდ, მასში შეინიშნებოდა ისეთი მოტივიც, რითაც იგი არსებითად განსხვავდებოდა ძველი სატრფიალო-სამიჯნურო ლირიკისაგან. ამ მოტივის არსი ის არის, რომ ნამდვილი ადამიანური სიყვარული შეუძლებელია მოვაქციოთ ვიწრო-პირადული განცდების სფეროში, რომ იგი მით უფრო მაღალი და სრულყოფილია, რაც უფრო მტკიცედ უკავშირდება მშობლიური ხალხის რევოლუციურ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას, ნათელი მომავლისათვის მის ბრძოლას, რაც უფრო სრულად აერთიანებს თავის თავში პირადულსა და საზოგადოებრივს. ამით არის იგი საინტერესო და, გადაუქარბებლად შეიძლება ითქვას, ნოვატორულიც, რადგან სრულიად უეჭველია, რომ სიყვარულის ასეთი გაგება მაშინ გარკვეულ სიასლეს შეიცავდა. რა თქმა უნდა, ქართული

ინტიმურ-სატრფიალო პოეზიისათვის არასოდეს არ ყოფილა უცხო საზოგადოებრივი მოტივიც, საზოგადოებრივი ინტერესები, მათეკრძე-რესები უპირველეს ყოვლისა დამუშავდა იფარგლებოდა სამშობლოს თავისუფლებისათვის ბრძოლით და თითქმის არასოდეს არ უკავშირდებოდა ხალხის სოციალურ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას. რუსთაველის ნესტან-დარეჯანის, ნიკოლოზ ბარათაშვილის სოფიოს, აკაკი წერეთლის ნათელასა და ბევრი სხვა პერსონაჟის სიყვარული, მაგალითად, სცილდება ვიწრო-პირადული განცდების სფეროს, იგი შთაგონებულია მაღალი, კეთილშობილური იდეალებით, მაგრამ მხოლოდდამხოლოდ პატრიოტული იდეალებით და თითქმის სრულებით არ შეიცავს სოციალურ მოტივს, სოციალურ მომენტს. ეს უკანასკნელი ქართულ სატრფიალო პოეზიაში ერთ-ერთმა პირველმა შემოიტანა იოსებ გრიშაშვილმა და, მიუხედავად იმისა, რომ თავის დროზე ვერ მისცა მას ფართო გასაქანი, ხალხის სოციალურ-განმათავისუფლებელ მოძრაობასთან დაკავშირებული სიყვარული ვერ აქცია თავისი რევოლუციამდელი სატრფიალო პოეზიის ძირითად, მთავარ ღერძად. იგი მაინც არის ჩვენი საყვარელი პოეტის თვალსაჩინო დამსახურება, მისი ლირიკის დიდი ღირსება.

სეკომ თურნავა

ახალი მასალები „დიდოსტატის მარჯვენის“ ფრანგულ თარგმანზე

როგორც ქართველ საზოგადოებრიობას მოეხსენება, 1958 წელს „ფრანგ გამოძევებულთა გაერთიანებამ“, რომლის დირექტორია ლუი არაგონი, ფრანგულ ენაზე გამოსცა გამოჩენილი ქართველი მწერლის კონსტანტინე გამსახურდიას რომანი „დიდოსტატის მარჯვენა“.

წიგნი უმაღლეს დიდიანობას, რომანმა ფრანგ მკითხველთა მაღალი შეფასება დაიმსახურა. დაიწერა ბევრი რეცენზია, რომლებშიც შექებულა „დიდოსტატის მარჯვენის“ ავტორი.

წიგნი მეორეჯერ გამოიცა, მაგრამ ფრანგ მკითხველთა გაზრდილი მოთხოვნილება მაინც ვერ დაკმაყოფილდა. ამიტომ გაზეთ „ლუმანტე დიმაწის“ რედაქციამ გადაწყვიტა 1953 წლის 2 თებერვლიდან თავის ფურცლებზე გამოქვეყნებინა „დიდოსტატის მარჯვენის“ ილუსტრაციები სათანადო ფრანგული ტექსტით, რომელთა ბეჭდვა 1958 წლის დეკემბერში დაიბარდა.

„დიდოსტატის მარჯვენის“ ფრანგულ ენაზე გამოსვლასთან დაკავშირებით 1958 წლის 4 თებერვალს კონსტანტინე გამსახურდიამ საფრანგეთის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანს ჟაკ დიუკოსსა და მთარგმნელს რენე დომეკს ფრანგულ ენაზე გაუგზავნა წერილები, რომლებშიც ქართველი რომანისტი დიდ მადლობას უძღვნოდა საფრანგეთის კომუნისტურ პარტიას...

1958 წლის 5 მარტს კონსტანტინე გამსახურდიამ პარიზიდან მიიღო „ფრანგ გამოძევებულთა გაერთიანების“ გენერალური მდივნის ფრანსუა მონოს წერილი, რომელშიც ნათქვამია:

„ძვირფასო ამხანაგო კონსტანტინე.

გავეცანი თქვენს წერილს, რომელიც „დიდოსტატის მარჯვენის“ მთარგმნელისათვის მოგიწერია...

თქვენი ნაწარმოების შესახებ საფრანგეთის

გაზეთებში მრავალი რეცენზია გამოქვეყნდა, ჩვენს განკარგულებაში ამონაბეჭდები. მაგრამ მათი გამოგზავნა ჯერ კიდევ ნაადრევად მიგვჩნია (რადგან გასული წლის ბოლო რიცხვებში თქვენი ნაწარმოების ლიტერატურული ღირსების გამო ბევრი რეცენზია დაიწერა და ყველა ჯერ კიდევ არ არის გამოქვეყნებული). რამდენიმე ხნის შემდეგ გამოგზავნით რეცენზიების პატარა დოსიეს“.

„ფრანგ გამოძევებულთა გაერთიანებამ“ მწერალს დაპირება შეუხრულა. კონსტანტინე გამსახურდიამ მიიღო პარიზის სააგენტოს საბჭოთა ლიტერატურის თარგმანთა ბიუროს დირექტორის რენე უნტცბიუკერის ოფიციალური წერილი. მასში ნათქვამია:

„ძვირფასო ამხანაგო.

მე, როგორც საბჭოთა ლიტერატურის თარგმანთა ბიუროს დირექტორი საფრანგეთში, გაცნობებთ, რომ „საერთაშორისო წიგნის განყოფილებასთან“ ჩვენს სააგენტოს ხელშეკრულება აქვს დადებული, რომლის საფუძველზე მას უფლება ენიჭება გადათარგმნოს და გამოაქვეყნოს საბჭოთა მწერლების ნაწარმოებები. ყველა ფრანგი გამოძევებული, ვისაც საბჭოთა მწერლის ნაწარმოები დაინტერესებს, ვალდებულია ჩვენ მოგვმართოს. ჩვენ კი თარგმანს ვანდობთ მომზადებულ მთარგმნელებს. ახლა უკვე ბოლო მოიღო ფრანგ გამოძევებულთა თვითნებობას: ისინი ყოველგვარი ნებართვის გარეშე ათარგმნიან ბუნებრივად ამა თუ იმ საბჭოთა ან რუს ავტორებს.

ჩვენმა მეგობარმა ლუი არაგონმა, რომელსაც თქვენ იცნობთ, მიზნად დაისახა ვაიცნოს საფრანგეთის საბჭოთა ლიტერატურა. არაგონი ადგენს სათარგმნი ლიტერატურის პროგრამას და სწორედ მან გეთხოვა გადაგვეთარგმნა თქვენი მშვენიერი წიგნი, ზემოთქმულიდან თქვენ

გაიგებთ, თუ რატომ გადმოგვიგზავნა „ფრანგ გამოცემელთა გაერთიანებამ“ თქვენი წერილი. წერილის მიღებისთანავე მისი შინაარსი გავაქანით მთარგმნელს რ. დომეკს. ჩვენთვის ძალიან ძნელია გითხრათ, თუ რატომ არ ვიპასუხებთ მთარგმნელმა. შესაძლოა მას სათანადო მასალები ხელთ არ ჰქონდა და თავი შეიკავა. უნდა გამოგიტყდეთ, რომ პირველად დომეკის თარგმანი არ მოგვეწონა, იძულებული გავხდით საფუძვლიანად გავცესწორებინა იგი. ვღებულობთ თქვენი კრიტიკისა და კომპლიმენტების ნაწილს, რომელიც ჩემს მიერ გაწეული შრომის საფასურად მიმაჩნია. ბატონ არაგონსაც გავაცანი თქვენი წერილი, იგი პასუხს ჯერ კიდევ ვერ გწერთ, როგორც მოგახსენებთ, მეტად გადატვირთულია საქმით. ამიტომ გადავწყვიტე მომეწერა ეს წერილი. თუმცა დაგვიანებით, რის გამოც ბოღიშს ვიხბი.

ძვირფასო ამხანაგო კონსტანტინე, უნდა ვაცნობოთ ისეთი რამ, რაც თქვენთვის უთუოდ საკმაოდ ცნობილი არ არის. წერილში ყველაფრის დაწერა ჩემთვის ძნელია. რაბლეს, დეკარტისა და მე-18 საუკუნის დიდი ფრანგი მწერლების სამშობლოში ზოგიერთ ჩვენს მწერალს მეტად მძიმე პირობებში უხდებოდა მუშაობა, მათ ნაწარმოებებს დიდი პრესა და დიდი კრიტიკოსები ბოიკოტს უტყავდნენ. მე მგონია, თქვენ კარგად ვერ იცნობთ იმ ბრძოლას, რომელსაც ჩვენ ვეწვევით საბჭოთა ლიტერატურის გასაფრთხილებლად. ჩვენს ხალხს, რომლის ცხოვრების დონე დღითიდღე ეცემა, მეტად მძიმე პირობებში უხდებოდა ეს ბრძოლა...

დავუბრუნდეთ თქვენს წერილს.

1. თქვენ ამბობთ, კორექტურის გამოგზავნას შეეძლო ზოგიერთი ლაფუსის თავიდან აცდენაო. მე ამაში ეჭვი არ მეპარება. მაგრამ ეს ჩვევა არ ახასიათებს ჩვენს მუშაობას და, მეორეს მხრივ, არ ვიცოდით, თუ ასე კარგად ფლობდით ჩვენს ენას. რჩევა გონიერულია. თუ თქვენი წიგნის კიდევ ახალი გამოცემა გავთვალისწინებთ, ან თქვენი სხვა თხზულების თარგმნა გადაწყდა, აუცილებლად გამოგიგზავნით კორექტურას.

2. თქვენი წიგნის წარმატების შესახებ.

წარმატება ძალიან კარგი აქვს. ამონაწერები, რომელთაც გიგზავნით, სრული არ არის. იმედი გვაქვს მალე ხარვეზებს შევაცნობთ. „ლუმინიტე დიმაწი“, რომელიც 400.000 ტირაჟით გამოდის, თქვენი რომანის ილუსტრაციებს აქვეყნებს. თქვენ ეს უთუოდ მოგახსენებთ. საინტერესოა თქვენი აზრი ამ ილუსტრაციებზე. ანდრე ვერმესერის კრიტიკული წერილი, რომელიც „ლუ ლეტრ ფრანსეზში“ დაიბეჭდა, წაკითხული გექნებათ.

3. გვეკითხებით, დავაინტერესებს თუ არა სხვა თქვენი ნაწარმოებები. რასაკვირველია,

გვაინტერესებს. გამოგიგზავნებთ ქართულ და რუსულად. შეიძლება კარგად იქნება მთარგმნელი გვეყოლოს. ჭერჯეთ ჩემს მიმართ ლიტერატურის სერიოზულ წელიწადში რვა წიგნამდე გამოდის, განსაკუთრებით შესაძლებლობა. მე ვიცნობ ზოგიერთ ბურჟუაზიულ გამოცემელს, ვისაც თქვენი თხზულებები დაინტერესებს. 4 თებერვალს „დიდოსტატის მარჯვენის“ რამდენიმე ეგზემპლარი გამოგიგზავნებთ. მიიღეთ თუ არა?

ბოლოს უნდა გითხრათ, რომ თქვენი წიგნი ძალიან მომეწონა, ისევე როგორც ჩემს მეუღლეს. ჩვენ დიდი სურვილი გვაქვს გავეცნოთ თქვენს ქვეყანას. იმედი გვაქვს მომავალ ზაფხულს ჩამოვალთ და გვექნება თქვენი ვაცნობის სიამოვნება.

თქვენდამი პატივისცემაში მერწმუნეთ.

კონსტანტინე გამსახურდიას „დიდოსტატის მარჯვენა“ დიდად შეაფასეს საფრანგეთის გაზეთებმა და ჟურნალებმა. მოვიყვანთ ზოგიერთ ნაწყევტს.

1958 წლის აპრილის ნომერში „ფრანგული წიგნის კრიტიკული ბიულეტენი“ წერს:

„ეს რომანი სათავისავე დაბრუნების ცდაა, მკვდრებით აღდგომა ეპიკური წარსულისა, რომელზეც თავის დიდებას აშენებს ახალგაზრდა ხალხი. მიუხედავად იმ წინააღმდეგობისა, რომელიც არსებობს წარსულსა და აწმყოს შორის. ორივე უფლებებით განსხვავებულია, მაგრამ ორივე სახელოვანია.“

... ამ მოვლენათა ცენტრში რჩება ხელოვანის დასახიზრება, ზნე-ჩვეულების, სამოსელის და პეიზაჟების აღწერა აღმოსავლურ ყაიდაზე ბრძოლების მრავალ სურათს ქმნიან და გვიხატავენ თავისი ეგზოტიზმით მეტად მომაჯადოებელ მეთერთმეტე საუკუნის ქართულ ფონს და გუსტავ ფლობერის „სალამოს“ მოგვაგონებენ. თარგმანი ზუსტია და ადასტურებს ქართულ ჩვეულებათა და ისტორიის ღრმა ცოდნას: ლირიკულ მომენტში კი მთარგმნელის ენა მიწვდა ავტორის ენის სიმღერას.“

„მესიდორი“ — 1958 წლის იანვარი.

„ამას წინათ გამოქვეყნებულ საბჭოთა რომანებს შორის საპატიო და განსაკუთრებული ადგილი დაეთმო გამსახურდიას რომანს „დიდოსტატის მარჯვენა“. „დიდოსტატის მარჯვენა“ განა მარტო რომანია! უღაოა, ეს თხზულება მიეკუთვნება საუკეთესო შრომათა რიცხებს, მაგრამ ამავე დროს ეს არის მდიდარი ფერებიანი ქრონიკა. ერთდამავე დროს რეალისტური და ლირიკული პოემა ქართველი ფეოდალების შრეტულ წარსულზე...“

თხრობას აღტაცებაში მოჰყავს მკითხველი. რომანი შეფერადებული და მდიდარია, ვითარცა აღმოსავლური ხალიჩა, სადაც ძალადობის სცენები და სიყვარულის გალობანი ცვლიან

ერთმანეთს მეტად მიმზიდველი სიძარბოსის ისტორიულ აღწერილობაში“.

„უ. ფ. ი.“ 1958 წ. 30 იანვარი.

„ეს არის ცხრა საუკუნის ისტორია, რომელსაც თავის „დიდოსტატის მარჯვენაში“ მოგვითხრობს ქართველი რომანიტი გამსახურდია; ეს არის სევეტიცხოველის საკვირველი ტაძრის აღმშენებლის, გენიალური ხელოვანის კონსტანტინე არსაკიძის ამბავი, რომელსაც მეფის ბრძანებით ჯალათმა მარჯვენა მოკვეთა, რადგან იგი მასზე ექვიანობდა. ამ ცენტრალური თემის ირგვლივ ავტორი მუდამ მდიდარი ფერებით მოგვითხრობს შუასაუკუნეთა საქართველოს მღვდლვარე და სისხლიან წარსულს. „მესიის მახვილს“. მეფეთ მეფე გიორგის ბრძოლა უხდება არა მარტო თურქების, ბიზანტიის მეფისა და წარმართების წინააღმდეგ, არამედ საკუთარი ფეოდალების წინააღმდეგაც, რომელთა ციხეკოშვებიც ემუქრებიან მის ძლიერებას...“

... ეს წიგნი უღაოდ დაამკაფიილებს თავგადასავალთა და იღუმალების მოყვარულებს... ამ წიგნში მკითხველს ორმაგი მოგზაურობა მოელის: პირველი მოგზაურობა შორეულ წარსულში, მეორე კი აღმოსავლეთის ზღაპრულ ქვეყნებში, სადაც ვნახულობთ პრინციებს, ჯადოსნებს, დათვებს, ფურირმებს, ავაზებს, დასახლებულ საოცარ პეიზაჟებს. ამ რომანის თვალწარმტაცი მშენებლობა იაფფასიანი როდია. წიგნის მორალის მიღმა აშკარად გრძნობთ ავტორის ცდას — დაგვიხატოს საქართველოს ისტორიის მთავარი შტრიხების ცოცხალი და მისაღები სურათი.

შემთხვევითი არ არის ის ამბავი, რომ ავტორმა წიგნის ცენტრში მოაქცია არსაკიძის პიროვნება და არა გიორგისა. მონა არსაკიძემ, თავისი გენიის წყალობით სამეფოს ხუროთმოძღვრის რანგამდე აყვანილმა, აავთ შედევრი, სადაც ჩააქსოვა ხელოვნებისა და ადამიანებისადმი მთელი თავისი სიყვარული. იგი ტირანის ექვიანობისა და შურიანობის მსხვერპლი ხდება, მაგრამ როცა თბილისელმა ცალთვალა ჯალათმა საღირამ ხელი წააცალა ოსტატს... ტრემლი წამოსდინდა ერთდერითი თვლიდან, რადგან ხელოვანს მთელი ქართველი ხალხის სიყვარული ჰქონდა დამსახურებული.

ავტორი ბოლო სიტყვაში თვითონ გვიხსნის თავისი წიგნის აზრს. — მე შეეცაადე, — ამბობს იგი, — მომეხბრო დიდი ხელოვანის ტრაგიკული სიკვდილი და მედიდებინა მისი ქმნილება...

მოვლენათა ცენტრში რჩება არსაკიძის დასახიჩრების ამბავი, ამბავი იმ დაბრკოლებათა, რომელნიც წინ ეღობებთან შემოქმედებით შრომას მტარვალბების მიერ გამართულ სახელმწიფოში“.

„საფრანგეთი-სსრ კავშირი“, 1958 წ. ოქტომბერი.

„კონსტანტინე გამსახურდიას გადაყავს მკითხველი შუასაუკუნეების საქართველოში. იგი მკითხველთა მოუთხრობს მკაცრსა და მკაცრულად თავგადასავალს ხუროთმოძღვრისა და მღვდლვარეობის სანადგურებელ მარჯვენა მოკვეთეს.“

ავტორი აღადგენს საქართველოს შორეულ წარსულს, რომელიც ჩვენში ნაკლებად არის ცნობილი. ეს წარსული ცოცხლობს ახლაც. აქ ნათლად აღწერილია, თუ როგორ ებრძოდნენ ქართველი ფეოდალები ერთმანეთს ქვეყნის შიგნით, როგორ ებრძოდნენ თურქებსა და სხვა გარეშე მტრებს. მწერალმა დაგვიხატა ფართო ისტორიულ-რომანული ფრესკა, რომელიც ვატაციებით იკითხება“.

„ტრიბუნ დე უნივე“, 1959 წ. იანვარი.

„ქართველი მწერლის მარჯვე კალმით აქ გაცოცხლებულია ძველი, ათასწლოვანი ლეგენდა. რომანის გმირია კონსტანტინე არსაკიძე, მცხეთის ლამაზი ტაძრის — სევეტიცხოველის მშენებელი (მცხეთა საქართველოს ძველი დედაქალაქია, მდებარეობს თბილისის ახლოს, თბილისი კი ლეგენდულ საქართველოს დედაქალაქია).“

რომანში მთავარ როლს სამი პერსონაჟი ასრულებს: მეფე გიორგი, ტაძრის მშენებელი კონსტანტინე არსაკიძე და ფარსმან სპარსი. ამ ორ უკანასკნელს შორის ჩამოვარდნილია კონფლიქტი. ერთი არის უანგარო პატრიოტი, მეორე კი უპრინციპო ოპორტუნისტი. ეს კონფლიქტი მკითხველის თვალწინ თანდათანობით ვითარდება და იმბება.

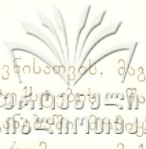
ბოლოს კრიტიკის წესით უნდა შევნიშნოთ, რომ გამომცემელს მკითხველისათვის არ უჩვენებია ის ფაქტი, რომ კონსტანტინე გამსახურდიას ნაწარმოები დაწერილია ქართულ ენაზე, თარგმანი კი შესრულებულია რუსულადან. ჩვენთვის ძალიან საინტერესოა გავეცნოთ ნიკიერი ქართველი მწერლის კალმით დაწერილ თხზულებას“.

„მიდი ლიბრ“ („თავისუფალი სამხრეთი“), 1958 წ. ოქტომბერი.

„რუსეთიდან მივიღეთ საოცარი ქართული ისტორიული რომანი „დიდოსტატის მარჯვენა“, რომელიც დაწერილია დიდი ქართველი მწერლის კონსტანტინე გამსახურდიას მიერ. ამ რომანს აქვს ეთნიკური თვისებები. მისი ლიტერატურული ღირსება არის სრული სიახლე. კავკასიის ფეოდალური წყობილება ჩვენი ერის XI საუკუნეში ჩვენთვის უფრო საოცარია, ვიდრე სუამერელებისა“.

საფრანგეთის გაზეთებისა და ჟურნალების ასეთი მაღალი შეფასება ერთხელ კიდევ მეტყველებს კონსტანტინე გამსახურდიას დიდ ოსტატობაზე. ამიტომ შემთხვევითი როდია, „დიდოსტატის მარჯვენას“ რომ გუსტავ ფლობერის „სალამბოს“ ადარებენ.

„დიდოსტატის მარჯვენა“ ახლახან მოსკოვში

ინგლისურ ენაზეც ითარგმნა. ეპეი არ არის. რომ იგი ინგლისულ მკითხველებშიც მაღალ შეფასებას დაიმსახურებს.

ამ სტრიქონების ავტორს წილად ხვდა ბედნიერება წერილები მიეწერა ფრანგ მხატვარ ჟან დორვილისათვის. რომელმაც „ლუმანიტე დიმანსის“ ფურცლებზე „დიდოსტატის მარჯვენის“ ილუსტრაციები გამოაქვეყნა.

როგორც ცნობილია, ქართული ჟურნალის „საბჭოთა ხელოვნება“ რედაქციამ გადაწყვიტა დაბეჭდოს კონსტანტინე გამსახურდიას „დიდოსტატის მარჯვენის“ ილუსტრაციები, რომლებიც 1958 წელს დაბეჭდა „ლუმანიტე დიმანსის“ ფურცლებზე (აღაპტაცია და ნახატები ეკუთვნის კომუნისტ მხატვარს ჟან დორვილს).

„საბჭოთა ხელოვნებამ“ 1959 წ. მეორე ნომრიდან დაიწყო ამ ილუსტრაციების გამოქვეყნება. დღემდე გამოვიდა უკვე ხუთი ნომერი. ამ ფაქტთან დაკავშირებით ჩვენ ჟან დორვილს პარიზში საჩუქრად გავუგზავნეთ „საბჭოთა ხელოვნება“ № 2.

ჩვენს სახელზე 1959 წ. პირველ ოქტომბერს პარიზიდან მოვიდა ჟან დორვილის წერილი, რომელშიც ავტორი წერს:

„... მივიღე თქვენი 1959 წლის 25 აგვისტოს წერილი, რომელშიც მწერთ, რომ თქვენს მეგობრებს ჩემი ილუსტრაციებისათვის მაღალი შეფასება მიუციათ. ამ წერილმა ძალიან გამახარა, გულთბად მაღლობას გიძღვნი. ჩემი ილუსტრაციების შესახებ მე უკვე თქვენს მასწავლებელს კონსტანტინე გამსახურდიას წერილი მივწერე. ჩემი აზრით, უკეთესია ილუსტრაციების გაცეობა ლითოგრაფიის საშუალებით, მაგრამ ეს შრავალ სიმწელესთან არის დაკავშირებული. გაზეთში რეპროდუქცია ხშირად ცუდი გამოდის.

კონსტანტინე გამსახურდიამ გამომოგზავნა ფოტოსურათების მშვენიერი სერია, რომლებიც წარმოგვიდგინენ თქვენი ლამაზი საქართველოს პეიზაჟებს, ხალხებს, ციხე-სიმაგრეებსა და ტაძრებს. როცა „დიდოსტატის მარჯვენის“ პერსონაჟებს ვხატავდი, მე მათ ცხოვრებასა და შინაგან განცდებს ვიზიარებდი; ისინი ჩემი მეგობრები გახდნენ. ეს მამამზე იქნება, ზეიადი სპასალარი, მეფე გიორგი, კათალიკოსი, ფარსმან სპარსი, კონსტანტინე არსაკიძე თუ სხვანი.

დიდ, დიდ მაღლობას გიძღვნი აგრეთვე თქვენი საუკეთესო, ძალიან ლამაზი ჟურნალის

„საბჭოთა ხელოვნება“ გამოგზავნილათვის. მაგრამ სამწუხარო ის არის, რომ ტექტიკურად კითხვა არ შემიძლია. აღფრთოვანებული ვანა ქართულმა დამწერლობამ, რომელიც მაქმანს ჩამოგავს.

ვაშა თქვენს კალამს, ჩემი ნახატები კარგად გამოგიყენებიათ. ეს ნახატები, „ლუმანიტე დიმანსის“ ფურცლებზე რომ ქვეყნდებოდა, ძალიან ცუდად მეჩვენა. თქვენს მიერ ლითოგრაფიულად გაკეთებული ძალიან კარგი და მაგარი გამოსულა.

გუშინ „ლუმანიტე დიმანსის“ რედაქციაში ვიყავი ჩემს ამხანაგ ანდრე კარელთან. იგი ძალიან დინტერესდა ამ ჟურნალით და მთლიანად დათვალიერა. სწორედ ამხანაგმა ანდრე კარელმა მითოვა ახალგაზრდა ფრანგი მკითხველებისათვის კონსტანტინე გამსახურდიას ეს მშვენიერი ნაწარმოები გამემარტოებინა, დამეხატა იგი სახეების მიხედვით...“

1960 წლის 12 იანვარს კვლავ მომივიდა ჟან დორვილის ძალიან გულთბილი წერილი. აი ერთი ადგილი ამ ბარათიდან:

„... მაღლობას გიძღვნი უურადღებისათვის, ჩემდამი თავაზიანობა რომ გამოიჩინეთ და გამოიგზავნეთ წერილები, სტატიები, გაზეთები და აგრეთვე შოთა რუსთაველის მშვენიერი ილუსტრირებული „ვეფხისტყაოსანი“. სამწუხაროდ, ქართული ენა არ ვიცი და შინაარსი ვერ გავიგე (გარდა ილუსტრაციებისა, რომლებიც ძალიან კარგი და ლამაზია). გამოძენდა მთარგმნელის მოძებნა. რომელიც გადაამითარგმნიდა იმ სტატიებს, ჩემზე რომ დაგიწერიათ. სტატიების შინაარსის გაგება მესიამოვნებოდა.“

ბარათის დასასრულს ჟან დორვილი წერს:

„გთხოვთ მიშუამღვოძლოთ აკადემიკოს კონსტანტინე გამსახურდიას წინაშე, გადასცეთ მას ჩემი საუკეთესო სურვილები და ლტხრათ, რომ მოუთმუნლად ველოდები მის გაცნობას, მასთან საუბარს მისი საუკეთესო წიგნის „დიდოსტატის მარჯვენა“ შესახებ, რამაც ეს-ეს არის ამაფორიაქა...“

ასეთია ზოგიერთი ახალი მასალა ფრანგულ ენაზე კონსტანტინე გამსახურდიას რომანის „დიდოსტატის მარჯვენა“ გამოქვეყნებასთან დაკავშირებით.

1 ანდრე კარელი — „ლუმანიტე დიმანსის“ მთავარი რედაქტორი.

სერგო გოდუაძე

თვითმომსახურება – შრომითი აღზრდის უმადვენელი ნაწილი

კომუნისტური პარტია და საბჭოთა მთავრობა შეუწეველად ზრუნავენ კომუნიზმის მშენებელთა მომავალი თაობის ღირსეულად აღზრდისათვის. ამის ერთ-ერთი მკაფიო დადასტურებაა „კანონი ცხოვრებასთან სკოლის კავშირის განმტკიცებისა და სახალხო განათლების სისტემის შემდგომი განვითარების შესახებ“, რომელიც ერთხმად მიიღო სსრ კავშირის უმაღლესმა საბჭომ. ამ დიდმნიშვნელოვან საბელმწიფოებრივ დოკუმენტში ხაზგასმით არის აღნიშნული, რომ საბჭოთა სკოლის მთავარი ამოცანაა მოსწავლეები მოამზადოს ცხოვრებისათვის, საზოგადოებრივად სისარგებლო შრომისათვის, რომ საშუალო სკოლაში სწავლებისა და აღზრდის წამყვანი საწყისი უნდა გახდეს სწავლების მჭიდრო კავშირი შრომასთან. კომუნისტური მშენებლობის პრაქტიკასთან.

სხვანაირად რომ ვთქვათ, განვითარების ახლანდელ ეტაპზე სკოლამ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაუთმოს მოსწავლეთა შრომით აღზრდას, ბავშვობიდანვე მიაჩვიოს ისინი სისარგებლო საქმიანობას, შრომას. ბავშვთა შრომითი აღზრდის ერთ-ერთი მთავარი ღონისძიება კი თვითმომსახურებაა, რომელიც ყველაზე ნოყიერ ნიადაგს სკოლა-ინტერნატებსა და საბავშვო სასწრაფო ბოტლობს. მას ხალისით ეტანებიან ბავშვები და ხელს უწყობს არა მარტო მოსწავლეთა შრომით აღზრდას, არამედ მათი კულტურის ამაღლებასაც. უზრუნველყოფს სანიმუშო სისუფთავის დაცვასა და სახელმწიფო ქონებისადმი მზრუნველი დამოკიდებულების გამომუშავებას. თი ამიტომ თვით-

მომსახურება, როგორც შრომითი აღზრდის უმნიშვნელოვანესი შემადგენელი ნაწილი. ყველგან ფართოდ უნდა დინერგოს, მით უმეტეს, რომ მოწინავე სკოლების გამოცდილებამ ამ დარგში სავსებით გაამართლა მოლოდინი.

მოწინავეთა წარმატება განაპირობა იმ ფაქტმა, რომ ისინი თვითმომსახურებას ფორმალურად კი არა, საქმიანად მოეციდნენ და მისი დანერგვისას ყოველმხრივ გაითვალისწინეს ბავშვთა ასაკი, შესაძლებლობა, ადგილობრივი პირობები, თითქმის თვითეული დეტალი. მე-5-მე-10 კლასების მოსწავლეები, მაგალითად, ირჩევენ სანიტარულ და სამეურ კომისიებს. სასწავლო წლის დასაწყისში ისინი ღირვეტორისა და სამეურ ნაწილის გამკისაგან იბარებენ კლასს, მერტებს, მავიდებს, სკამებს და სხვა ინვენტარს. რაზეც დგება სათანადო აქტი, ხოლო სასწავლო წლის დასასრულს აბარებენ მათ სკოლის ადმინისტრაციის, პირველ-მეოთხე კლასებში კი სანიტარული მდგომარეობის დაცვას და ინვენტარის მოვლა-პატრონობის ხელმძღვანელებს კლასის მოსწავლეებს. მაგრამ ყველა მოსწავლე, მესამე კლასიდან დაწყებული, კვირაში ორი საათით აუცილებლად მონაწილეობს თვითმომსახურებაში (კლასების დალაგება, ეზოს დასუფთავება, დგამებისა და სასწავლო ნივთების შეკეთება, სასკოლო ბუფეტებსა და სასადილოებში მუშაობა, სასკოლო ბიბლიოთეკის მომსახურება და სხვა). სკოლა ცდილობს, რომ თვითეულმა მოსწავლემ იცოდეს ტანსაცმლის მოვლა-პატრონობა, ფეხსაცმლის გაწმენდა, ღილის დაკრება, ლოგინის გაწმენდა-დალაგე-

მა და სხვა საოჯახო საქმე. ამ მიმართულებით მათ უკვე მნიშვნელოვანი გამოცდილება დაგროვეს. გასულ სასწავლო წელს, მაგალითად, სასწავლო გეგმით შემოღებული იყო მეოჯახეობა, კულისარია, რითაც დიდად დაინტერესდნენ ბავშვები.

თვითმომსახურება მაშინ იძლევა კარგ შედეგს, თუ სკოლაში მიღებული ჩვევები ოჯახში გადადის და ბავშვები ყოველდღიურად შრომობენ, აკეთებენ საოჯახო საქმეს, ეხმარებიან მშობლებს.

მშობელთა დიდი უმრავლესობა ხელს უწყობს სკოლას შრომითი ჩვევების დანერგვაში, ფართოდ აბამს ბავშვებს თვითმომსახურებაში. და თუ ბევრი მოსწავლე სიმწიფის ატესტატით წაიდა სოფელში, საწარმოში, ქარხანაში სამუშაოდ და ბევრითი შრომით თავი ისახელა. ეს იმიტომ მოხდა, რომ ოჯახმა და სკოლამ ისინი შეაჩვიეს შრომას, ჩაუნერგეს შრომის სიყვარული. მაგრამ ზოგიერთი მშობელი შეიღს მეტისმეტად ანებიერებს და ოჯახში ხელს არ აქანებინებს. არის ისეთი შემთხვევები, როცა 10-11 წლის ბავშვებს ბებიები და „დედიკონები“ თვითონ აჭმევენ საჭმელს, მოზრდილებს არ ანებებენ საჭმლის გაკეთებას და ჩაიდანის დადგმასაც კი. 12-13 წლის გოგონებს ხშირად თვითონ უტარებინან თმებს და უკეთებენ ნაწნავებს.

პირადად მე ასეთი უცნაური ფაქტის მოწამეც გავხდი: 10 წლის ბავშვს წინადადება მისცეს გამზადებული ჩაი დაეხსა და დაეღია. ბავშვმა მოურიდებლად განაცხადა, ჩაის დასხმა არ ვიციო, ხოლო როდესაც უფროსმა დამ ჩაი დაუხსა, პკითხა: როგორ აწითლებ ჩაისაო?

შრომისადმი ასეთი ბატონკატური დამოკიდებულება ცუდი ყოფაქცევის ახალგაზრდებს ზრდის, ისინი საშუალო სკოლის დამთავრებისთანავე უმაღლესი სასწავლებლების კარებს ადგებიან და, რაკი გამოცდებიან ვერ ჩააბარებენ, უსაქმოდ დაეხეტებიან და ხშირად წესრიგსაც არღვევენ.

ეს გარემოება დამაფიქრებელია. მოსწავლეთა თვითმომქმედებისა და შრომითი აღზრდის საქმეში ფართოდ უნდა ჩაებათ მშობლები, მოვაწყეთ პედაგოგიური კითხვა და კონსულტაციები, მკიდროდ დავუკავშიროთ ოჯახი სკოლას, არსებითად გავაუმჯობესოთ სკოლებში პიონერთული და კომკავშირული ორგანიზაციების მუშაობა.

მოსწავლეთა თვითმომსახურებას მრავალფეროვანი ხასიათი დიდი მნიშვნელობა აქვს. აგრეთვე მორიგეობას, რასაც, სამწიფეობა, ერთ სკოლაში უგულვებელყოფილი მორიგეობა, მოსწავლემ არ იცის მორიგის მოვალეობა, ვერ იცავს სისუფთავეს, წესრიგს, ვერ უფრთხილდება სახელმწიფო ქონებასა და საკუთარ ნივთებს.

მორიგე მოსწავლე ოცი წუთით ადრე უნდა გამოცხადდეს სკოლაში, წესრიგზე მოიყვანოს კლასი, დაასუფთაოს სასკოლო ინვენტარი, გააღოს ფანჯრები, მოამზადოს ცარცი და სხვა საჭირო ნივთები.

სკოლას კლასის მორიგის გარდა უნდა ჰყავდეს სკოლის პასუხისმგებელი მორიგე მოსწავლე, ჩვეულებრივ უფროსკლასელი. ზოგიერთ სკოლაში იგი სკოლის მორიგე მოსწავლელის თანლებით, გაკვეთლების დაწყებამდე 15 წუთით ადრე, ჩამოვიღის საკლასო ოთახებს, ამოწმებს კლასის მორიგეთა მუშაობას და დარღვევის შემთხვევას აღრიცხავს სპეციალურ ყურნალში. აქვე აღინიშნებიან საუკეთესო მორიგეები. ამ მასალების მიხედვით საკითხს განიხილავენ მოსწავლეთა კრებებზე. მაგალითად, ქ. ბათუმის მეოთხე საშუალო სკოლის მეოთხე კლასი (კლასის ხელმძღვანელი ქს. აფხაზაია) დაყოფილი იყო ექვს ჯგუფად. თვითველ ჯგუფში შედიოდა ხუთი-ექვსი მოსწავლე, რომლებიც საკლასო ოთახებს ხალისით ალაგებდნენ (დამლაგებელი მხოლოდ ფანჯრებს ასუფთავებდა. ამ სამუშაოს ბავშვებს არ ასრულებინებდნენ ხიფათის თავიდან ასაცილებლად). ჯგუფებს ჰყავდა პასუხისმგებელი ხელმძღვანელები. შესრულებულ სამუშაოს ამოწმებდა სკოლის მეცხრეკლასელი მორიგე მოსწავლე და შედეგს სპეციალურ აღრიცხვის ყურნალში წერდა. მოსწავლეები დაკისრებულ მოვალეობას ხალისით ასრულებდნენ და კლასში მუდამ სანიმუშო სისუფთავე იყო.

ყველაფერი ეს მოწმობს, თუ რაოდენ დიდ როლს ასრულებს თვითმომსახურება მოსწავლეთა შრომით აღზრდასა და მათს მომზადებაში პრაქტიკული ცხოვრებისათვის. ამიტომ ყველა სკოლის ამოცანაა ამომწურავად გამოიყენოს და შემდგომ გაამრავლოს მოწინავეთა გამოცდილება, საუკეთესოდ მოაწყოს შრომითი აღზრდა და, კერძოდ, მისი ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფორმა — თვითმომსახურება.

მეჩი სინსაპე

აკაკი წერეთლის კატრიოტული ლირიკა

დაბადების 120 წლისთავის გამო

„ცხოვრებაში რომ ფეხი შევდგი, კარგად ვიცოდი ავ-კარგის გარჩევა და მწარესა და ტკბილსაც ვატყობდი. ჩემ წინ იდგა ორ-კაბი გზა: მარჯვნივ — სწორი, გატყეცილი და ვარდით მოფენილი, ადვილ გასაქველი და საფუნდრუკო, ციხე-დარბაზში საბედნიეროდ მიმყვანი, მარცხნივ — თსწორ-მასწორო, ოღრო-ჩოღროიანი, ეკლიან-ტალახიანი, საკვირბოროტო, შორი, მაგრამ ზედ უკვდავების წყაროზე კი მიმსვლელი“. — წერდა აკაკი. სწორედ ეს მეორე, ეკლიანი გზა აირჩია ერის მოჭირნახულე მგოსანმა და მთელი სიცოცხლე ხალხის სამსახურს შეაღია. დიდ ილიასთან ერთად იგი არის ჩვენი ეროვნული კულტურის უდიდესი მემკვიდრე; ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ეს ორი ბუმბერაზი ერთ უღელს ეწეოდა — სათავეში ედგა XIX საუკუნის საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას.

მწერალი აკაკის მიაჩნდა „გარემოების საყვირად“, მწერლობა კი „ზნეობით და გონებით მესარკვეობად“. ნაწარმოებში, როგორც სარკეში, უნდა ჩანდეს მწერლის თანამედროვე-ცხოვრების ავ-კარგი:

მისთვის მომცა ღმერთმა ენა,
სიმართლისთვის გავიწირო,
ჩაგრულ მოძმეს მოვეხმარო,
თუნდა ქვეითაც დავიკირო...
მოამის ვიყო შემწე ჭირში,
ვიხარო და გავახარო;
რაც კი ვნახო მასში ცუდი,
გამოვთქვა და არ დავფარო.

და მართლაც, აკაკის ლექსებში პოელობა და ცარიზმის პოლიტიკით დაჩაგრული მშრომელი სულის საზრდოს, იქარებდა კავშანს, მათში ხე-

დავდა იგი საკუთარ სევდასა და წუხილს, საკუთარ ბოღმას, გამოწვეულს ეროვნული ჩაგვრით, უყუღმართი საზოგადოებრივი მდგომარეობით. აკაკის ლექსები ხალხისათვის გადაიქცა „სიხარულის მომნიჭედ და სევდისა ფარად“.

აკაკის ლირიკის მასაზრდოებელი წყარო არის სამშობლო, რომლის სიყვარულით პოეტმა იწვოდა როგორც სანთელი ხატის წინ:

ხატია ჩემი სამშობლო,
სახატე — მთელი ქვეყანა,
და რომ ვიწვოდე, ვდნებოდე,
არ შემიძლია მეც განა?!

საქართველოს უბედობაზე მოზარე მგოსანს სამშობლო ხან ჩონგურად ესახებოდა, ხან ლეჩაქაბდილ, ცხრაკლიტულში დამწყვეტულ სატრფოდ, ხან კიდევ კავკასიის ქედზე მიჯაჭვულ ამირანად. აკაკის გულს უკლავდა თვითმპყრობელობის მარწუხებში მოქცეული სატრფოს — საქართველოს ავბედითობა. ცრემლები ასველებდა საქართველოს ოხვრა-გოდებით დამწუხრებულ პოეტის სმეტაკ ჭაღარას. ამ ცრემლში გალესილი ნაღველით ქმნიდა იგი თავის შედეგურებს:

ცრემლში მიღესავს ნადველი
და მელნად ის მიხმარია.

მაგრამ ეს როდი ნიშნავს, თითქოს აკაკის ლირიკაში პესიმისტური კილო იგრძნობოდეს. პირიქით, მის პოეზიას თავიდან ბოლომდე გასდევს მებრძოლი სული, გამარჯვების მტკიცე რწმენა. აკაკიმ კარგად იცოდა, რომ თავისუფლების მოპოვებისათვის აუცილებელი იყო ბრძოლა, რომ ძალადობით წართმეულს არავინ დააბრუნებდა ნებით, რომ უმსხვერპლოდ, უსისხლოდ თავისუფლების მოპოვება შეუძლებ-

ლია, და მშობლიურ ხალხს მოუწოდებდა ყვე-
ლაფერი გაეკეთებინა წინაპართა ნაანდერძვეი,
მათი „ძველებით დაპოხიერებული და მათის სის-
ხლით დამბალი“ სამშობლოს მიწა-წყალის გან-
თავისუფლებისათვის.

ამიტომ იყო, რომ პატრიოტი პოეტი უსაზღვ-
როდ აღადრთოვანა 1905 წლის რევოლუციამ,
რომელსაც უძღვნა უშუალოებით გამთბარი,
ბრიძლის სულსიკეთებით გამსჭვალული ლექ-
სები („ნატვრა“, „ძირს“, „ხანჯალს“, „სიმღე-
რა“, „თქვენი კირიმი“, „ინტერნაციონალი“ და
სხვ.). უკვე მოხუცი აკაკი ახალგაზრდული გა-
ტაცებითა და ენერგიით მხარში ამოუდგა აჯან-
ყებულ ხალხს, ამხნეებდა მას, უნერგავდა გა-
მარჯვების რწმენას.

ესეც პირველი ნაბიჯი არის
ჩვენის ხალხისგან დღეს გადადგმული,
ჯერ იბარბაცოს... რომ გამოგრდება,
მაშინ წინ წავა გამხნეებულნი.

მომავლის ეს რწმენა აკაკის ყოველ სტრი-
ქონში ჩანს. სამშობლოს დაბეჩავებული მდგო-
მარობა მას წარმოადგენს, დროებით მოგლენად
მიაჩნია და მტკიცედ სწამს, რომ არასოდეს
მოკვდება „ერი გულადი, პურადი, მტერთა მიმ-
ცემი რისხვისა“, რომ ხალხი, „რომელმაც წარ-
მოშო ვახტანგ გორგასლანი, დავით აღმაშენ-
ებელი, თამარი, გიორგი ბრწყინვალე, დიდი მო-
ურავი, მთაწმინდლები, პეტრიწი, რუსთაველი
და სხვები“, კიდევ წარმოშობს იმ გმირებს,
რომლებსაც დაფითა და ნალარით უხმობს პოე-
ტი. ამ რწმენით ცოცხლობდა და იბრძოდა მგო-
სანი:

მეც ცისარტყელად მესახვის
იმედი მომავალისა,
წყნარი, შვიდფერი, შვიდძალი,
ტკბილად ამხელი თვალისა.

პოეტი სასტიკად ილაშქრებდა იმ ურწმუნო
თომათა წინააღმდეგ, ვისაც არ სწამდა საქარ-
თელოს მომავალი:

არიან ჩვენშიც თომასთანები,
რომ არ სწამთ ქვეყნის მათ მომავალი;
დღევანდელ ჯვარცმით გულგატეხილებს
საშორსმხედველოდ არ უჭრისთ თვალი.
მაგრამ როდესაც თვით მომავალი
მათ წარუდგება, თით ქრისტე თომას,
დაიჯერებენ, რაც დღეს არა სწამთ
და დაიტკბობენ მწარე გულისთქმას.

ძმობის, ერთობის, თანასწორობის იდეების
ქდავებით აკაკიმ უმღერა ინტერნაციონა-
ლიზმს, ხალხთა მეგობრობას და მჭიდროდ და-
უკავშირა იგი ეროვნულ-განმათავისუფლებელ
მოძრაობას. იგი ხალხთა მეგობრობის დაუცხ-

რომელი მომღერალია. პოეტი ქდავებს ყვე-
ლა ერის სოლიდარობას, რადგან იცის, რომ
ხალხთა მეგობრობა და კავშირი, ფაქტობრივად
თანასწორუფლებიანობასა და სიყვარულს
ის თავისუფლების, გამარჯვების აუცილებელი
პირობა, თითოეული ერის ბედნიერების წყა-
რო. ერთა დამაკავშირებლად მას მიაჩნია ერთი
ძალი:

ეს ძალაა სიყვარული,
სხივოსანი, მოელვარე;
ყველასათვის ერთადერთი,
როგორც ერთი მზე და მთვარე.

პოეტი სასტიკად ილაშქრებდა იმათ წინააღ-
მდეგ, ვინც აღვივებდა მტრობას, შურს ხალ-
ხებს შორის და წყევლა-კრულვას უთვლიდა
მათ:

მთელს ქვეყანაზე და კაცთა შორის
ყოს წყეული... ის ყოს კრული,
ვისაც არ სწამდეს და არ უნდოდეს:
ძმობა, ერთობა და სიყვარული.

ამ საყოველთაო მეგობრობის, ურთიერთძმო-
ბის განმტკიცების პირობად აკაკის ცალკეული
ერის თვითარსებობა, შეკავშირება და ძლიერე-
ბა მიაჩნია. „ჯერ საჭიროა თვით ერი შეერთ-
დეს ცალკე ერთ მთელად და მერე შეიძლება
სხვა ერებთან გაერთიანებაზე ფიქრი, თავიანთი
ეროვნების დაცვით“, წერდა აკაკი. ეს აზრია
შემდეგ სტრიქონებში:

ეროვნებაჲ! ღვისი ნიჭი ხარ,
არც საზოგნო, ვერც სასყიდო,
და მხოლოდ თვითარსებობა
არის შენი გზა და ხიდი!

პოეტი შეშარბოდა იმ დროს, როცა თავისუ-
ფალი საქართველო სხვა ერებთან ერთად ძმუ-
რად იცხოვრებდა, ეს იყო მისი სანუკვარი ოც-
ნება:

მინდა, რომ მისი სახელი
გაისმას ძველებურად
და მისიანი ყველანი
ერთად ცხოვრობდნენ ძმურად.

საყვარელი მგოსნის ეს ნატვრა ახლა. გმირმა
ხალხმა ფრთები შეასხა მის სურვილს, მოიპოვა
აკაკის საოცნებო მომავალი. გამარჯვებული საბ-
ჭოთა მშობრულები, რომლებიც სათავეში უდ-
განან კომუნისმისა და მშვიდობის საკაცობრიო
საქმეს, დიდი სიყვარულითა და ღრმა პატივის-
ცემის გრძნობით აღნიშნავენ საყვარელი მწერ-
ლისა და საზოგადო მოღვაწის — უკვდავი
აკაკის დაბადების 120 წლისთავს და მოკრძალებ-
ით იმეორებენ მისსავე სიტყვებს:
კურთხეულ ყოს საშვილიშვილოდ
შენი სახელიც დაუთოწყარი!

ნოსკი იმედაშვილი

აბაშიძე, ჰაიდაკ აღის-ძე

ეს სტატია ამოღებულია მწერალ იოსებ იმედაშვილის ვრცელი ნაშრომიდან „ქართველ მოღვაწეთა ლექსიკონი“, რომელშიც შეტანილია ყველა დროისა და დარგის ქართველი მოღვაწის ბიოგრაფია.

ი. იმედაშვილის ამ სტატიის ძირითადი ტექსტი იბეჭდება მცირედენი შემოკლებით.

დაიბადა ქალ. ბათუმში 1893 წ. 15 აგვისტოს. სწავლა დაიწყო 1900 წ. ბათუმის „ქ. შ. წ. კ. გ. საზ.“ სკოლაში. 1905-1909 წ. წ. ოსმალეთში იყო თურქული ენის შესასწავლად. 1908 წ. შევიდა ბათუმის საქალაქო სასწავლებელში, რომლის კურსი დაამთავრა 1912 წ. პოლიტიკური მოღვაწეობის ასპარეზზე გამოვიდა 1912 წ. და მისი მოღვაწეობა გასაბჭოებამდე (1921 წ.) მხოლოდ და მხოლოდ სამუსლიმანო საქართველოს ეროვნულ-საგანმანათლებლო და ორიენტაციის საკითხებით ისაზღვრებოდა: პანისლამიზმ-თურქიზმი თუ დედა საქართველო.

აბაშიძე მოეწყო იმ დროს, როცა სამუსლიმანო საქართველო. საქართველოს ეს უძველესი ნაწილი — სამცხე-საათაბაგო, ართვინ-აჭარა-ქობულეთით შეპყრობილი ჰყავდა სულთან-იზმ-პანისლამიზმს. აჭარა სკოლებში თითო-ორიოლა ფესკიანი აჭარელი მოწაფე თუ დადიოდა, დანარჩენი „ქართველ-მუსლიმანთა“ დიდი უმეტესობა კი თავმოყრილი იყო მედრესეებში ხოჯებთან და მოლებთან. სამუსლიმანო საქართველოს ასეთი უმწეო მდგომარეობა აბაშიძეს ბავშობიდანვე ძლიერ აწუხებდა, ამის გამო ტოლ-ამხანაგებს ხშირად ეკამათებოდა. ჯერ კიდევ 19 წლისამ, 1912 წ. აბაშიძემ, როგორც ქართველმა მუსლიმანმა, პირველმა სიტყვით, წერით და საქმით გაილაშქრა სამუსლიმანო საქართველოში სულთან-იზმ-პანისლამიზმისა და მისგან გამომდინარე ყოველგვარი ბოროტების წინააღმდეგ. ხოლო ქრისტიან ქართველებს მოუწოდებდა უნუგვემო მუსლიმან ქარ-

თველებისათვის ძმობის ხელი გაეწოდებინათ...

აბაშიძე ყველა წერილში ამტკიცებდა, რომ სამუსლიმანო საქართველოს ხსნა, მისი ეკონომიურად და კულტურულად აღორძინება-აყვავება სულთან-იზმ-პანისლამიზმის აღმოფხვრით და დედა საქართველოსთან გაერთიანებით არის შესაძლებელი. — ვინაიდან „სამუსლიმანო საქართველოს კულტურულად, პოლიტიკურად და ეკონომიურად არსებობა დედა საქართველოს გარეშე წარმოუდგენელია, ამიტომ იგი (სამუსლიმანო საქართველო) დედა საქართველოს უნდა ემშოს, მასთან ერთობა განამტკიცოს. საჭიროა სამამჟაღიანო საქართველოში შეგნების შეტანა და მათი გაფიცილებიერება, ეს კი უნდა ითაოთ თქვენ — ქრისტიანმა ქართველებმა. რა ვუყოთ, რომ სჯული სხვადასხვა გვაქვს, ჩვენ კავშირს ეს ხელს არ შეუშლის... თქვენ უნდა დაეხმაროთ თქვენს თანამოქმედებს წერა-კითხვის შესწავლაში, რომ მისი საშუალებით გაფიცილებიერდნენ ისინი და იცნონ თავიანთი თავი. ჩვენ დღეს თქვენგან მოველით მტკიცე საძირკველის ჩადგმას და ცხოვრების გზაზე გამოვლას... მოგვეუაროთ, როგორც ძმებს, წაგვიძვიროთ წინ, გავსწავლეთ წერა-კითხვა და ამოგვიყენეთ თქვენს გვერდით“ (გაზ. „ბათ. გაზეთი“, 1913 წ. № 9). „რალად გვიწოდებენ ჩვენ „თათარს“ ჩვენი მოძმე ქართველი ქრისტიანები, ან ჩვენ რალად ვაღიარებთ თავს თათრებად... ჩვენ „თურქები“, „ოსმალები“ კი არა, ქართველები ვახლავართ... მამამაღიანები რომ ვართ, განა ქართველები აღარა ვართ...“

ქვანიც კი ლაღდებენ. თუ ვინ ვართ ჩვენ, აწი მაინც ნუ მიგვაჩინა ჩვენი თავი თათრებად და ნურც სხვას მივცემთ ნებას; რომ ჩვენ „თათრე-ბი“ გვიწოდონ, სჯული სჯულად იყოს და ერო-ენება ეროვნებათ“ (ვაზ. „ბათ. ვაზეთი“ 1913 წ. № 88); „ერთია სარწმუნოება და მეორეა ეროვნება“ (ვაზ. „ბათ. ვაზეთი“, 1914 წ. № 22); „ძმებო, განადგურებისა და მოსპობის გზაზე ყოფი თქვენი ძმები — აჭარლები და მათთან ერთად სამცხე-საათაბაგოს წარსულნი გმირნი მოგიწოდებთ თქვენ. იხსნათ აჭარა სრული მო-სპობისაგან“ (ვაზ. „სამშობლო“, 1915 წ. № 31). ქართველთაგან 1915 წ. ყოროლისთავის სკო-ლის გახსნის დროს (საუკუნეების განმავლობა-ში ეს პირველი ქართული სკოლა იყო სამუს-ლიმანო საქართველოში ბათუმის „ქ. შ. წ. კ. გ. სახ.“ სკოლის შემდეგ) აბაშიძემ თავის სიტყვა-ში სხვათაშორის თქვა: „ჩვენი წარსულინი გმი-რნი დღემდის ჩვენზე უიმედობით ილაჯ-გაწყ-ვეტილნი და დღეს კი იმედებით აღჭურვილნი, დიდ სიხარულს განიცდიან, რომ დღეს უკვე ჩა-ეყარა საიბრკველი იმ ტაძარს, რომელმაც უნ-და აღზარდოს მათდა საღმერთებელ მიდამოე-ბის მოჭიკტიენი და მომღერალნი... მაშ. ასე, ძმებო, მოვეიდით ხელი სწავლა-განათლებას და მით გავსწყვიტოთ ჯაჭვი მონობისა, მავრად ჩა-ეჭვილთ ხელი ძმებმა ერთმანეთს, ემიხიარუ-ლოთ და მასთან ერთად ეამხიარულოთ დღემდის მიძინებული ჩვენი მიდამოები“ (ვაზ. „საქართ-ველო“, 1916 წ. № 55).

ქართველებთან ერთობის მოწინააღმდეგე პან-ისლამიზმის მიმდევრებსა და მეფის იმ ბოზო-ლა მოხელეებს, რომლებიც სამუსლიმანო სა-ქართველოს ჩასძახოდნენ: როგორც მაჰმადის სჯულის მიმდევრები, თურქები ხართო, აბაშიძე გამაფრებულთ ებრძოდა: „სარწმუნოება ვერ სცვლის ეროვნებას“ (ვაზ. „სამშობლო“, 1915 წ. № 44)... „ჩვენ, ქართველი მაჰმადიანები, არ-ავის მივცემთ ნებას, რომ ჩვენს საყვარელ დე-დაენაზე იეროში მოიტანონ“ (ვაზ. „სახალხო ფურცელი“, 1916 წ. № 582). „დღეს ეროვნება მეორე ღმერთია... ჩვენ ქართველი მაჰმადიანები ყველას ფეჩქვეშ სათელი და სათრევი შევიქე-ნით. სამასი წელია, რაც მოეწყლით ჩვენს ერ-ოვნულ სიტკობებსა და ღობე-ყორეს ვედე-ბით... დღეს, როგორც იქნა, ჩვენს გულში იფეთქა დღემდე მიძინებულმა ეროვნულმა გრძობების პატარა ნაკერქალმა და ესწრაფ-ვის მგზნებარე ცეცხლად ვადაქცევას და ამი-ტომ, გთხოვთ, ნუ გვიშლით ხელს, ჩვენც გვი-და გავერიოთ ხალხში... ჩვენც გავყურია ერო-ვნული სული და ვინც ვადაელობა ამ ჩვენს ქართველ მაჰმადიანთა წმინდა გრძობებს. ის ჩვენი მეგობარი ვერ იქნება...“ (ეჟრნ. „ცხოვ-რება“, 1917 წ. № 4). „... ჩვენს ხალხს ოსმა-ღეთის ავტონომია არ ესაქიროება... ჩვენ ვართ

„გურჯები“, ქართველები და შეუადგენთ საქარ-თველოს ვანუყოფელ ნაწილს...“ და ანაგრ-ვეწამს ჩვენი მომავალი, რომელიც გამოიხატე-ბა სამუსლიმანო და საქრისტიანო-ეროვნულ-ლის ეროვნულად და ტერიტორიულად შეკავ-შირებაში და შედღელებაში. მაშ, შორს ჩვენგან ოსმალეთის და ზოგიერთ მოღალატეების ახა-ლი ქსელები და გაუმარჯოს ჩვენს დიდებულ მომავალს — მთლიან საქართველოს“ (ვაზ. „ერთობა“, 1918 წ. № 238).

ამ ნიადაგზე აბაშიძეს სამუსლიმანო საქარ-თველოში ბევრი მოძულე გაუჩნდა ხოცების, მო-ლეების და ბეგების სახით, რომლებიც ამ ქვეყნის გამოფხიზლებასა და დე-და საქართველოსთან დაახლოებაში თავი-ანთ აღსასრულს ხედავდნენ. იმ დროს ჩარების და ბეგების წინააღმდეგ ბრძოლა არც ისე ადვილი საქმე იყო და აბაშიძეს ყოველ წამს მათგან საფრთხე მოელოდა.

ეს ხოჯა-მოლა-ბეგები, აბაშიძის წერილების გამო, არა ერთხელ დასცემიან თავს „ბათუმის ვაზეთს“, სადაც აბაშიძის წერილები იბეჭდებო-და. ასეთი მუშაობის გამო აბაშიძეს ნიკოლოზ მეფის მთავრობაც სდევნიდა. ამ ნიადაგზე ხო-ჯა-ბეგების დაბეჭდებით, 1916 წლის დეკემბერს, ეანდარბთა სამმართველომ ბათუმიდან გადასა-ხლა კიდევ (იხ. 1916 წ. „თეატრი და ცხოვრე-ბა“, № 48. გვ. 8-9, „წერილი მეგობართან“).

ბათუმის ქალაქის მე-2 ქართულ დაწყებით სკოლასთან არსებობდა ეგრეთ წოდებული მუ-სლიმანთა თურქული განყოფილება, რომელშიც თავმოყრილი იყო ბათუმის ქართველ მუსლი-მანთა ბავშვების უმრავლესობა.

ეს ნორჩი თაობა რომ არ ჩავარდნილიყო ფა-ნატიე მოლა-ხოჯების ხელში, ბათუმის ქართვე-ლი საზოგადოების მოთხოვნით 1913 წ. პირველ ოქტომბერს ჰაიდარ აბაშიძე დაინიშნა აღნიშ-ნულ სკოლაში თურქული ენის მასწავლებლად.

1916 წლის პირველ ნახევარში კავკასიის ოლ-ქის განათლების უფროსის და მეფის მთავრო-ბის უმაღლესი მოხელეების სურვილითა და ხე-ლის შეწყობით, ქალაქ გორში, სემინარიასთან მოეწყო ხოჯების და თურქული ენის მასწავლე-ბელთა ყრილობა, რომელსაც უნდა შეემუშაე-ბია საქართველოში მცხოვრებ მუსლიმანთა შო-რის საღმრთო რჯულის და თურქული ენის სწავლის გაგრძელება-გაძლიერების საქმე, გა-ნურჩვეულად ეროვნებისა. ყრილობაზე წარმოგ-ზავნილი იყვნენ დელეგატები: ქ. ბათუმის, აჭა-რა-ქობულეთის, ახალციხე-ახალქალაქის, ბორ-ჩალოს და საქართველოს სხვა კუთხეების მუს-ლიმანთაგან.

ყრილობის დელეგატების შერჩევა მინდობი-ლი ჰქონდა საოლქო და სარაიონო სასკოლო ინსპექტორებს.

ამ ყრილობის არასასურველ მდგომარეობას

ბათუმის ქართველი საზოგადოება წინასწარ გრძნობდა და ამიტომ მათი დაყინებითი მოთხოვნით ქ. ბათუმიდან, ბათუმის დელეგატად გორში ყრილობაზე გაგზავნილ იყო ჰაიდარ აბაშიძე. დანარჩენი დელეგატები კი ბათუმის ოლქის სხვადასხვა რაიონებიდან შერჩეული იყვნენ მხოლოდ და მხოლოდ ხოცები.

ყრილობის გახსნისას, მუსლიმანების თვალუბრის ასახვევად, ყრილობაზე ბევრი ტკბილი სიტყვები იყო წარმოთქმული.

ყრილობაზე ვრცელი სიტყვით გამოვიდა ჰაიდარ აბაშიძეც, რომელმაც უშიშრად და სრულად მოუთრიდებლად მიმდინარე ყრილობას პანისლამიზმის და პანთურქიზმის იდეების მატარებელი ყრილობა უწოდა.

აბაშიძემ გაილაშქრა ამ ყრილობაზე სამუსლიმანო საქართველოდან წარმომადგენლების მოწვევის წინააღმდეგ და განაცხადა: „ჩვენ ეს ყრილობა არ შეგვეცხება, ჩვენ აქ არ უნდა მოსულიყოფითი, ვინაიდან ჩვენ ვართ ქართველები და ჩვენი მშობლიური ენა კი არის ქართული ენა, ამიტომ ჩვენთვის სავალდებულო არ არის თურქული ენის სწავლება და არც მის გაძლიერებაზე ზრუნვა. რაც შეეხება საღმრთო წერილებს, ისინი უნდა ითარგმნებოდეს ჩვენს მშობლიურ ქართულ ენაზე“.

ამ სიტყვების შემდეგ პროტესტის ნიშნად აბაშიძემ ყრილობა დასტოვა და მას თან გაჰყვა ზოგიერთი შეგნებული ქართველი მუსლიმანი.

ამ მდგომარეობამ დიდი დაბნეულობა შეიტანა ყრილობაზე და ყრილობის სულის ჩამდგმელთა გეგმები კი სრულიად ჩაშალა აჭარაში, რამაც ცუდ გუნებაზე დააყენა როგორც ამ ყრილობის ინიციატორები, ისე მათი ზელის შემწყობნი, მეფის მთავრობის დიდი მოხელეები.

ამ ნიადაგზე აბაშიძე მეფის მთავრობის მოხელეების მითითებით განთავისუფლებულ იქნა მასწავლებლობის თანამდებობიდან (იხ. ყურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1916 წ. № 48, გვ. 8-9, „წერილი მეგობართან“). მასწავლებლობის მოვალეობისაგან აბაშიძის განთავისუფლებამ ქართულ პრესაში იმ დროს დიდი გულის წყრომა გამოიწვია (ამასთანავე ამ საკულისხმო, პანთურქიზმის საკითხების ფართედ გასაცნობად იხ. 1) ჩაქუჩი — „ქართველ მუსლიმანებს ახალი საშუალება მოუღოს“ (გაზ. „საქართველო“, 1916 წ. № 123, გვ. 2); 2) ჰაიდარ აბაშიძე — მაჰმადიან ქართველებში (გაზ. „სახალხო ფურცელი“, 1916 წ. № 582, გვ. 3); 3) კეთილი სანადალა — საჭიროა მეტი ყურადღება (გაზ. „სახალხო ფურცელი“, 1916 წ. № 701, გვ. 3); 4) ე. ლელიანი — მესხეთისათვის (გაზ. „საქართველო“, 1917 წ. № 27, გვ. 2); 5) ჰაიდარ აბაშიძე — ღია წერილი ჩვენს ერთმორწმუნე კაცს — კასილ თურქებს (ყურნ. „ცხოვრება“, 1917 წ. № 4, გვ. 29-31).

ჰაიდარ აბაშიძის მოღვაწეობას დიდი თანგრძნობით ეხმაურებოდა ქართული პრესა. მისი მარტივად მოხარული ვარ, რომ ქართველ მაჰმადიანების შესახებ თქვენ ხანდისხანად ვსწავლობთ ნეულად საუბრობთ და სწერთ. ჩვენ თანაგრძნობას თქვენდამი წრფელის გულით შეხვდებით“ (ზ. ჭიჭინაძე, გაზ. „საშობლო“, 1915 წ. № 106, გვ. 4)... „ჰაიდარ აბაშიძე ქართველ მუსლიმანებში პირველი ახალგაზრდა კაცია, რომელიც სიტყვით და კაღმით, სრული შეგნებით იცავს ჩვენს ერთობას“ (წიგ. „ძმური სიტყვა ქართველ მუსლიმანებს“, 1915 წ. გვ. 28)... „ჰაიდარ აბაშიძე ქართველ მუსლიმანთა შორის ერთადერთ გამორჩეულ მოციქულსა, მისი ხანელი ჩვენს მოძმეთა შორის უკუდავი დარჩება... მისი საღი კეთა, განშორებულ სარწმუნოებრივ მიზრჯნილობას (ფანატოზმს), ძლიერ მალე მიხვდა ქართველ მუსლიმანთა ცხოვრების მწარე სინამდვილეს და ხმამაღლა, თამამად და მოუთრიდებლად იწყო ქრთაგება თანის მოძმეთა შორის ქართული, ერთგული შეგნების შესახებ... და ხმა მისი არ დარჩა ხმა მლაღადებლისა უდაბნოსა შინა... გამოიღო ნაყოფი“... (შენი ჩაქუჩი. „თეატრი და ცხოვრება“, 1916 წ. № 48, გვ. 8)... „ჰაიდარ აბაშიძე ქართველ საზოგადოებაში კარგად ცნობილი პიროვნებაა... მისი ღვაწლი ქართველ მაჰმადიანთა გათეთრობიერების საქმეში მრავალფეროვანი და დიდძალ ნაყოფიერია. ის ფხიზელი დარაჯი იყო მუდამ ქართველ მაჰმადიანების და, როცა პრესაში თუ სხვაგან ამ ნიადაგზე საჭირო იქნებოდა ხმის ამოდება, იგიც უშიშრად გამოდიოდა და იცავდა ქართველ მაჰმადიანთა ერთგულებას“ (კეთილი სანადალა. გაზ. „სახალხო ფურცელი“, 1916 წ. № 582, გვ. 3)... „ლია ბარათში“, რომელიც კაცკასილ თურქებისადმი არის მიმართული, ჰაიდარ აბაშიძემ მარტივად და ენერგიულად გამოსთქვა ის, რასაც ყოველი შეგნებული ქართველი გრძნობს ბოლო დროს. უკეთესად არ შეიძლება ჩვენის საერთო ეროვნული თვალსაზრისის გამოხატვა“... (ე. ლელიანი—გაზ. „საქართველო“, 1917 წ. № 27, გვ. 1).

1915 წლის ყურნ. „შინაურ საქმეებში“ (№ 15) ეპისკოპოსი ლეონიდი სწერდა: „შუქდლებელია ამ შემთხვევაში გვერდი აუქციო და ანგარიში არ ვაუწიო ისეთი ფხიზელი ბუნებასა და მოძმეთა მდგომარეობით დაინტერესებულ პიროვნებას, როგორც არის ბათუმში მცხოვრები ქართველი მაჰმადიანი ჰაიდარ აბაშიძე. მისიონერების მოქმედება, რომ ისეთი დასავლობი, მავნე და აუტანელი ყოფილიყო აჭარლებსათვის, როგორც ამას ქართული გაზეთები ხატავენ, ყველაზე უწინ ამას გაიგებდა და იგრძნობდა ქართველი მაჰმადიანების სულეური ინტერესების სასიკადალო დარაჯი ჰაიდარ აბაშიძე, რომელიც მე სრულეებით არ წარმოვიდა

გენია იმდენად გაუბედავ მოქალაქეთ, რომ ვისიმე შიშისა და მორიდების გამოისობით არ ახმაურებულყო ამაზე ადვილობრივ პრესაში“. და სხვა...

ამგვარად, აბაშიძე პირველი ქართველი მუსლიმანია, რომელიც საქმით და კალმით იბრძოდა საქართველოს ეროვნული საკითხისათვის: მიუხედავად სასტიკი დევნისა, აბაშიძემ არავის წინაშე ქედი არ მოიხარა, მუდამ დაუცხრომლად იბრძოდა საქართველოს მთლიანობის საკითხილდევად და იმ დროს მეფის მთავრობის წყალობით უფლებაყრილ საქართველოს მუდამ განუყრელად გვერდში ედგა.

1916 წ. დეკემბრიდან აბაშიძე ამ ნიადაგზე გადასახლებული. ჭიათურაში ნესტორ ვაშაძის სახლში იმადებოდა 1917 წ. თებერვლის რევოლუციამდე.

საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარების დღიდან (1921 წ.) ჭიათურის შვიი ქვის მრეწველობაში მუშაობდა 1932 წ. 1 ავგისტომდე, რასაც თავი გაანება ავადმყოფობის გამო და საცხოვრებლად გადმოვიდა თბილისში. ამჟამად შრომის პენსიონერია.¹

აბაშიძე წერილებს ათავსებდა ყველა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში („ბათუმის გაზეთი“, „თეატრი და ცხოვრება“, „სახალხო ფურცელი“, „საქართველო“, „ცხოვრება“, „ერთობა“, „სამშობლო“ და სხვ.). მისი ფსევდონიმებია: „მაკ-მადიანი ქართველი“, „ქართველი მუსლიმანი“ — (მხოლოდ „ბათუმის გაზეთში“ 1913-14 წ.). 1919 წ. მისი ახლო მონაწილეობით ახალციხეში გამოდიოდა გაზეთი „განახლებული მესხეთი“, რომელშიაც აბაშიძის რამდენიმე წერილი დაიბეჭდა.

მონაწილეობდა საზოგადო-საქველმოქმედო საქმეებშიაც. როდესაც საქართველოს საქველმოქმედო საზოგადოებამ 1916 წ. აპარა-ქობულეთში ქართული სკოლები გახსნა (ს. ს. ხუცუბანს, აჭარის აფარას, ყოროლისთავში და სხვ.) და ამ უკანასკნელისათვის სასკოლო შენობა ვერ აღმოაჩინეს, აბაშიძემ თავისი დედის სახლი დაუთმო სრულიად უსასყიდლოდ. ამავე წლის ავგისტოს აბაშიძემ ლაზისტანში წაიღო საქ. საქველმოქმედო საზოგადოების 800 ფუთი სიმინდი ომით დაზარალებულ მცხოვრებლებისათვის დასარიგებლად და იქ ყოფნის დროს აბაშიძე ღაზებთან ატარებდა ახსნა-განმარტებას, რომ ისინი, ლაზები, არიან ქართველები და სხვ. (იხ. აბაშიძის მოხსენება, გაზ. „საქართველო“, 1916 წ. № 188, გვ. 3-4).

¹ ახლა ჰაიდარ აბაშიძე პერსონალური პენსიონერია.

1918 წ. ამიერკავკასიის სეიმის მიერ აბაშიძე არჩეული იყო ტრაპიზონის საზოგადოებრივ რენციის დელეგაციის წევრად და თურქეთთან მოლაპარაკების დროს ტრაპიზონის სენატში ციაზე თავგამოდებით იცავდა საქართველოს დედა საქართველოსთან გაერთიანებას. ამავე წლის 1 აპრილს ოსმალეთმა ბათუმში დაიჭირა. აბაშიძე რამდენიმე თანამოაზრე ქართველ მუსლიმანთან ერთად თბილისს გამოვიდა და დააარსეს „სამუსლიმანო საქართველოს განმათავისუფლებელი კომიტეტი“. ამ კომიტეტმა იმ დროს ყოველივე დონეს და საშუალებას მიმართა ბათუმის და ართვინის ოლქების ოსმალთა ჯარებისაგან განსათავისუფლებლად.

კომიტეტმა სათანადო პროტესტებისათვის საზღვარგარეთ მიაღვინა საკუთარი დელეგაცია, გამოსცა გაზეთი „სამუსლიმანო საქართველო“. შექმნა საკუთარი რაზმები, გააბა კავშირი სამუსლიმანო საქართველოს ყოველ კუთხესთან. ჩამოაყალიბა ადგილებზე სათანადო ორგანიზაციები ბათუმის და ართვინის ოლქების დედა საქართველოსთან შემოსევათებლად. ბათუმის და ართვინის ოლქებში მოაწყო არჩევნები და შექმნა მეჯლისი, რომელმაც მანინ ბათუმის და ართვინის ოლქების დედა საქართველოსთან შემოერთების საქმეს დიდი ამაგი დასდო (იხ. აბაშიძის წერილები: 1) „სამუსლიმანო საქართველო და ოსმალეთი“ (გაზ. „ერთობა“, 1918 წ. № 238, გვ. 3); 2). „ხმა სამუსლიმანო საქართველოდან“ (გაზ. „ერთობა“ 1919 წ. № 232); 3) „ხმა სამუსლიმანო საქართველოდან“ (გაზ. „ერთობა“, 1920 წ. № 49, გვ. 1).

აგრეთვე აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ თვითონ აბაშიძე, ყოფილი მემამულე, ბათუმის სანჯალ-ბეგის შვილი. წყევლა-კრულვით იხსენიებს ბეგებსა და ამბობს: „ჩვენი შრომელი ხალხი თანდათან ერკვევა და იგნებს, თუ დღემდის რა სარგებლობა მოუტანა ბეგებმა და მუქთახორებმა: მხოლოდ მოტყუება, ავანტურისტულ ნაბიჯებისაკენ მოწოდება, ჩვენი შრომელი ხალხის ბრმა იარაღად გამოყენება და მით მის ზურგზე და კისერზე გასუქება, ჯიბეების გასქელება, ჩინ-ორდენების მიღება, კარგი ჭამასა, კარგი ქეიფი და როდესაც ეს ერთი მუქა ხალხი თქვენის ტანჯვით სიცოცხლისხარშა ატარებს დროს, თქვენ-კი, საწყალო შრომელი ქართველო მუსლიმანებო, ამ დროს ულუკ-მაპუროდ შიმშილით გეზოცებათ ცოლშვილი, კენესა-ვაეებით და ოხვრით ატარებთ დროს...“ (გაზ. „განახლებული მესხეთი“, 1919 წ. № 1, გვ. 2). და სხვ.

შაქვა შუბლაქა

შაშვსა ჰკითხეს

შაშვსა ჰკითხეს:
— გვიპასუხე, რად არი,
რისთვის დაფრენ
აქეთ ზაფხულ-ზამთარი.
როცა სუსხავს,
არც შვება გაქვს, არც ლხენა,
თბილ ქვეყნისკენ
არა სჯობდა გაფრენა?
რად არჩიე
სიცივე და ქარები,
თბილ მხარეში
უფრო გაიხარებდი.

შაშვმა უთხრა:
— ჩემი სტვენა გალობა
სამშობლოსგან
მიმიღია წყალობად,
ამიტომაც
არ მოხდება არასდროს —
სიყვარელი
მთა და ბარი დავადლო.
მიტომ დავფრენ
აქეთ ზაფხულ-ზამთარი,
ჩემი ქვეყნის
სიყვარულით გამთბარი.

გუგული

ჩირგეში შაშვი ახმიანდა:
— თქვი, ბულბულო, მოალერსევ,
ეს გუგული დღენიადაგ
რად გაჰკივის „კაფე-თესეს?“
— უსაქმობის ახლავს სენი.
— როგორ? კარგად ამიხსენი.
შაშვს ბულბული უპასუხებს:
— გუგულს რა აქვს გასაჭირი,
არაფერი არ აწუხებს,
არც შვილი და არცა ძირი.

კვერცხს სხვანაგვად დებს დასაჩეკად,
ბარტყებს მისას სხვები ზრდიან,
თუ უსაქმოდ დარჩა ქვეყნად,
ქაქანი ხომ შეუძლია?
სძულს შრომა და ჭაპანის წვევა,
არაფერსაც არ აკეთებს,
მაგრამ თვალის ასახვევად
სივებს უყივის:
— კაფეთ!
— თესეთ!

გრიგოლ ჩხაიძე

თქვენ რომ ექვთ, სწორედ ისა ვარ

ჩვენში ისეთი ტირილი და ქელეხი როგორ იქნება, ერთ მოტირალს ორმოცდაათი ქალი და კაცი არ მოყვებს.

ერთადერთი თანამდებობა, რომლისთვისაც მე შესაფერისად მთვლიან ქელეხში, ეს მხოლოდ მერიქიფეობაა და მეც ამ ხელობამ მიშველა. ახლაც მიკვირს, რა მოეწონა ჩემი კვიროსის ქალიშვილს: ენა, თანამდებობა თუ გოჭის კუდივით დაგრეხილი უღვაშები. ამხედ-დამხედა, გამიცინა და გავუცინე. ლოყები უელავდა. თვალი ჩავუკარი, მის წინ ლობიოს, მწვანლის, თევზის, ყველის, პურისა და ფლავის გორი დავდგი. ღვინო ლიმონათით დავუტკბე...

მეორე დღეს რომ გამეღვიძა, თავი მუხიანის სახამთროსავით მქონდა გასივებული. არ მახსოვს, მცემეს თუ დავიმტვერი. დაყუჩილი ძლივძლივობით წამოვდექი. ბორჯომის წყალი გადავკარი და ცოტა სული მოვიტყევი. მარინე გამახსენდა. გული ამიფანცქალდა. სარკესთან მივვარდი, კოპები შევიღამაზე. ღვინით ამობერილი თვალები ამოვისრისე, უღვაშები შევისწორე. ლეიბის ქვეშიდან გასატკიცინებლად შედებული შარვალი გამოვადრე, წაღები მკვარტლით გავაპრიალე. სატინის ლურჯ ხალა-

თზე თეთრი აბრეშუმის ფოჩებიანი ქამარი შემოვიჭირე, გადავიდე მხარზე მეზობლის გიტარა და მარინეს გაგანია სიტხეში პირდაპირ ჩაის პლანტაციოში გისტუმრე, წინ, გადაბიბინებულ ბუჩქებზე ჩამოეუჯეჭი.

ერთი შემომხედა, ტუჩები მაგრად მოკუმბა. შევატყვე, გაცინება ყველაფერს ერჩია, მაგრამ არ შევიმჩნიე.

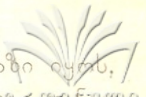
ალმაცერად გავხედე. თვალი თვალში გავუყარე, ჩავახველე და ჩამოვკარი გიტარის სიმებს ხელი, ავაკენესე და ავკენესდი. ჩემი ნაცოდვილარი ათიოდე ლექსი სულ სიმღერით ჩამოვარაკრაკე, გადავირიე და გადავირიე.

* * *

მეორე გაზაფხულამდე ენა გადმოგდებული ვდიე.

გიტარას თავი მიმანებებია. ლექსის წერა ამიკრძალა. მთელი სეზონი მის კალათაში ჩაი მაკრეფია, გოდორი მათრაქია, წელი მომწყვიტა, ყველაფერზე ხელი ამადებინა და საბოლოოდ მაინც მამამისთან მიმდენა.

მართალი გითხრათ, მარინეს მამა კვიროსი დიდი მელა ვინმე იყო. არც ღირდა მისი შვილისათვის ამდენი თავისტეხა, მაგრამ რა მექნა? სიყვარული სი-

ჟვარჯულია, თანაც ამ წკიპში მიყვანილ საქმეზე უკან როგორ დავიხვედი?

გავიწყვიტე შუბლის ძარღვი და მივაღდევი კვიროსის ტიშკარს. მარინე შემომეგება და გამაფრთხილა: კიდევ თუ მოხვდი, ჯიბეში მჭადის ნატეხი ჩაიდევ, თორემ თარემას დაუტყმელი ვერ გადაუჩივბო.

ცოდვას ვერ ვიტყვი, რომ არ მოველოდი, ისე კარგად მიმიღო კვიროსი.

— ჰო, ჩემო ჰამლეტა! რა კარგ დროზე მოდი, — მომადახა და მუხის ვეებერთელა ვარცლი მომიტრია.

— მოგკვდი, ბიჭო, მარტო მუშაობით. თუ ვაჟკაცი ხარ, ახლა შეგატყობ.

იმ ჩემი ცოდვით საესეს ბოსელი აეყარა და ნაკელს ყანაში ეზიდებოდა. ვკარი მდულარეში ფეხი, ვეღარც უკან დავიხვედი. ვიკადრე უკადრებელი, ვთრაქე და ვთრაქე ნაკელი. მერე ბარვაში მივეხმარე, მერე თოხნაში და კარგად რომ გამძვრა ტყავი, ძლივს ამოვიღერდე:

— კვიროსი, ბატონო!..

— ა, ა? — ასწია კვიროსიმ თავი.

— როგორ მატყობ, როგორი ბიჭი ვარ მე? — ხმა ამიკანკალდა.

— შენ ბიძია?

— აბა ვინ, კვიროსი?

— ჰო, შენ ოქრო ხარ, ოქრო, ჩემო ჰამლეტავ! — მითხრა და ბეჭზე ხელი მაგრად დამკრა.

— ხომ გაგიგონია, მარტო კაცი ჭამაშიაც ცოდვავო? ისეა ჩემი საქმე. ახლა წახალისებულმა უფრო ხმამაღლა წამოვიწყე და თვალეზში მივამტერდი.

— კი, მერე ბიძია? — კვიროსი წელში გაიმართა, თოხის ტარს დაეყრდნო და პირდაპირ მომაჩერდა.

— ცოლი უნდა შევირთო.

— ცოლი უნდა შეირთო? — გაკვირვებით გაიმეორა კითხვა და უღვაშეზში ჩაიციანა.

— კაი ამბავია მაი. მერედა რანაირი ქალი გინდა?

— რანაირი და ცოტა ლამაზი იყოს, ცოტა საქმეც ეხერხებოდეს და რაღაცნაირი ისეთი ტირისუფალი ყავდეს, ზეგლიძობის კაცი რომ მივუყვანო, არ უნდა შერცხვებს.

— მერე შენ, შენ, ბიძია?

— მე რა?..

— შენ რა და, შენთან რომ მოიყვანოს ერთი-ორი კაცი, რას იზამ მაშინ, ხომ არ შერცხვები, ა?

— მე? მე არაფრის არ მრცხვენია!

— მოვუჭერი კითხვა კვიროსის და ხეს მიფარებულ მარინეს გაგხედე.

— აბა, ბიძიკო, იცი რა? უსირცხვილო კაცს ქალს ვინ მოგცემს?

გამიგონია, რკინას მაშინ ჭედენ, როცა გახურებულიაო და მეც აღარ დავაყოვნე:

— შენს იქით გზა არ მაქვს, მარინე უნდა მომცე, თორემ!..

კვიროსიმ შუბლი ხელით მოიჩრდილა, ვითომ ჯერ არც კი ვენახე, ისე ამხედ-დამხედა და თავი გადააქანა.

— ვერა, ვერ მოგცემ, ბიძია.

— რატომ, კვიროსი? მღუპავ? ახლა არ მითხარი, ოქრო ხარო?

— რატომ და ყანითოხნია ხარ, შენისთანა კაცს ქალს ვერ მივცემ.

— თუ კი მიყვარს?

— შენ, ბიძია, ხელ-პირის დაბანა შეგყვარებოდა, ის გერჩია ჩემი გოგოს შეყვარებას. გითხარი, ვერ მოგცემ. — უკანასკნელი სიტყვა დამარცვლით მომიგო და ტალკვესი ჩამოჰკრა.

აი ერთი წლის თავნაკლავი, ერთი სიტყვით არ ჩამიყარა წყალში? წინასწარ ვიცოდი ვისთან მქონდა საქმე. გულში მომიკლა, მაგრამ არც მე დავრჩივალში.

— კვიროსი, პროფესორი რომ ვიყო, შენთან რა მინდოდა. მეც ჩემფერი მოგნახე. თუ არ გინდივარ, ლანძღვას რას მემართლები?

— რაო? მე შენისთანა ვარ? — დაიღრიალა კვიროსიმ და თარეშა მომისიხიანა. წამოვეარდი, გამახსენდა მარინეს

დარიგება, მარა სად მქონდა მქადი. ღობეზე გადავხტი, გავედი სამშვიდობო-ზე და მოვუსვი.

უკნიდან მხოლოდ თარეშას ყეფა და კვიროსის ლანძღვა მესმოდა.

იმ ღამეს არ მიძინია, დილაზე სულ-ლი ძლივს გავიტანე. კვიროსის კარმი-დამოს კარგად ვიცნობდი. შქერნალში შევძვერი და მანამ ველოდე, სანამ ჩემი მზე გამოანათებდა. გამოვიდა თუ არა, ბულბულივით დავუსტივინე. ეშმაკია ქალი. მაშინვე მიხვდა, თუ რა ბულბუ-ლი უსტივენდა. მობრძანდიო, გადმო-ძახა, აქეთ-იქეთ მიმოიხედა და თან „შინ არავინ არააო“, ნელი ხმით და-ყოლა. მეც ეს მინდოდა, მაგრამ ეზოში მაინც ვერ ჩავბედე, ვიცოდი, თარეშა არ დამზოგავდა. მარინემ კაბა შეისწო-რა, ნაწნავები ზურგზე გადაიდო და თვალეზგაბრწყინებულმა მომასურა.

ჰოი, რა სანახავი იყო!

წავეტანე, მაგრამ მომასწრო ტუჩებ-ზე ხელის მოფარება.

მეფუცა.

ცოტა სული მოვიტყვი, გამბედაობა მოვიკრიბე და სულ სიტყვა-სიტყვით დავუკაკლე ჩემი გეგმები. რომ ვერა-ფრით დავიყოლიე, ვარტყი ვეებერთელა წიფელს თავი. მარწუხივით ჩავივლე თმებში თითები და, სანამ მაგრად არ მეტკინა, ვეჭაჩე. მუხლებზე დავეცი, კა-ლთაზე მოვეხვიე, დედ-მამა დავაფიცე, ბავშვივით ავტირდი და ავატირე.

შემიბრალა.

უსიტყვოდ ნეკი ნეკში გამოვდე, გზა სწრაფად გაველიეთ, მომდურავეებივით ჩავედით ჩემს ეზოში. არც მაყრები

გვეყოლია და არც თოფის სროლით შეგვხვედრიან.

ალიონზე ძილში ყვირილი:

— მოვკლავ! ეს რა გამბედაობაა, ვინ მომტაცა?

ეს კვიროსი ყვირის. მაგრამ მეზობ-ლებს თავი გამოუღვიათ. ისეთებიც მა-ქებენ, რომელთაგან ერთი ტკბილი სი-ტყვა არ მახსოვს. ცოტა გულზე მომე-შვა.

— მე შვილი სოფელში გასათხოვად არ მემეტებოდა. რათ მინდა მუშა კა-ცის სიძობა! ყანითოხნია რომ მდომო-და, აქამდე გავათხოვდი. — მოთქვამს ვილაც, მგონი ჩემი სასიდედრო. წავიყ-რუე, მაგრამ...

— ბიჭო, შენ არ გასახარელო, გამო-დი გარეთ! უთხარი რამე ცოლის ჭი-რისუფალს! რომ იტაცებდი, მაშინ თუ ვაჟკაცი იყავი, ახლა რამ ჩავიგდო ენა მუცელში! — მესმის დედაჩემის აღე-ლვებული ხმა.

მივხვდი, არ გამეცლებოდნენ. გავბე-დე და გამოვედი.

სასიმამრო და სასიდედრო ყვირილით შემხვდნენ. ხელი აღვმართე და. როცა შევატყვე ცოტას კი მომისმენდნენ, დინჯად მოვასხენე:

— ჩემო კეთილო მოყვრებო, ნუ იკ-ლავთ თავს! თქვენ რომ გინდათ, სწო-რედ ისეა საქმე. აგერაა ჩემი მეზობ-ლები. ერთი ამათაც ჰკითხეთ, მე თუ მუშა კაცი ვარ, ჩემი ნამუშევარი თუ ვინმეს ოდესმე უნახავს. აი ჩემი შრო-მის წიგნაკი. ნახეთ. ამ წელიწადში ერ-თი დღე თუ მიწერია, მაშინ მართლა ყანითოხნია ვიყო. თუ არა და, რას მერ-ჩით?

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 17/VI, 60 წ., საბეჭდი 6 (პირობითი 8), საგამომცემლო
7 თაბახი. შეკვეთის № 3688, ემ 00666, ქალაქის ზომა 70X108, ტირაჟი 2000.

საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს
მთავარბოლიგრაფსამმართველოს ბათუმის სტამბა-ლითოგრაფია
(ბათუმი, ლუქსემბურგის, 22).

Батумская типо-литография Главполиграфиздата
Министерства культуры Грузинской ССР
Батуми ул. Люксембург, 22.

0 4 856.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
„Литერатури Аджара“
ОРГАН АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ГРУЗИИ